

**Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігі
Бәрімбек Бейсенов атындағы Қарағанды академиясы**

**Заң институты
Азаматтық-құқықтық пәндер кафедрасы**

**«Бекітемін»
Академия бастығының
ғылыми жұмысы жөніндегі
орынбасары з.ғ.к.
полиция полковнигі
О.Т.Сейтжанов
2019 ж. «___» _____**

**OSP 3240
Отбасы құқығының негіздері
пәні бойынша
ЖҰМЫСТЫҚ ОҚУ БАҒДАРЛАМАСЫ (SYLLABUS)**

5B030300 – «Құқық қорғау қызметі» мамандығы үшін

**оқыту нысаны: күндізгі
курс: 3
семестр: 5
кредит саны: 1 (45 сағат)
дәріс: 8 сағат.
семинар: 7 сағат.
КООЖ: 15 сағат.
КӨЖ: 15 сағат.
Емтихан:**

Қарағанды – 2019 жыл

**«OSP 3240
- Отбасы құқығының негіздері «5B030300 – құқық қорғау қызметі»
үшін
жұмыстық оқу бағдарламасы (SYLLABUS)**

Отбасы құқығының негіздері

Құрастырған: Рахимберлин Ойрат Нурашович, азаматтық-құқықтық пәндер кафедрасының аға оқытушысы.

Кафедраның 2019 жылғы «11» 06 отырысында талқыланды.
№ 20 хаттама.

Кафедра бастығы
полиция майоры

Д.Қ.Райбаев

Академияның Оқу-әдістемелік кеңесімен бекітілді.
2019 жылғы «11» 07. № 11 хаттама.

3.1 Негізгі ақпарат:

1. Цифр және мамандық атауы	«5B030300 – құқық қорғау қызметі»
2. Курс, семестр	3 курс, 5 семестр
3. Пән циклы	Таңдау бойынша компонент OSP 3240
4. Кредит саны	1
5. Сабақ өткізу орны	Оқу аудиториялары, дәріс залы
6. Дәріскер (Т.А.Ә., лауазымы, ғылыми дәрежесі, басқа да байланыс ақпараты)	Рахимберлин Ойрат Нурашович, азаматтық-құқықтық пәндер кафедрасының аға оқытушысы
7. Қалған сабақ түрлерін жүргізетін оқытушылар (Т. Т.А.Ә., лауазымы, ғылыми дәрежесі, басқа да байланыс ақпараты)	Рахимберлин Ойрат Нурашович, азаматтық-құқықтық пәндер кафедрасының аға оқытушысы

3.2 Курс пререквизиттері.

Бұл курсты бастамас бұрын 2 курс курсанттарымен “Мемлекет және құқық теориясы”, “Мемлекет және құқықтың жалпы тарихы”, “Рим құқығы” пәндерімен оқытылатын құқықтық және тарихи білімдер алынуы тиіс.

3.3 Курстың постреквизиттері.

Қазақстан Республикасының отбасы құқығы пәні азаматтық құқық, рим құқығы, мемлекет және құқық теориясы сынды пәндермен өзара тығыз байланысты. Отбасы құқығының өзі азаматтық құқықтан бөлініп шыққан, сонымен қатар, отбасы құқығы пәнін игеру студенттерден неке мен отбасының пайда болу, даму тарихын білуді қажет етеді. Сол себепті отбасы құқығын оқу барысында Қазақстан Республикасының отбасы құқығының пайда болу, даму тарихы және қазіргі жағдайына курсанттардың назарын ерекше аудару қажет.

3.4 Пәннің қысқаша мазмұны

Қазақстан Республикасының отбасы құқығы пәні заңтану мамандығы бойынша оқу жүргізетін барлық жоғары оқу орындарының оқу бағдарламаларына енгізілген курс болып табылады. Отбасы құқығын оқыту курсанттарға отбасы заңнамасын жетік игеруге мүмкіндік береді, ал алынған білімдер өз кезегінде барлық құқыққорғау органдарының жұмысында қолданылуға жарамды. Сондықтан да, аталған пән бойынша оқу-әдістемелік

кешендерге, дипломдық жұмыс тақырыптарына және басқа да түрлі өзгерістер мен жаңартулар енгізу заңнамamızда болып жатқан өзгерістерді дер кезінде игеріп, бағалауға септігін тигізеді.

Отбасы құқықтық қатынастар реттейтін қоғамдық қатынастарға отбасы-құқықтық нормаларының әсер етуі нәтижесінде отбасы құқықтық қатынастары пайда болады. Басқа құқықтық қатынастар тәрізді отбасы құқықтық қатынастары да заңды дерек нәтижесінде туындайды. Отбасы құқығындағы заңды дерек деп отбасы құқығының нормаларын, қарастырылған заңдық салдарлардың болуымен байланыстыратын, нақты өмірлік жағдайлар түсініледі.

Неке-отбасылық қатынастар: еркек пен әйелдің некелі одағының еріктілігі, ерлі-зайыпталардың отбасындағы құқықтарының теңдігі, отбасының ісіне кімнің болса да өз бетінше араласуына жол берілмеушілік, отбасының ішіндегі мәселелерді өзара келісіммен шешу, балаларды отбасында тәрбиелеуге басымдық беру, олардың өсіп-жетілуі мен әлауқатты болуына қамқорлық жасау, отбасының кәмелетке толмаған және еңбекке қабілетсіз мүшелерінің құқықтары мен мүдделерін қорғауға басымдық беру, отбасы мүшелерінің өз құқықтарын кедергісіз жүзеге асыруын қамтамасыз ету және бұл құқықтардың сот арқылы қорғалу қағидаларына негізделеді.

Ғылымның заманауи жетістіктері отбасы қатынастарын реттеудің жаңа нысандарын ұсынуда. Аталған пән заңгерлерге кез келген адамның жеке өмірімен байланысты саладағы құқықтарды қорғауға және дауларды шешуге мүмкіндік береді. Практикада отбасы мүшелерінің арасындағы даулар азаматтық істердің басым бөлігін құрайды. Бұл дегеніміз, дұрыс қойылған бағдарлама әрбір заңгердің өз қызметтік ортасында жиі кездестіретін құқық саласынан сапалы білім алуын қамтамасыз етеді деген сөз. Осымен отбасы құқығының жас мамандарды дайындаудағы маңызы айқындалады.

Курстың міндетіне курсанттарды неке-отбасы қатынастарын реттейтін нормативтік құқықтық құжаттарды, оның ішінде ҚР «Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы» Кодексінің меңгеруі кіреді. Курсант отбасы қатынастарын басқа құқық салаларының нормаларымен реттелетін қатынастардан айыра білу керек, өз бойында отбасына деген құрметті тәрбиелеп, адамгершілік жетілуге ұмтылу керек. Курстың негізгі мақсаты болып заң саласынан, оның ішінде «Отбасы құқығы» пәнінен жетік білімі бар, жоғарғы білікті заңгер мамандарын дайындау табылады.

Курсанттардың білімі, іскерлігі және дағдыларының тізімі:

Курсант игеруі керек:

- оқу барысында отбасы құқығы саласындағы заңнаманы жетік меңгеріп шыққаны қажет;
- ҚР неке және отбасы туралы заңнамасын;
- отбасы-құқықтық қатынастар туралы мағлұматтарды;
- отбасы құқығының әрекет етуші нормаларын;
- ҚР отбасы заңнамасын негізгі жағдайларын;

Курсант істей білуі керек:

- отбасы мүшелерінің құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау барысындағы нақты оқиғаларды шешудің тәжірибелерін иелену;
 - отбасы мүшелерінің арасында туындайтын дауларды шешу бойынша құқықтық кеңес бере білу;
 - отбасы заңнамасын курсанттың игеруі және оның нормаларын тәжірибеде қолдана білуі.
- , сонымен бірге, құқықтық жағдайларға анализ жасауға және олар бойынша нақты шешімдер қабылдауға, көпшілік алдында сөйлеуге, өз ойын жетік білдіре алуға, заңдарды дұрыс қолдануға, іс қағаздарын (құжаттарды) дайындай білуге дағдыландыру қажет.

3.5. Пән бойынша тапсырмаларды орындау және тапсыру кестесі:

№	Жұмыс түрлері	Мазмұны және мақсаты	Ұсынылған әдебиеттер тізіміне	Бақылау нысаны (рейтинг-)	Балл (рейтинг-шкалага)	Есеп беру нысаны	Тапсыру мерзімі
1	2	3	4	5	6	7	8
1	1.Дәріс конспектілерін тексеру; 2.Кесте құрастыру; 3.Есептер шығару.	АҒЫМ-дағы бақылау	3.7. ұсынылған әдебиеттер тізіміне қараңыз	0-100	0-100	Жауап Конспект	кесте бойынша
1.	1.Тақырып бойынша ауызша жауап беру; 2.Кесте құрастыру; 3.Есептер шығару.	АҒЫМ-дағы бақылау	3.7. ұсынылған әдебиеттер тізіміне қараңыз	0-100	0-100	Жауап Конспект	кесте бойынша
2.	1.Тақырып бойынша ауызша жауап беру; 2.Есептер шығару; 3.Ағымдағы тестілеу.	АҒЫМ-дағы бақылау	3.7. ұсынылған әдебиеттер тізіміне қараңыз	0-100	0-100	Жауап Конспект Тест	кесте бойынша
3.	1.Тақырып	АҒЫМ	3.7.	0-100	0-100	Жауап	кесте

	бойынша ауызша жауап беру; 2. Тақырып бойынша НҚА тексеру; 3. Есептер шығару; 4. Ағымдағы тестілеу; 5. Іскер ойын;	-дағы бақылау	ұсынылған әдебиеттер тізіміне қараңыз			Конспект Тест	бойынша
	1. Тақырып бойынша ауызша жауап беру; 2. Тақырып бойынша НҚА тексеру; 3. Есептер шығару; 4. Ағымдағы тестілеу; 5. Іскер ойын;	Ағымдағы бақылау	3.7. ұсынылған әдебиеттер тізіміне қараңыз	0-100	0-100	жауап конспект тест	кесте бойынша
	1. Тақырып бойынша ауызша жауап беру; 2. Есептер шығару; 3. Ағымдағы тестілеу.	Ағымдағы бақылау	3.7. ұсынылған әдебиеттер тізіміне қараңыз	0-100	0-100	жауап конспект тест	кесте бойынша
	1. Тақырып бойынша ауызша жауап беру; 2. Есептер шығару; 3. Ағымдағы тестілеу.	Ағымдағы бақылау	3.7. ұсынылған әдебиеттер тізіміне қараңыз	0-100	0-100	жауап конспект тест	кесте бойынша
7.	1. Тақырып бойынша	Ағымдағы	3.7. ұсыныл-	0-100	0-100	Жауап Конс-	кесте бойын

	ауызша жауап беру; 2. Тақырып бойынша НҚА тексеру; 3. Кесте құрастыру; 4. Ағымдағы тестілеу.	бақылау	ған әдебиеттер тізіміне қараңыз			пект Тест	ша
8.	1. «Кепіл-міндеттеменің орындалуын қамтамасыз ету әдісі ретінде» іскер ойын. 2. Есептер шығару; 3. Ағымдағы тестілеу.	Ағымдағы бақылау	3.7. ұсынылған әдебиеттер тізіміне қараңыз	0-100	0-100	Жауап Конспект	кесте бойынша
9.	1. Ағымдағы тестілеу; 2. Тақырып бойынша НҚА тексеру.	Ағымдағы бақылау	3.7. ұсынылған әдебиеттер тізіміне қараңыз	0-100	0-100	Жауап Конспект	кесте бойынша
10.	1. Тақырып бойынша ауызша жауап беру; 2. Кесте құрастыру; 3. Ағымдағы тестілеу.	Ағымдағы бақылау	3.7. ұсынылған әдебиеттер тізіміне қараңыз	0-100	0-100	Жауап Конспект Тест	кесте бойынша

3.6. Курс саясаты

(Сабаққа кешігіп келу және сабақты босату, босатылған сабақтарға өтем жасауға рұқсат алу шарты, аралық аттестация, өзіндік жұмыстарды кеш ұсыну, білім алушылардың аудиториядағы тәртібі және т.б.)

- а) КОӨЖ кестесі бойынша барлық аудиториялық және аудиториядан тыс сабақтарға міндетті қатысу.
- ә) сабақтарға тұрақты қатысу;
- б) семинар және КОӨЖ сабақтар кезінде белсенділік таныту;
- в) оқытушымен белгіленген уақытта босатылған сабақтар бойынша өтем жасау;
- г) өзіндік жұмыстың барлық түрлерін уақтылы орындау.
- д) тәртіпті сақтау.

Жол берілмейді:

- а) сабақтарға кешігу және кетіп қалу;
- ә) тапсырмаларады кешігіп орындау;
- б) сабақ барысында ұялы телефонды пайдалану, тақырыптан тыс әңгіме айту, сағыз шайнау;
- в) алдау және плагиат.

3.7. Ұсынылған әдебиеттер тізімі:

1. ҚР Конституциясы. 30.08.1995 ж.
2. ҚР «Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы туралы» Кодексі. 26.12.2011ж.
3. ҚР Азаматтық кодексі (Жалпы бөлім) 27.12.1994 ж.
4. ҚР Азаматтық іс жүргізу кодексі 13.07.1999 ж.
5. ҚР «Қазақстан Республикасында мүгедектігі бойынша, асыраушысынан айырылу жағдайы бойынша және жасына байланысты берілетін мемлекеттік, әлеуметтік жәрдемақылар туралы» Заңы. 16.06.1997ж.
6. ҚР «Азаматтық туралы» Заңы 20.12.1991 ж.
7. ҚР «Тұрғын үй қатынастары туралы» Заңы. 06.04.1997ж.
8. ҚР «Нотариат туралы» заңы. 14.07.1997ж.
9. ҚР «Отбасы үлгісіндегі балалар ауылы және жасөспірімдер үйлері туралы» Заңы. 13.12.2000ж.
10. ҚР «Шетелдіктердің құқықтық жағдайы туралы» Заңы. 19.06.1995 ж.
11. ҚР Жоғарғы Сот Пленумының «Соттардың балаларды тәрбиелеуге байланысты дауларды шешу барысында заңнамаларды қолдануы туралы» қаулысы. 28.04.2000 ж.
12. ҚР Жоғарғы Соты Пленумының «Соттардың некені бұзу туралы істерді қараған кезде заңды қолдануы туралы» № 5 Қаулысы 28.04.2000 ж.
13. Азаматтың хал-ахуалын тіркеу жазбаларын өзгерту, қалпына келтіру және жою тәртібі және азаматтың хал-ахуалын тіркеу кітабын сақтау туралы ереже. Үкімет қаулысымен бекітілген. 26.09.96ж.
14. ҚР Әділет министрінің «Азаматтық хал актілерін мемлекеттік тіркеуді, азаматтық хал актілері жазбаларына өзгерістер енгізуді, қалпына келтіруді, жоюды ұйымдастыру ережесін бекіту туралы» Бұйрығы. 28.02.2012 ж.

15. ҚР «Қазақстан Республикасындағы баланың құқықтары туралы» Заңы. 08.08.2002 ж.
16. ҚР Үкіметінің «Патронаттық тәрбие туралы ережені бекіту туралы» Қаулысы 30.03.2012 ж.
17. ҚР «Балаларды қорғау және баланы шетелдік асырап алуға қатысты ынтымақтастық туралы конвенцияны ратификациялау туралы» Заңы. 12.03.2010 ж.
18. ҚР Жоғарғы Сот Пленумының «Соттардың әкелікті анықтау және әкелікті тану істері бойынша заңнамаларды қолдану тәжірибесі туралы» №5 қаулысы.
19. ҚР «Қазақстан Республикасының Шет елде алиментті өндіріп алу туралы конвенцияға қосылу туралы» Заңы. 30.12.1999 ж.
20. ҚР «Азаматтық, отбасылық және қылмыстық істер бойынша құқықтық көмек пен құқықтық қатынастар туралы конвенцияны бекіту туралы» Заңы 10.03.2004 ж.
21. ҚР «Мемлекеттік қорғаншылық және қамқоршылық жөніндегі функцияларын жүзеге асыру қағидаларын бекіту туралы» Қаулысы. 30.03.2012 ж.

Негізгі әдебиеттер:

22. Айтжан Б.Е., Шіркінбаев Т.Б. Отбасы құқығы. Алматы: Жеті Жарғы, 2006.
23. Антокольская М.В. Лекции по семейному праву. М., 1996
24. Антокольская М.В. Семейное право. М., 1996
25. Базарбаев Б.Б., Басин Ю.Г., Беспалова А.И. и др. Семейное право. А., 1984.
26. Белякова А.М. Вопросы советского семейного права в судебной практике. М., 1989
27. Беспалова А.И. Правовая охрана детства. Алма-Ата. 1985
28. Васильева Е.А. Гражданское и торговое право капиталистических государств. М., 1993
29. Ворожейкин Е.М. Семейные правоотношения в ССР. М., 1972
30. Гражданский кодекс Республики Казахстан – толкование и комментирование. Вып. 2. Алматы, Баспа, 1997
31. Гражданское право. Учебник. Под ред. Сергеева А.П., Толстого Ю.К. Том 3. М., 2000.
32. Данилин В.И., Реутов С.И. Юридические факты в советском семейном праве. Свердловск, 1989
33. Комментарий к Кодексу о браке и семье Казахской ССР. Алма-Ата, 1989
34. Королев Ю.А. Супруги, родители, дети. М., 1985
35. Короткова Л.П. Что такое фиктивный брак? Государство и право, 1993, № 8
36. Семейное право. Под ред. Беспаловой А.И., Ихсанова У.К. Алма-Ата, 1984

37. Матвеев Г.К. Советское семейное право. М., Юридическая литература, 1985
38. Орлова Н.В. Брак и семья в МЧП. Изд. ИМО, 1996.
39. Пчелинцева Л.М. Семейное право России. М., 1998.
40. Сулейменов М.К. Молодежь о семье и о правах членов семьи. Алма-Ата, 1981
41. Сергунина В. Брачный договор. Алматы, Жеті Жарғы, 1996

Қосымша әдебиеттер:

42. Төлеген С. Табыс көзінің жоқтығы алимент төлеуден босатпайды // Заң және заман. № 12(156) желтоқсан 2013.
43. Мырзағалиев А. Жетім балалардың құқығына қол сұққандар анықталды // Заң және заман. № 12(156) желтоқсан 2013.
44. Дүйсенбаев Ғ. Кәмелетке толмағандадың конституциялық құқықтары қорғалды // Заң және заман. № 3(147) наурыз 2013.
45. Сейдуалиева Ә. Ерлі-зайыптылардың некені бұзуы кезінде кәмелетке толмаған балалардың құқықтары // Заң және заман. № 3(147) наурыз 2013.
46. Калиев Б. Полноценная семья как условие обеспечения прав детей // Заң және заман. № 4(148) сәуір 2013.
47. Бегжанова М. Адат құқығы бойынша неке заңдылықтарының көне түрі // Заңгер. №3 (140) март 2013.
48. Тансықпаев Т. Кәмелетке жасы толмағандардың құқықтық біліктілігі – құқық бұзушылықтың алдын алу құраы // Заңгер. №3 (140) март 2013.
49. Раззак Н. Отличие медиации от судебных разбирательств // Заңгер. №5 (130) май 2012.

«Отбасы құқығының негіздері» курсы бойынша Заң институты КОФ-тің 2-курс курсанттары үшін

2019-2020 оқу жылының 3 семестріне арналған

ТАҚЫРЫПТЫҚ ЖОСПАР

	Тақырыптар атауы	Аудиторлық сағаттар		

	№ е		Дәріс	Семинар	Тәжірибелі к сабақ	К КӨЖ	КӨЖ
1	1	Отбасылық құқық ұғымы және принциптері. Отбасы заңнамасы.	1			1	1
ө	2	Отбасылық құқықтық қатынастар	1			1	1
3	3	Некені құқықтық реттеу	1	1		2	2
4	4	Ерлі-зайыптылардың құқықтары мен міндеттері	1	1		2	2
5	5	Баланың шығу тегін анықтау. Суррогат ана болу және қосалқы репродуктивтік әдістер мен технологияларды қолдану	1	1		2	2
6	6	Ата-аналар мен балалар арасындағы құқықтық қатынастар		1		1	1
7	7	Отбасы мүшелерінің алименттік міндеттемелері	1	1		2	2
8	8	Бала асырап алуды құқықтық реттеу.	1	1		2	2
9	9	Жетім балаларды, ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балаларды анықтау және орналастыру	1	1		2	2
БАРЛЫҒЫ			8	7		15	15

Сабақтарды өткізу кезектілігі: дәріс –семинар- КӨЖ

3.8. Сабақтар жоспары

1 тақырып. Отбасылық құқық ұғымы және принциптері. Отбасы заңнамасы.

Сабақтың мақсаты: сабақты өткізу барысында:

1. отбасылық құқық ұғымын анықтау.
 2. бұл отбасы құқығын реттеудің мәні мен әдісі.
 3. отбасылық құқық жүйесі және отбасы құқығының қайнар көздері
- Дәріс-1 сағат

ЖОСПАР:

1. Отбасылық құқық ұғымы. ПО қызметкерлері үшін отбасылық құқық негіздерін зерттеудің маңызы.
2. Отбасылық құқық жүйесі.
3. Отбасы құқығының принциптері.
4. Қазақстан Республикасының отбасы заңнамасы.

Дәріс тезистері:

1. Отбасы құқығының пәні.

Отбасы құқығының нормаларымен некеден, туыстықтан, бала асырап алудан, баланы отбасына тәрбиеге алудан, отбасы қатынастарын дамыту және бейімдеуден туындайтын жеке және мүліктік қатынастар реттеледі, яғни некеге тұрған адамдардың арасында пайда болатын жеке және солардан туындайтын мүліктік қатынастар реттеледі.

Алайда азаматтық құқықтың нормалары да субъектілердің арасындағы жеке мүліктік емес және мүліктік қатынастарды реттейді. Екеуінің ұқсастығы осында. Бірақ азаматтық-құқықтық қатынастар әдетте субъектілердің арасында жасалған шарттардан, сонымен қатар тараптардың теңдігіне, меншіке қол сұқпаушылығына, жеке адамның ісіне кімнің де болмасын араласуына жол берілмеуіне, азаматтық құқықтарды жүзеге асыру қажеттілігіне, бұзылған құқықтырды қалпына келтіруді қамтамасыз етуге, олардың соттық қорғалуына негізделетін зардап келтіруші құқыққа қарсы әрекеттерден туындайды.

Отбасы құқығындағы субъектілердің арасындағы қатынастар заңды фактілерден туындайды: некеге тұру немесе некені тоқтатудың фактісі, бала туу, асырап алу және отбасына орналастыру фактісі, ата-аналарының қамқорынсыз қалған балаларға қорғаншылық және қамқоршылықты белгілеу фактісі және азаматты әрекетке қабілетсіз немесе әрекет қабілеттілігі шектеулі деп тану фактісі және т.б.

2. Отбасы-құқықтық қатынастарды реттеудің әдісі.

Белгілі бір құқық саласында өзінің пәнінің болуымен қатар, қатынастарды реттеудің өзіндік әдісінің болуы оның дербестігінің екінші қажетті белгісі болып табылады. Неке-отбасылық қатынастарды реттеуші бұрынғы заңдарда дәстүрлі түрде құқықтық реттеудің әдісіне императивтік әдіс жатқызылған. Алайда отбасы құқығында императивтік нормалардың басым болуы, нақты өмірдің қажеттіліктеріне қарама-қайшы болды. Отбасы қатынастарының қатысушыларына өз қатынастарының мазмұнын анықтауда үлкен еріктілік беру қажет болады. Отбасы құқығы саласындағы

императивтік реттеу отбасылық құқықтық-қатынастардың қатысушыларының құқықтары мен міндеттерінің мазмұнының заңмен анықталуына және сол адамдардың келісімімен өзгертілмейтіндігіне әкеледі. Барлық жағдайда заңшығарушымен императивті орнатылған бір ғана үлгі қолданылғандықтан, отбасылық қатынастарды реттеудің мұндай үлгісі оның қатысушыларының еркін қыспақтайды, құқықтық реттеуді икемділігінен айырады.

ҚР «Неке және отбасы туралы» заңын дайындау барысында диспозитивтік реттеу бойынша саналы шешім қабылданды, ол отбасылық қатынастардың қатысушыларына оның мазмұнын өздеріне анықтау құқығын береді. Диспозитивтік реттеу ерлі-зайыптылардың ортақ мүлкі режимін анықтауында, еңбекке жарамсыз отбасы мүшелерін соның ішінде балаларды да асырау бойынша алименттік қатынастардан байқалады. Аталған қатынастарды реттеуші құқық нормалары қатынасқа түсуші субъектілер оларға берілген ерікті келісім және сол қатынастардың мазмұнын өз бетінше анықтау құқықтарын пайдаланбаған жағдайда және олардың қатынастары жарамсыз деп танылған жағдайларда қолданылады. Императивтік әдісті диспозитивтікпен алмастырудың нәтижесінде, отбасылық-құқықтық салада мемлекет пен жеке азаматтың арасында жаңа қарым-қатынастар пайда болады. Мемлекет саналы түрде отбасы мүшелеріне өз еркін міндеттеуден ұстамдық танытып, отбасы құқықтық қатынастарының қандай үлгісі қолайлы екендігін өздеріне шешуге жол береді.

Отбасы құқығының нормаларының өзгеруіне және императивтік пен диспозитивтік қарым-қатынасына қарамастан «Неке және отбасы туралы» Кодексі тек қана диспозитивтік нормалардан тұрады деп ойлау адасушылық болушы еді. Құқықтық реттеудің әдісі қандай норма басым екендігіне байланысты анықталады. Тиісінше, отбасы құқығындағы императивтік және диспозитивтік нормалардың қатынасы туралы ғана сөз қозғалуы мүмкін.

Отбасы қатынастарының қатысушылары заңдық формальды түрде тең құқылы, ал іс жүзінде олар барлық уақытта тең емес. Тіпті отбасы қатынастарының қатысушылары толығымен әрекетке қабілетті, еңбекке жарамды және материалдық қамтамасыз етілген болғандарымен, шын өмірде олардың арасында жеке қарым-қатынастарына, сезімдеріне және бір-біріне деген тартымдылыққа негізделген тәуелділік жиі орын алады. Бұл оларды заңдық актілер жасауға итермелейді және олардың біреуін қолайсыз жағдайға қояды. Отбасылық заңнамада ортақ шекара орнататын, яғни отбасы құқығының субъектілері өз қатынастарын келісімнің көмегімен реттей алатын императивтік нормалар болуы тиіс. Мысалы, алименттік келісімдерде заңда көрсетілген жастан төмен кәмелетке толмаған балаларға алимент мөлшерін белгілеуге тиым салынады.

Отбасы құқығының бірқатар институттары императивтік нормалардың көмегімен реттелгенді қажет етеді. Бұл ең алдымен отбасы-құқықтық жауапкершілікті және қорғауды қолдану шараларын анықтайтын институттар. Ата-ана құқығынан айыру, бала асырап алудың күшін жою, некені жарамсыз деп тану нормалары императивті болып қалуы тиіс.

Отбасы-құқықтық әдіс жай императивтік ғана емес, императивті-рұқсат етуші болып табылады. Рұқсат етуші сипаты, отбасы қатынастарының қатысушыларына белгілі бір құқық беретін отбасы құқығында құқық беруші нормалардың басымдығынан көрінеді. Мысалы, тараптар ерікті түрде неке тұрады немесе оның тоқтатылуын талап етеді, бірақ сол әрекеттердің тәртібі императивті анықталған.

Сонымен, отбасы құқығының әдісі жалпы диспозитивті ретінде сипатталады. Алайда оның ерекшелігі едәуір дәрежеде императивтік бастаманы сақтауында.

3. Отбасы құқығының қағидалары

Неке-отбасылық қатынастар мыналарға

- ✓ еркек пен әйелдің некелі одағының еріктілігіне,
- ✓ ерлі-зайыпталардың отбасындағы құқықтарының теңдігіне,
- ✓ отбасының ісіне кімнің болса да өз бетінше араласуына жол берілмеушілігіне,
- ✓ отбасының ішіндегі мәселелерді өзара келісіммен шешуге,
- ✓ балаларды отбасында тәрбиелеуге басымдық беру,
- ✓ олардың өсіп-жетілуі мен әл-ауқатты болуына қамқорлық жасауына,
- ✓ отбасының кәмелетке толмаған және еңбекке қабілетсіз мүшелерінің құқықтары мен мүдделерін қорғауға басымдық беруге,
- ✓ отбасы мүшелерінің өз құқықтарын кедергісіз жүзеге асыруын қамтамасыз етуге және бұл құқықтардың сот қорғауының мүмкіндіктеріне негізделеді.

Азаматтық құқықтың нормалары ең алдымен меншік құқығын қорғауға кәсіпкерлік қызметтен туындайтын қатынастарды реттеуге бағытталған.

Отбасы құқығының нормалары адамның өзін дамытуымен, оның тәрбиесімен, материалдық жағдайымен байланысты қатынастарды реттеуге бағытталған.

Азаматтық-құқықтық қатынастар негізінен Қазақстан Республикасының Азаматтық Кодексімен реттеледі. Отбасылық қатынастар ең алдымен 26.12.2011 жылғы Қазақстан Республикасының «Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы туралы» Кодексімен реттеледі, ал неке-отбасы заңдарымен реттелмейтін қатынастарға азаматтық заңдар қолданылады, егер де ол неке-отбасылық қатынастардың мәніне қарама-қайшы келмесе.

Бақылау сұрақтары:

1. Отбасы құқығының түсінігі
2. Отбасы құқығы құқық саласы ретінде
3. Отбасы құқығының қағидалары

Нормативтік құқықтық актілер [1,2,3,4, 5-21]

Негізгі әдебиеттер [22,23,24-41]

Қосымша әдебиеттер: [42-49]

1 тақырып. Отбасылық құқық ұғымы және принциптері. Отбасы заңнамасы.

КӨӨЖ – 1 сағат

1 тапсырма

Баяндамаларды қорғау және оппоненттеу.

Тақырып бойынша теориялық мәселелерді талқылау.

Сұрақтар:

- отбасының шығу тегі теориясын атаңыз;
- Отбасы құқығы құқықтың дербес саласы болып табылады деген негіздемені келтіріңіз;
- Отбасы құқығы нормаларымен реттелетін қоғамдық қатынастар шеңберін анықтаңыз;
- отбасылық құқықтың жалпы және Ерекше бөлігінің негізгі құқықтық институттарын атаңыз;
- отбасылық құқықтың негізгі принциптерін атаңыз;
- отбасылық құқық принциптерін жіктеу негіздерін атаңыз.Әдістемелік ұсынымдар:

ұсынымдар:

1. Негізгі әдебиеттерді оқып-білу;
2. Қосымша әдебиеттермен танысу;
3. Нормативтік актілердің негізгі ережелерін, дәріс сабақтарының сұрақтарын конспектілеу;
4. Есептерді жазбаша шығару және жауабын айтуға дайын болу немесе тест тапсырмаларын шешу.

Ұсынылған әдебиеттердің тізімі

1, 2, 4, 5, 16, 17, 18, 19, 20, 24, 236, 27, 35, 3

1 тақырып. Отбасылық құқық ұғымы және принциптері. Отбасы заңнамасы.

КӨЖ – 1 сағат.

1 тапсырма

Дәрістерге және ұсынылған әдебиетке дайындық.

2 тапсырма

"Отбасы құқығының мәні" эссе дайындау»

3 тапсырма

Схемалық бейнелеу: Отбасы құқығы құқық саласы ретінде;

4-тапсырма

Кестені толтыру: отбасылық құқық принциптерін жіктеу

Нормативтік құқықтық актілер [1,2,3,4, 5-21]

Негізгі әдебиеттер [22,23,24-41]

Қосымша әдебиеттер: [42-49]

2 тақырып. Отбасылық құқықтық қатынастар

Мақсаты: Отбасы құқығы туралы түсінік беру, олардың пайда болу негіздері және құқықтық реттеу ерекшеліктері.

Дәріс - 1 сағат.

ЖОСПАР:

- 1.Отбасылық құқықтық қатынастардың түсінігі мен түрлері, құрылымы.
- 2.Заңды фактілер. Отбасылық құқықтағы туыстық және жекжаттық.
- 3.Азаматтық хал актілері және олардың құқықтық маңызы.
4. Отбасылық құқықтарды жүзеге асыру және міндеттерді орындау.

Отбасы құқықтық қатынастарының түсінігі және түрлері.

Отбасы құқықтық қатынастар реттейтін қоғамдық қатынастарға отбасы-құқықтық нормаларының әсер етуі нәтижесінде отбасы құқықтық қатынастары пайда болады. Басқа құқықтық қатынастар тәрізді отбасы құқықтық қатынастары да заңды дерек нәтижесінде туындайды. Отбасы құқығындағы заңды дерек деп отбасы құқығының нормаларын, қарастырылған заңдық салдарлардың болуымен байланыстыратын, нақты өмірлік жағдайлар түсініледі. Отбасы қатынастарының барлығы құқықтық қатынас бола бермейді және заңды салдарлары болмайды. Мысалы, егер неке қатынастары некені тіркеу тәрізді тиісті құқықтық нысанда әшкереленбесе, ешқандай құқықтық салдар туғызбайды. Некені тіркеу фактісі басқа да заңды деректер сияқты, белгілі бір құқықтық салдарлар тудырады (ерлі-зайыптылардың, балалардың құқықтары мен міндеттері, сотта қорғалу құқығы және т. б.).

Отбасы құқығындағы заңды деректер құқықтық қатынастардың туындауына, өзгеруіне және тоқталуына негіз болады. Заңды деректер әрқашан құқықтық қатынас бола бермейтін, басқа заңды деректердің пайда болуына және жоғалуына әкелуі мүмкін.

Отбасы құқығында заңды деректер құқықтық салдарға сәйкес құқық тудырушы, құқық өзгертуші, құқықты қалпына келтіруші, құқықты кедергі келтіруші болып жіктеледі.

Заңды деректер еріктілік белгісіне сәйкес оқиға, әрекет және жағдай болып бөлінеді. Әрекет адамның еркіне байланысты жүзеге асырылады. Құқықтық нормалардың нұсқамасына сәйкес келетіндігі немесе оны бұзатындығына байланысты, әрекет құқыққа сай және құқыққа сай емес деп бөлінеді. Адаманың еркінен тыс пайда болатын оқиғалар – абсолюттік оқиғалар, ал олардың еркімен болса – салыстырмалы оқиғалар болады. Жағдай – үздіксіз немесе жүйелі түрде заңды салдарларды тудыратын, ұзақ уақыт бойы әрекет ететін заңды деректер.

Сонымен, отбасы құқықтық қатынастары – деп заңды деректің нәтижесінде пайда болған және отбасы құқығының нормаларымен реттелетін қатынастарды айтамыз. Отбасы құқықтық қатынастар ең алдымен, мүліктік және жеке мүліктік емес болып бөлінеді. Жеке мүліктік емес қатынастарға баланы тәрбиелеу, оған білім берумен байланысты қатынастар жатады. Мүліктік қатынастарға балаларды және отбасының басқа да мүшелерін асыраумен, ерлі-зайыптылардың бірлескен ортақ меншігі құқығымен байланысты қатынастар жатады.

Құқықтық реттеу әдісіне байланысты отбасы құқықтық қатынастарын үш топқа бөліп қарастыруға болады. Бірінші топқа тек императивтік нормалармен реттелетін қатынастарды жатқызамыз. Оларға некеге тұру және оны бұзу, баланың тегін және ұлтын анықтау, ата-ана құқығынан айыру, бала асырап алу сияқты қатынастарды жатқызуға болады. Екінші топқа диспозитивтік әдіспен реттелетін қатынастар жатқызылады, алайда өздері анықтаған қатынастары бойынша субъектілердің құқықтары мен міндеттерінің шегі императивті анықталады. Мысал ретінде ерлі-зайыптылардың мүліктерінің шарттық режимін, бала асырау бойынша алименттік келісімдерді айтуға болады. Құқықтық қатынастардың үшінші тобына таза диспозитивті әдіспен реттелетін қатынастар жатады. Бұған тараптардың еркімен пайда болатын қатынастарды айтуға болады, мысалы, отбасы мүшелерін асырауға алимент өндіріп алу.

Отбасы құқығының нормаларымен некеден, ерлі-зайыптылардың жеке және мүліктік қатынастарынан, ата-аналар мен балалардың арасындағы қатынастарынан, ата-ананың қамқорлығынсыз қалған балаларды орналастыру бойынша қатынастар, алименттік қатынастар, азаматтық хал актілерін тіркеу бойынша, сондай-ақ шетел элементінің қатысуымен болатын отбасылық қатынастардан туындайтын барлық қатынастар реттеледі.

2. Отбасы құқықтық қатынастарының субъектілері.

Отбасы құқықтық қатынасының субъектілеріне некеден, туыстықтан, бала асырап алудан немесе баланы тәрбиеге алудың өзге де нысандары арқылы бір-бірімен өзара байланысты болатын адамдар тобын жатқызамыз. Отбасы құқықтық қатынасының субъектілері мыналар: ерлі-зайыптылар, балалар, ата-аналар, асырап алушылар және асырап алынғандар, ағалы-інілер мен апалы-сіңлілер, ата, әже және немерелер, суррогат аналар, сонымен қатар қамқоршы және қорғаншы органдар, қамқоршылар, қорғаншылар, патронат тәрбиешілер, АХАЖ органдары және оларға теңестірілген органдар.

Ерлі-зайыптылар – АХАЖ органдарында, отбасын құру мақсатында, екеуінің келісімімен өзара некеге тұрған адамдар. Неке құқықтық қатынастарының субъектілері болып әрекетке қабілетті және неке жасына жеткен адамдар бола алады. Заңда некеге тұрушылар үшін жоғарғы шекті жас анықталмаған. Неке ерлі-зайыптылардың арасында жеке мүліктік емес және мүліктік құқықтар мен міндеттерді тудырады.

Ата-аналардың баласы ретінде, некеде туылған, сонымен қатар неке бұзылған немесе жарамсыз деп танылғаннан кейін екі жүз жетпіс күн ішінде

туылған балалар танылады. Егер баланың ата-анасы тіркелген некеде тұрмаса, баланың анасы жағынан тегін медициналық құжаттардың негізінде АХАЖ органдары белгілейді, ал әкелікті – баланың әкесі мен анасының бірлескен арызының негізінде анықтайды.

Ата-аналар балаларына қамқорлық көрсетуге, оларға тәрбие және білім берумен айналысуға, еңбекке жарамсыз балаларды асырауға міндетті. Бала асырап алуды бала асырап алуға тілек білдірген адамдардың арызы бойынша сот жүргізеді. Асырап алынған балалар асырап алушыларға қатысты туған балалардыкімен бірдей құқықтар мен міндеттерге ие болады. Асырап алынған балалар жеке мүліктік емес құқықтарынан айырылады және өздерінің ата-аналары мен туыстарына деген міндеттемелерінен босатылады. Асырап алушылар асырап алынған балаларға туған балаларына сияқты қамқорлық көрсетуге міндетті.

Ағалы-інілер және апалы-сіңлілер толыққанды, толыққансыз және болуы мүмкін. Толыққанды ағалы-інілер және апалы-сіңлілердің әкелері мен шешелері ортақ болады. Толыққанды ағалы-інілер және апалы-сіңлілердің тек бір ортақ ата-аналары, яғни әкесі немесе шешесі ғана ортақ болады. ...бір отбасында тұратын, бірақ ортақ ата-аналары жоқ. Ағалы-інілер мен апалы-сіңлілердің бір-біріне мүліктік құқықтары болады. Ата және әже деп баланың ата-анасының немесе асырап алушыларының ата-аналарын айтамыз. Әжелер және аталар немерелеріне қатысты мүліктік құқықтарға және міндеттемелерге ие болады, дәл солай немерелері де аталары мен әжелеріне қатысты мүліктік құқықтар мен міндеттемелерге ие. Суррогат ана – балалы болуды қалайтын адамдар мен бойға бала бітірудің жасанды әдісін немесе эмбрион имплантациясын қолдануға келісім беріп, шартқа отырған әйел.

Қорғаншы және қамқоршы органдар – сот әрекетке қабілетсіз немесе әрекет қабілеттілігі шектеулі деп таныған адамдардың немесе кәмелетке толмағандардың мүдделерін және құқықтық қорғалуын қамтамасыз ететін жергілікті атқарушы органдар.

Қорғаншы (қамқоршы) ата-ананың қамқорынсыз қалған балаларға және әрекетке қабілетсіз немесе әрекет қабілеттілігі шектеулі адамдарға сотпен тағайындалады. Қорғаншы (қамқоршы) баланы тәрбиелеуге, оның денсаулығына, дене, психикалық, адамгершілік және рухани дамуына қамқорлық жасауға міндетті.

Патронат тәрбиешілер – қорғаншылық немесе қамқоршылық органымен ата-ананың қамқорынсыз қалған балаларды тәрбиеге беру туралы шарт жасасқан адам.

АХАЖ органы – азаматтық хал актілерін тіркеумен айналысатын мемлекеттік орган.

2 тақырып. Отбасылық құқықтық қатынастар

Сабақтың мақсаты: теориялық материалдарды бекіту

Бақылау сұрақтары:

1. Отбасы құқықтық қатынастарының түсінігі
2. Отбасы құқықтық қатынастарының басқа құқықтық қатынастардан ерекшелігі
3. Отбасы құқықтық қатынастарының субъектілері
Нормативтік құқықтық актілер [1,2,3,4, 5-21]
Негізгі әдебиеттер [22,23,24-41]
Қосымша әдебиеттер: [42-49]

2 тақырып. Отбасылық құқықтық қатынастар

КОӨЖ – 1 сағ.

1 тапсырма

Баяндамаларды қорғау және оппоненттеу.

Тақырып бойынша теориялық мәселелерді талқылау.

Сұрақтар:

- отбасылық құқықтық қатынастарға анықтама беріңіз;
- отбасылық құқықтық қатынастардың мазмұнын сипаттаңыз, олардың түрлерін атаңыз;
- отбасылық құқықтық қатынастардың туындауына, өзгеруіне және тоқтатылуына қандай заңды фактілер негіз болып табылады;
- жағдайдың мәні мен мәні неде ?;
- туыстық пен қасиеттің мәні мен заңдық мәні неде ?;
- отбасылық құқықтар қалай жүзеге асырылады және тиісті міндеттер орындалады;
- отбасылық құқықтарды қорғаудың негізгі тәсілдерін атаңыз.

2 тапсырма

Терминологиялық диктант .

3 тапсырма

Берілген тақырып бойынша ситуациялық есептерді шешу /есептер жинағы /

2 тақырып. Отбасылық құқықтық қатынастар

КӨЖ – 1 САҒАТ.

1 ТАПСЫРМА

ДӘРІСТЕРГЕ ЖӘНЕ ҰСЫНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТКЕ ДАЙЫНДЫҚ.

2 ТАПСЫРМА

СХЕМАЛЫҚ ТҮРДЕ БЕЙНЕЛЕУ:

"ОТБАСЫ ҚҰҚЫҒЫ СУБЪЕКТІЛЕРІНІҢ ЖІКТЕЛУІ»;

ӨЗІН-ӨЗІ БАҚЫЛАУҒА АРНАЛҒАН МАТЕРИАЛ.

ӨЗІН-ӨЗІ БАҚЫЛАУҒА АРНАЛҒАН ТЕСТ ТАПСЫРМАЛАРЫ.

3 тақырып. Некені құқықтық реттеу

Сабақтың мақсаты: курсанттарға неке қатынастары туралы түсінік беру, неке қию және бұзу тәртібі, некенің бірге тұрудан айырмашылығы.

Дәріс-1 сағат

ЖОСПАР:

1. Неке ұғымы. Неке қиюдың шарттары және оны қиюға кедергілер.
2. Неке қию тәртібі.
3. Некені жарамсыз деп танудың салдары.
4. Некені тоқтату түсінігі, негіздері және тәртібі.
3. Некені қалпына келтіру: түсінігі, негіздері, тәртібі.

Дәріс тезистері:

Неке теориясы неке шарты тәріздес өз бастауын Ежелгі Римнен алады. Рим құқығының классикалық кезеңінде некеге тұрудың барлық негізгі нысандарында қарапайым азаматтық шарттың белгілері болады. Некеге деген мұндай қатынастың болуы ең алдымен Римде неке қатынастарының белгілі бір бөлігі ғана құқықтық реттелгендігімен байланысты, олардың өркениеттік, адамгершілік және сакральді жақтары құқықтан тыс қалды. Кейін неке институтына оның рухани жағын көрсете отырып, тылсым құпиялылық сипаттама береді.

Қазақстан Республикасының заңдары бойынша тек тіркелген неке ғана заңдық мағынаға ие болады. Қандай да бір ұлттың діни ырымдарына немесе дәстүрлеріне сәйкес қиылған неке құқықтық мәнге ие болмайды.

Некеге тұру үшін некеге тұрушы еркек пен әйелдің өзара ерікті келісімдері болу керек және неке жасына жету қажет. Ерікті келісім болмаған не неке жасына жетпеген жағдайда неке қиюға жол берілмейді. Неке жасы еркектер мен әйелдер үшін он сегіз жас болып белгіленеді. Дәлелді себептер болған жағдайда мемлекеттік тіркеу орны бойынша азаматтық хал актілерін жазу органдары неке жасын екі жылдан аспайтын мерзімге төмендетуі мүмкін. Неке жасын төмендету туралы өтінішті некеге тұруға тілек білдірушілер немесе олардың ата-аналары, не қорғаншылары (қамқоршылары) белгіленген неке жасын төмендету қажеттігін туғызатын себептерді көрсете отырып қозғай алады.

Араларында неке қиылуына жол берілмейді:

- 1) бір жынысты адамдардың;
- 2) олардың біреуі болса да басқа тірякелген некеде (ерлі-зайыптылықта) тұратын адамдардың;
- 3) жақын туыстардың;
- 4) бала асырап алушылар мен асырап алынған балалардың, асырап алушылардың балалары мен асырап алынған балалардың;
- 5) соттың заңдық күшіне енген шешімі бойынша олардың біреуі болса да психикалық ауруы немесе ақыл-есі кемдігі салдарынан әрекетке қабілетсіз деп танылған адамдардың арасында жол берілмейді.

Некеге тұратын адамдардың тікелей қатысуымен неке мемлекеттік азаматтық хал актілерін жазу органдарында қиылады. Неке (ерлі-зайыптылық) некеге отыратын (ерлі-зайыпты болатын) адамдардың тікелей қатысуымен тіркеуші органдарда не арнайы мемлекеттік неке сарайларында қиылады.

Некеге тұруға (ерлі-зайыпты болуға) тілек білдірген адамдардың біреуі тіркеуші органға келе алмайтын ерекше жағдайларда (ауыр науқастануы, қамауда немесе бас бостандығынан айыру орындарында болуы) некені қиюды (ерлі-зайыпты болуды) мемлекеттік тіркеу үйде, медициналық немесе өзге ұйымда тиісті ұйымның әкімшілігімен міндетті түрде келісе отырып, некеге отыратын (ерлі-зайыпты болатын) адамдардың қатысуымен жүргізіледі.

Неке қию (ерлі-зайыпты болу) некеге отыруға (ерлі-зайыпты болуға) тілек білдірушілер тіркеуші органға өтініш берген күннен бастап бір ай мерзім өткен соң жүргізіледі. Неке қиюды (ерлі-зайыпты болуды) мемлекеттік тіркеу орны бойынша тіркеуші орган құжаттамамен расталған дәлелді себептер болғанда, бұл мерзімді қысқартады немесе ұзартады.

Айрықша мән-жайлар (жүктілік, бала тууы, тараптардың бірінің өміріне тікелей қауіп төнуі және басқа да айрықша мән-жайлар) болған кезде некені қиюды (ерлі-зайыпты болуды) мемлекеттік тіркеу некеге отырушылардың (ерлі-зайыпты болушылардың) қалауы бойынша өтініш берілген күні жүргізіледі.

Неке қиюды (ерлі-зайыпты болуды) мемлекеттік тіркеу осы Кодексте белгіленген тәртіппен жүргізіледі. Некеге отыруға (ерлі-зайыпты болуға) тілек білдіруші адамдар не олардың біреуі, сондай-ақ олардың заңды өкілдері тіркеуші органның неке қиюды (ерлі-зайыпты болуды) мемлекеттік тіркеуден бас тартуына сотқа шағым жасауы мүмкін.

Неке (ерлі-зайыптылық) жасы еркектер мен әйелдер үшін он сегіз жас болып белгіленеді.

Мынадай дәлелді себептер болған:

- 1) жүкті болған;
- 2) ортақ бала туған кезде неке қиюды (ерлі-зайыпты болуды) мемлекеттік тіркеу орны бойынша тіркеуші органдар неке (ерлі-зайыптылық) жасын екі жылдан аспайтын мерзімге төмендетеді.

Некеге отыруға (ерлі-зайыпты болуға) тілек білдірушілер және олардың ата-аналары не қамқоршылары белгіленген неке (ерлі-зайыптылық) жасын төмендету қажеттігі туындайтын себептерді көрсете отырып, неке (ерлі-зайыптылық) жасын төмендету туралы өтініш беруі мүмкін. Неке (ерлі-зайыптылық) жасын төмендетуге тек қана некеге отырушылардың (ерлі-зайыпты болушылардың) келісімімен жол беріледі.

Неке (ерлі-зайыптылық) жасына толмаған адамдар арасындағы немесе неке (ерлі-зайыптылық) жасына толған адам мен неке (ерлі-зайыптылық) жасына толмаған адам арасындағы некеге (ерлі-зайыптылыққа) неке (ерлі-зайыптылық) жасына толмаған адамдардың ата-аналарының не қамқоршыларының жазбаша келісімімен ғана рұқсат беріледі.

Бақылау сұрақтары:

1. Неке институтының пайда болуы
2. Араларында неке қиылуына жол берілмейтін адамдар
3. Неке жасын төмендету жағдайлары қандай?

Нормативтік құқықтық актілер [1,2,3,4, 5-21]

Негізгі әдебиеттер [22,23,24-41]

Қосымша әдебиеттер: [42-49]

3 тақырып. Некені құқықтық реттеу

Сабақтың мақсаты: теориялық материалдарды бекіту

Семинар сабағы-1 сағат

ЖОСПАР:

1. Неке қию тәртібі. Неке қиюды мемлекеттік тіркеу.
2. Жалған ақау мен ақаудың есептеу бойынша айырмалық ерекшеліктері.
3. Некені АХАЖ органдарында бұзу: ерлі-зайыптылардың екеуінің өтініші бойынша; ерлі-зайыптылардың біреуінің өтініші бойынша.
4. Ақауды қалпына келтіру.
5. Ерлі-зайыптылардың жеке және жалпы міндеттемелер бойынша жауапкершілігі.
6. Ерлі-зайыптылардың кәмелетке толмаған балалары келтірген зиян үшін жауапкершілігі.

3 тақырып. Некені құқықтық реттеу

КООЖ – 2 сағат.

1 тапсырма

1 сабақ

Баяндамаларды қорғау және оппоненттеу.

Тақырып бойынша теориялық мәселелерді талқылау.

Сұрақтар:

- ҚР отбасылық құқығы бойынша неке түсінігін анықтаңыз;
- неке қию тәртібін сипаттаңыз;
- неке қию тәртібі мен шарттары қандай?;
- некенің жарамсыздығының мәні неде ?;
- жалған неке деген не;
- некені жарамсыз деп танудың салдары қандай?

2 тапсырма

Берілген тақырып бойынша ситуациялық есептерді шешу (есептер жинағы).

3 тақырып. Некені құқықтық реттеу

КӨЖ-2 сағат.

1 тапсырма

Дәрістерге және ұсынылған әдебиетке дайындық.

2 тапсырма

Презентацияны дайындау:

1. Отбасы құқығы бойынша неке;

4 тақырып. Ерлі-зайыптылардың құқықтары мен міндеттері.

Сабақтың мақсаты: ерлі-зайыптылардың құқықтары мен міндеттерін, неке шартын жасау тәртібін түсіндіру.

Дәріс - 1 сағат.

ЖОСПАРЫ:

1. Ерлі-зайыптылардың жеке құқықтары мен міндеттері.
2. Ерлі-зайыптылардың мүліктік құқықтары мен міндеттері. Ерлі-зайыптылардың міндеттемелер бойынша жауапкершілігі.
3. Неке шартының түсінігі және ерекшеліктері.

Дәріс тезистері:

1. Ерлі-зайыптылардың жеке мүліктік емес құқықтары мен міндеттері. Ерлі-зайыптылардың құқықтары мен міндеттері азаматтық хал актілерін жазу органдарында некеге тұру мемлекеттік тіркелген күннен бастап туындайды. Ерлі-зайыптылар тең құқықтарды пайдаланады және тең міндеттер атқарады. Ерлі-зайыптылардың әрқайсысы қызмет, кәсіп түрін, тұрғылықты

жерді таңдауға ерікті. Ана, әке болу, балаларды тәрбиелеу, оларға білім беру мәселелері мен отбасы өмірінің басқа да мәселелерін ерлі зайыптылар бірлесіп шешеді.

Ерлі-зайыптылар отбасындағы өз қатынастарын өзара сыйластық және өзара көмек негізінде құруға, отбасының игілігі мен нығайуына жәрдемдесуге, өз балаларының денсаулығына, өсіп жетілуіне және олардың әл-ауқатты жағдайына қамқорлық жасауға міндетті.

Некеге тұру кезінде ерлі-зайыптылар өз тілектері бойынша ортақ тек ретінде өздерінің біреуінің тегін таңдап алады не ерлі-зайыптылардың әрқайсысы өзінің некеге тұрғанға дейінгі тегін сақтап қалады, не өз тегіне екінші жұбайдың тегін қосады.

Ерлі-зайыптылардың біреуінің некеге тұрғанға дейінгі тегі қосарлас болса, тектерді қосуға жол берілмейді.

Ерлі-зайыптылардың біреуінің тегін өзгертуі екінші жұбайдың тегін өзгертуіне әкеп соқпайды.

Неке бұзылған жағдайда ерлі-зайыптылар ортақ текті сақтауға немесе өдерінің некеге тұрғанға дейінгі тегін өзгертуіне әкеп соқпайды.

2. Ерлі-зайыптылардың мүліктік қатынастары.

Ерлі-зайыптылардың мүліктерінің заңды немесе шартты режимі болуы мүмкін.

Егер неке шартында өзгеше белгіленбесе, ерлі-зайыптылардың бірлескен ортақ меншігінің режимі олардың мүлкінің заңды режимі болып табылады. Ерлі-зайыптылардың шаруа (фермерлік) қожалығы мүшелерінің бірлескен меншігі болып табылатын мүлікті иелену, пайдалану және оған билік ету құқығы Қазақстан Республикасы Азаматтық кодексінің (Жалпы бөлім) 224 және 225-баптарымен белгіленеді.

Ерлі-зайыптылар некеде тұрған кезде жинаған мүлік олардың бірлескен ортақ меншігі болып табылады. Ерлі-зайыптылардың некеде тұрған кезде жинаған мүлкіне (ерлі-зайыптылардың ортақ мүлкіне) ерлі-зайыптылардың әрқайсысының еңбек қызметінен, кәсіпкерлік қызметтен және санаткерлік қызмет нәтижелерінен тапқан табыстары, ерлі-зайыптылардың ортақ мүлкінен және ерлі-зайыптылардың әрқайсысының бөлек мүлкінен түскен кірістер, олар алған зейнетақылар, жәрдемақылар, сондай-ақ арнаулы нысаналы мақсаты жоқ өзгеде ақшалай төлемдер (материалдық көмек сомалары, мертігу не денсаулығының өзге де зақымдануы салдарынан еңбек қабілетін жоғалтуына және басқаларына байланысты залалды өтеуге төленген сомалар) жатады. Сондай-ақ ерлі-зайыптылардың ортақ кірістерінің есебінен сатып алынған жылжымалы және жылжымайтын мүліктер, бағалы қағаздар, жарналар, салымдар, несие мекемелеріне немесе өзге коммерциялық ұйымдарға салынған капиталдағы үлестер және ерлі-зайыптылар некеде тұрған кезеңде тапқан басқа да кез-келген мүлік ол ерлі-зайыптылардың қайсысының атына сатып алынғанына не ақша қаражаттарына ерлі-зайыптылардың қайсысы салғанына қарамастан, ерлі-зайыптылардың ортақ мүлкі болып табылады.

Ерлі-зайыптылардың ортақ мүлікке құқығы некеде тұрған кезеңде үй шаруашылығын жүргізуді, балаларды бағып күтуді жүзеге асырған немесе басқа да дәлелді себептермен жеке кірісі болмаған жұбайға да тиесілі.

Ерлі-зайыптылардың ортақ мүлкін иелену, пайдалану және оған билік ету ерлі-зайыптылардың өзара келісімі бойынша жүзеге асырылады.

Ерлі-зайыптылардың біреуі ерлі-зайыптылардың ортақ мүлкіне билік ету жөнінде жасасқан мәмілесін сот басқа жұбайдың келісімі болмауын дәлел етіп, тек оның талап етуімен ғана және басқа тараптың мәміле жөнінде білгендігі немесе осы мәмілені жасауға басқа жұбайдың күні бұрын білуі тиіс екендігі дәлелденген жағдайларда ғана жарамсыз деп тануы мүмкін.

Ерлі-зайыптылардың біреуі жылжымайтын мүлікке билік ету жөнінде мәміле мен нотариаттық куәландыруды және (немесе) заңда белгіленген тәртіппен тіркеуді талап ететін мәміле жасауы үшін басқа жұбайдың нотариат куәландырған келісімін алыу қажет. Аталаған мәміле жасауға нотариат куәландырған келісімі алынбаған жұбай осы мәміленің жасалғандығы туралы өзі білген немесе білуге тиіс болған күннен бастап бір жыл ішінде мәмілені сот тәртібімен жарамсыз деп тануды талап етуге құқылы.

Мыналар ерлі-зайыптылардың әрқайсысының меншігі болып табылады:

- 1) некеге тұрғанға дейін ерлі-зайыптылардың әрқайсысына тиесілі болған мүлік;
- 2) ерлі-зайыптылардың некеге тұрған кезеңінде сыйлыққа, мұрагерлік тәртібімен, немесе өзге де мәміле жасау бойынша тегін алған мүлік;
- 3) қымбат заттар мен басқа да сән-салтанат заттарын қоспағанда, некеде тұрған кезеңде ерлі-зайыптылардың ортақ қаражаты есебінен сатып алынса да, жеке пайдалану заттары (киім-кешек, аяқ киім және басқалар)

Некенің іс жүзінде тоқтатылуына байланысты бөлек тұрған кезде ерлі-зайыптылардың әрқайсысы тапқан мүлікті сот оларды әрқайсысының меншігі деп тануы мүмкін.

Егер некеде тұрған кезеңде ерлі-зайыптылардың ортақ мүлкі немесе басқа жұбайдың мүлкі не ерлі-зайыптылардың кез-келгенінің еңбегі есебінен осы мүліктің құнын едәуір арттыратын салыным жүргізілгені (күрделі жөндеу, қайта жаңғырту, қайта жабдықтау және с.с) анықталса, ерлі-зайыптылардың әрқайсысының мүлкі олардың бірлескен ортақ меншігі деп танылуы мүмкін.

Ерлі-зайыптылардың ортақ мүлкін бөлу ерлі-зайыптылардың кез-келгенінің талап етуі бойынша неке кезеңінде де, ол бұзылғаннан кейін де, сондай-ақ ерлі-зайыптылардың ортақ мүлкіндегі ерлі-зайыптылардың біреуінің үлесінен өндіріп алу үшін ерлі-зайыптылардың ортақ мүлкін бөлу туралы кредит берушінің талабын мәлімдеуі жағдайында да жүргізулуі мүмкін. Ерлі-зайыптылардың ортақ мүлкі ерлі-зайыптылар арасында олардың келісімі бойынша бөлінуі мүмкін. Ерлі-зайыптылардың қалауы бойынша олардың ортақ мүлікті бөлу туралы келісімі нотариат арқылы куәландырылуы мүмкін.

Дау туған жағдауда ерлі-зайыптылардың ортақ мүлкін бөлу, сондай-ақ ерлі-зайыптылардың сол мүліктегі үлестерін анықтау сот тәртібімен жүргізіледі.

Ерлі-зайыптылардың ортақ мүлкін бөлу кезінде сот ерлі-зайыптылардың талап етуі бойынша ерлі-зайыптылардың әрқайсысына қандай мүлік берілуге тиіс екендігін анықтайды. Егер ерлі-зайыптылардың біреуіне құны оған тиесілі үлестен асатын мүлік берілсе, басқа жұбайға тиісінше ақшалай немесе өзге де өтемақы берілуі мүмкін.

Кәмелетке толмаған балалардың ғана қажеттерін қанағаттандыру үшін сатып алынған заттар (киім-кешек, аяқ киім, мектеп және спорт жабдықтары, музыкалық аспаптар, балалар кітапханасы және басқалары) бөлінуге жатпайды және бала бірге тұратын жұбайға өтемақысыз беріледі.

Ерлі-зайыптылардың ортақ мүлкінің есебінен ерлі-зайыптылар өздерінің кәмелетке толмаған ортақ балаларының атына салым салымдары сот балаларға тиесілі болып есептеледі және ерлі-зайыптылардың ортақ мүлкін бөлген кезде есепке алынбайды.

Ерлі-зайыптылардың неке кезеңіндегі ортақ мүлкін бөлген жағдайда ерлі-зайыптылардың ортақ мүлкінің бөлінбеген бөлігі, сондай-ақ ерлі-зайыптылардың одан кейінгі неке кезеңінде тапқан мүлкі олардың бірлескен ортақ меншігін құрайды.

Некесі бұзылған ерлі-зайыптылардың ортақ мүлкін бөлу туралы ерлі-зайыптылар талабына талап-арыз мерзімі өтуінің үш жылдық мерзімі қолданылады.

Ерлі-зайыптылардың ортақ мүлкін бөлу және және осы мүліктегі үлестерін айқындау кезінде, егер олардың арасындағы шартта өзгеше көзделмесе, ерлі-зайыптылардың әрқайсысының үлесі тең деп танылады.

Сот кәмелетке толмаған балалардың мүдделерін негізге ала отырып және (немесе) ерлі-зайыптылардың біреуінің мүдделерін негізге ала отырып, егер жұбайлардың бірі дәлелсіз себептермен табыс таппаса немесе ерлі-зайыптылардың ортақ мүлкін отбасының мүдделеріне залал келтіріп жұмсаса, ерлі-зайыптылардың ортақ мүлкіндегі үлестерінің теңдігі негізін ескермеуге құқылы.

Ерлі-зайыптылардың ортақ мүлкін бөлу кезінде ерлі-зайыптылардың ортақ борыштары, олардың арасында өздеріне берілген үлеске қарай бөлінеді.

3. Неке шартының түсінігі

Некеге тұрушы адамдардың келісімі немесе ерлі-зайыптылардың некедегі және (немесе) ол бұзылған жағдайдағы мүліктік құқықтары мен міндеттерін айқындайтын келісімі *неке шарты* деп танылады.

Неке шарты некеге тұруды мемлекеттік тіркеуге дейін де, неке кезеңіндегі кез-келген уақытта да жасалуы мүмкін. Некеге тұруды мемлекеттік тіркеуге дейін жасалған неке шарты некеге тұру мемлекеттік тіркелген күннен бастап күшіне енеді.

Неке шарты жазбаша түрде жасалады және оны нотариат куәландыруы тиіс. Ерлі-зайыптылар неке шартымен заңда белгіленген бірлескен ортақ меншік режимін өзгертуге, ерлі-зайыптылардың барлық мүлкіне, оның жекелеген

түрлеріне немесе ерлі-зайыптылардың әрқайсысының мүлкіне бірлескен, үлестік немесе бөлектелген меншік режимін белгілеуге құқылы.

Неке шарты ерлі-зайыптылардың қолда бар мүлкі жөнінде де, болашақтағы мүлкі жөнінде де жасалуы мүмкін.

Неке шартында ерлі-зайыптылар өзара күтіп-бағу жөніндегі өз құқықтары мен міндеттерін, бір-бірінің кірістеріне қатысу әдістерін, олардың әрқайсысының отбасылық шығындар жасау тәртібін айқындауға, неке бұзылған жағдайда ерлі-зайыптылардың әрқайсысына берілетін мүлікті белгілеуге, сондай-ақ неке шартына ерлі-зайыптылардың мүліктік қатынастарына қатысты өзге де кез келген ережелерді енгізуге құқылы.

Неке шартынла көзделген құқықтар мен міндеттер белгілі бір мерзімдер мен шектелуі не белгілі бір жағдайлардың туындауына немесе туындамауына қарай қойылуы мүмкін.

Неке шарты ерлі-зайыптылардың құқық қабілетін немесе әрекет қабілеттілігін, олардың өз құқықтарын қорғау үшін сотқа жүгіну құқығын шектей алмайды; ерлі-зайыптылар арасындағы мүліктік емес жеке қатынастарды, ерлі-зайыптылардың балаларға қатысты құқықтары мен міндеттерін реттей алмайды; еңбекке қабілетсіз мұқтаж жұбайдың асырау қаражатын алуға құқығын шектейтін жағдайды көздей алмайды; ерлі-зайыптылардың біреуін өте қолайсыз жағдайға қалдыратын немесе неке-отбасы заңдарының негізгі бастауларына қайшы келетін басқа да жағдайларды қамти алмайды.

Неке шарты ерлі-зайыптылардың келісімі бойынша кез-келген уақытта өзгертілуі немесе бұзылуы мүмкін. Неке шартын өзгерту туралы немесе бұзу туралы келісім неке шартының өзі сияқты нысанда жасалады.

Неке шартын орындаудан біржақты бас тартуға жол берілмейді.

Ерлі-зайыптылардың біреуінің талап етуі бойынша неке шарты Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексінде неке шартын өзгерту және бұзу үшін белгіленген негіздер мен тәртіп бойынша соттың шешімімен өзгертілуі немесе бұзылуы мүмкін.

Неке шартында, неке тоқтатылғаннан кейінгі кезеңге арналып көзделген міндеттерді қоспағанда, неке шартының қолданылуы неке тоқтатылған кезден бастап тоқтатылады.

Неке шартын сот Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексінде мәмілелердің жарамсыздығы үшін көзделген негіздер бойынша толық немесе ішінара жарамсыз деп тануы мүмкін. Егер шарттың талаптары ерлі-зайыптылардың бірін өте қолайсыз жағдайда қалдыратын болса, олардың бірінің талап етуі бойынша да сот неке шартын толық немес ішінара жарамсыз деп тануы мүмкін. Ерлі-зайыптылардың біреуінің міндеттемелері бойынша өндіріп алу тек сол жұбайының мүлкіне ғана жаслауы мүмкін. Бұл мүлік жеткіліксіз болған жағдайда кредит беруші өзіне өндіріп алу үшін ерлі-зайыптылардың ортақ мүлкін бөлу кезінде борышкер жұбайға тиесілі болатын борышкер жұбайдың үлесін бөліп беруді талап етуге құқылы. Өндіріп алу ерлі-зайыптылардың ортақ міндеттемелері бойынша, сондай-ақ сот ерлі-зайыптылардың біреуінің міндеттемелері бойынша алынғандардың

бәрі отбасының қажеттеріне пайдаланғандарын анықтаса, ерлі-зайыптылардың біреуінің міндеттемелері бойыншада ерлі-зайыптылардың ортақ мүлкінен жасалады. Бұл мүлік жеткіліксіз болған жағдайда ерлі-зайыптылар аталған міндеттемелер бойынша өздерінің әрқайсысының мүлкімен бірлесе отырып жауапты болады.

Егер соттың үкімімен ерлі-зайыптылардың ортақ мүлкі ерлі-зайыптылардың біреуі қылмыстық жолмен алған қаражат есебінен сатып алынғаны немесе көбейтілгені анықталса, өндіріп алу тиісінше ерлі-зайыптылардың ортақ мүлкінен немесе оның бір мүлкінен жасалуы мүмкін.

3. Неке шартының түсінігі

Некеге тұрушы адамдардың келісімі немесе ерлі-зайыптылардың некедегі және (немесе) ол бұзылған жағдайдағы мүліктік құқықтары мен міндеттерін айқындайтын келісімі *неке шарты* деп танылады.

Неке шарты некеге тұруды мемлекеттік тіркеуге дейін де, неке кезеңіндегі кез-келген уақытта да жасалуы мүмкін. Некеге тұруды мемлекеттік тіркеуге дейін жасалған неке шарты некеге тұру мемлекеттік тіркелген күннен бастап күшіне енеді.

Неке шарты жазбаша түрде жасалады және оны нотариат куәландыруы тиіс. Ерлі-зайыптылар неке шартымен заңда белгіленген бірлескен ортақ меншік режимін өзгертуге, ерлі-зайыптылардың барлық мүлкіне, оның жекелеген түрлеріне немесе ерлі-зайыптылардың әрқайсысының мүлкіне бірлескен, үлестік немесе бөлектелген меншік режимін белгілеуге құқылы.

Неке шарты ерлі-зайыптылардың қолда бар мүлкі жөнінде де, болашақтағы мүлкі жөнінде де жасалуы мүмкін.

Неке шартында ерлі-зайыптылар өзара күтіп-бағу жөніндегі өз құқықтары мен міндеттерін, бір-бірінің кірістеріне қатысу әдістерін, олардың әрқайсысының отбасылық шығындар жасау тәртібін айқындауға, неке бұзылған жағдайда ерлі-зайыптылардың әрқайсысына берілетін мүлікті белгілеуге, сондай-ақ неке шартына ерлі-зайыптылардың мүліктік қатынастарына қатысты өзге де кез келген ережелерді енгізуге құқылы.

Неке шартынла көзделген құқықтар мен міндеттер белгілі бір мерзімдер мен шектелуі не белгілі бір жағдайлардың туындауына немесе туындамауына қарай қойылуы мүмкін.

Неке шарты ерлі-зайыптылардың құқық қабілетін немесе әрекет қабілеттілігін, олардың өз құқықтарын қорғау үшін сотқа жүгіну құқығын шектей алмайды; ерлі-зайыптылар арасындағы мүліктік емес жеке қатынастарды, ерлі-зайыптылардың балаларға қатысты құқықтары мен міндеттерін реттей алмайды; еңбекке қабілетсіз мұқтаж жұбайдың асырау қаражатын алуға құқығын шектейтін жағдайды көздей алмайды; ерлі-зайыптылардың біреуін өте қолайсыз жағдайға қалдыратын немесе неке-отбасы заңдарының негізгі бастауларына қайшы келетін басқа да жағдайларды қамти алмайды.

Неке шарты ерлі-зайыптылардың келісімі бойынша кез-келген уақытта өзгертілуі немесе бұзылуы мүмкін. Неке шартын өзгерту туралы немесе бұзу туралы келісім неке шартының өзі сияқты нысанда жасалады.

Неке шартын орындаудан біржақты бас тартуға жол берілмейді.

Ерлі-зайыптылардың біреуінің талап етуі бойынша неке шарты Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексінде неке шартын өзгерту және бұзу үшін белгіленген негіздер мен тәртіп бойынша соттың шешімімен өзгертілуі немесе бұзылуы мүмкін.

Неке шартында, неке тоқтатылғаннан кейінгі кезеңге арналып көзделген міндеттерді қоспағанда, неке шартының қолданылуы неке тоқтатылған кезден бастап тоқтатылады.

Неке шартын сот Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексінде мәмілелердің жарамсыздығы үшін көзделген негіздер бойынша толық немесе ішінара жарамсыз деп тануы мүмкін. Егер шарттың талаптары ерлі-зайыптылардың бірін өте қолайсыз жағдайда қалдыратын болса, олардың бірінің талап етуі бойынша да сот неке шартын толық немесе ішінара жарамсыз деп тануы мүмкін. Ерлі-зайыптылардың біреуінің міндеттемелері бойынша өндіріп алу тек сол жұбайының мүлкіне ғана жаслауы мүмкін. Бұл мүлік жеткіліксіз болған жағдайда кредит беруші өзіне өндіріп алу үшін ерлі-зайыптылардың ортақ мүлкін бөлу кезінде борышкер жұбайға тиесілі болатын борышкер жұбайдың үлесін бөліп беруді талап етуге құқылы. Өндіріп алу ерлі-зайыптылардың ортақ міндеттемелері бойынша, сондай-ақ сот ерлі-зайыптылардың біреуінің міндеттемелері бойынша алынғандардың бәрі отбасының қажеттеріне пайдаланғандарын анықтаса, ерлі-зайыптылардың біреуінің міндеттемелері бойынша ерлі-зайыптылардың ортақ мүлкінен жасалады. Бұл мүлік жеткіліксіз болған жағдайда ерлі-зайыптылар аталған міндеттемелер бойынша өздерінің әрқайсысының мүлкімен бірлесе отырып жауапты болады.

Егер соттың үкімімен ерлі-зайыптылардың ортақ мүлкі ерлі-зайыптылардың біреуі қылмыстық жолмен алған қаражат есебінен сатып алынғаны немесе көбейтілгені анықталса, өндіріп алу тиісінше ерлі-зайыптылардың ортақ мүлкінен немесе оның бір мүлкінен жасалуы мүмкін.

Бақылау сұрақтары:

1. Ерлі-зайыптылардың жеке мүліктік емес құқықтары мен міндеттері.
 2. Ерлі-зайыптылардың мүліктік қатынастары
 3. Неке шартының түсінігі және ерекшелігі
- Нормативтік құқықтық актілер [1,2,3,4, 5-21]
Негізгі әдебиеттер [22,23,24-41]
Қосымша әдебиеттер: [42-49]

4 тақырып. Ерлі-зайыптылардың құқықтары мен міндеттері.

Сабақтың мақсаты: теориялық материалдарды бекіту

ЖОСПАР:

1. Ерлі-зайыптылардың тегін, тұрғылықты жерін, кәсібі мен мамандығын таңдаудағы құқықтары.
2. Ерлі-зайыптылардың балаларды тәрбиелеудегі құқықтары мен міндеттерінің теңдігі.
3. Ерлі-зайыптылардың ортақ бірлескен меншігі. Ерлі-зайыптылардың ортақ мүлкін бөлу.
4. Неке шартын жасасу тәртібі. Неке шартын өзгерту және бұзу. Неке шартын жарамсыз деп тану.

4 тақырып. Ерлі-зайыптылардың құқықтары мен міндеттері

КОӨЖ-2 сағ.

1 сабақ

1 тапсырма

Баяндамаларды қорғау және оппоненттеу.

Тақырып бойынша теориялық мәселелерді талқылау.

Сұрақтар:

- ерлі-зайыптылардың жеке құқықтық қатынастарын сипаттаңыз;
- ерлі-зайыптылардың мүліктік құқықтары мен міндеттерін сипаттаңыз;
- ерлі-зайыптылардың бірлескен меншігінің құрамы қандай?;
- неке шартының түсінігі мен мәнін беріңіз;
- ерлі-зайыптылар мен бұрынғы ерлі-зайыптылар арасындағы алименттік құқықтық қатынастарды сипаттаңыз.

2 тапсырма

Берілген тақырып бойынша ситуациялық есептерді шешу (есептер жинағы).

4 тақырып. Ерлі-зайыптылардың құқықтары мен міндеттері.

КОӨЖ - 3 сағат.

1 тапсырма

Схемалық түрде бейнелеу:

1. Ерлі-зайыптылардың жеке құқықтық қатынастары;
2. Ерлі-зайыптылардың мүліктік құқықтары мен міндеттері.

2 тапсырма

Баяндаманы дайындау: "ерлі-зайыптылар арасындағы мүліктік және жеке мүліктік емес құқықтық қатынастар»

3 тапсырма

Ұсынылған тақырыптардың біріне реферат дайындау:

1. Ерлі-зайыптылар арасындағы жеке мүліктік емес құқықтық қатынастар;
2. Ерлі-зайыптылардың мүліктік құқықтық қатынастары;
3. Ерлі-зайыптылардың мүлкін бөлу;
4. Неке шартының құқықтық табиғаты және талаптары;
5. ҚР Неке шарты: қазіргі жағдайы және шетелдік тәжірибе

5 тақырып. Баланың шығу тегін анықтау. Суррогат ана болу және қосалқы репродуктивтік әдістер мен технологияларды қолдану

Сабақтың мақсаты: ана болуды, әке болуды анықтау тәртібін түсіндіру, сонымен қатар суррогат аналықты құқықтық реттеу және қосалқы репродуктивті әдістер мен технологияларды қолдану

Дәріс – 1 сағат.

ЖОСПАРЫ:

1. Балалардың шығу тегін анықтау. Әке болуды анықтау.
2. Әке (ана) болуды даулау.
3. Суррогат ана болу және қосалқы репродуктивтік әдістер мен технологияларды қолдану

Дәріс тезистері:

Балалардың туған тегін анықтау.

Ата-аналардың және балалардың құқықтары мен міндеттері балалардың заңмен белгіленген тәртіппен куәландырылған тегіне негізделеді.

Баланың анасы жағынан тегін (анасы болуын) ананың медициналық мекемеде бала туғанын растайтын құжаттар негізінде, ал бала медициналық мекемеден тыс жерде туған жағдайда – медициналық құжаттардың, куәлардың көрсетулерінің немесе өзге де айғақтардың негізінде азаматтық хал актілерін жазу органы белгілейді.

Бір-бірімен некеде тұратын адамдардан туған баланың туу тегі ата-анасының неке туралы жазбасымен куәландырылады.

Бала неке бұзылған, оны жарамсыз деп таныған кезден бастап немесе бала анасының жұбайының қайтыс болған кезден бастап екі жүз сексен күн ішінде туған жағдайда, егер өзгеше дәлелденбесе, анасының бұрынғы жұбайы баланың әкесі болып танылады. Баланың анасымен некеде тұрмайтын адамның әке болуы баланың әкесі мен анасының азаматтық хал актілерін тіркеу органына бірлесіп арыз беру жолымен; анасы қайтыс болған, ол әрекетке қабілетсіз деп танылған, анасының тұратын жерін анықтау мүмкін болмаған жағдайларда немесе ол ата-ана құқығынан айырылған жағдайда – қорғаншы және қамқоршы органның келісімімен

бала әкесінің арыз бойынша, мұндай келісім болмаған жағдайда – сот шешімімен белгіленеді.

Әке болуды анықтау туралы бірлесіп арыз беру бала туғаннан кейін мүмкін емес немесе қиын деп ұйғаруға негіз беретін мән-жайлар болған кезде болашақ баланың бір-бірімен некеде тұрмайтын ата-анасы анасы жүкті болған кезде азаматтық хал актілерін тіркеу органына сондай арыз беруге құқылы. Баланың ата-анасы туралы жазба бала туғаннан кейін жасалады.

Егер анасының күйеуі емес еркектің әке екендігі анық болып шықса, анасы босанғанға дейінгі және босанғаннан кейінгі кезеңдердің ішінде өзін асырау жөніндегі шығындарға одан тиісті ақша қаражатын сот тәртібімен талап етуге құқылы. Ақша қаражатының мөлшерін тараптардың материалдық, отбасылық және назар аударуға тұрарлық басқа да мүдделерін негізге ала отырып, ақша қаражатын төлеу кезінде қолданылып жүрген есептік көрсеткіштің еселенген ара қатынасымен сот белгілейді.

Он сегіз жасқа (кәмелетке) толған адам жөнінде әке болуды белгілеуге оның келісімімен ғана, ал егер ол әрекетке қабілетсіз деп танылған болса – оның қорғаншысының немесе қорғаншы және қамқоршы органның келісімімен ғана жол беріледі.

Бір-бірімен некеде тұрмайтын ата-аналардан бала туған жағдайда және ата-ананың бірлескен арызы немесе бала әкесінің арызы болмаған кезде баланың нақты адамнан туу тегі ата-аналарының біреуінің, бала қорғаншысының (қамқоршысының) арызы бойынша немесе баланы асырап отырған адамның арызы бойынша, сондай-ақ баланың кәмелетке толғаннан кейінгі өз арызы бойынша сот тәртібімен белгіленеді. Бұл жағдайда сот баланың нақты адамнан туу тегін анық растайтын айғақтарды ескереді.

Өзінің баланың әкесімін деп таныған, бірақ баланың анасымен некеде тұрмаған адам қайтыс болған жағдайда оның әке екенін тану фактісі азаматтық іс жүргізу заңдарында белгіленген ережелер бойынша сот тәртібімен белгіленуі мүмкін.

Бір-бірімен некеде тұратын әке мен ана туу туралы жазбалар кітабына олардың кез-келгенінің арызы бойынша баланың ата-анасы болып жазылады. Егер ата-ана бір-бірімен некеде тұрмаса, баланың анасы туралы жазба – анасының арызы бойынша, ал баланың әкесі туралы жазба баланың әкесі мен анасының бірлескен арызы бойынша немесе бала әкесінің арызы бойынша жүргізіледі немесе әкесі соттың шешіміне сәйкес жазылады.

Бала некеде тұрмайтын анадан туған ретте, ата-ананың бірлескен арызы болмаған жағдайда немесе әке болуды анықтау туралы сот шешімі болмаған жағдайда туу туралы жазбалар кітабында бала әкесінің тегі анасының тегі бойынша, бала әкесінің аты-жөні – бала анасының көрсетуі бойынша жазылады.

Туу туралы жазбалар кітабына ата-ананы жазу баланың әкесі немесе анасы ретінде жазылған адамның, іс жүзінде баланың әкесі немес анасы болып табылатын адамның, бала кәмелетке толғаннан кейін оның өзінің, бала қорғаншысының (қамқоршысының) сот әрекетке қабілетсіз деп таныған ата-

ана қорғаншысының талап етуі бойынша тек сот тәртібімен ғана жүргізілуі мүмкін.

Баланың әкесі болып жазылған адамның әке болуына дау туғызу туралы талабы, егер жазу кезінде бұл адамға оның іс жүзінде баланың әкесі емес екендігі айқын болса, қанағаттандырылмайды.

Әке екені белгіленген жағдайда балардың ата-аналары мен олардың туыстарына қатысты бір-бірімен некеде тұратын адамдардан туған балалардағы сияқты құқықтары мен міндеттері болады.

Он сегіз жасқа (кәмелетке) толмаған адам бала деп танылады. Әрбір баланың мүмкін болғанынша отбасында өмір сүруге және тәрбиеленуге құқығы, өзінің ата-анысын білуге құқығы, олардың қамқорлығына құқығы, өзінің мүдделеріне қайшы келетін жағдайларды қоспағанда олармен бірге тұруға құқығы бар.

"Суррогат ана" ұғымы баланың тууын болжайды, оны басқа әйел өзінің құрсағында алады. Яғни, баланың туғанға дейін дамуы генетикалық ана денесінен тыс жүреді. Мұндай әдіс әр түрлі себептерге байланысты баланы өз бетімен бала көтере алмайтын әйелдер үшін құтқару болып табылады.

Суррогат ана болу - қолданғанда бала туу мен ұрықтандыруда үш адам қатысатын қосалқы репродуктивті технология:

- 1) генетикалық әкесі - ұрықтандыру үшін өз ұрығын берген және бала туғаннан кейін әкесінің міндеттерін өзіне алуға келіскен адам;
- 2) генетикалық ана - ұрықтандыру үшін өзінің аналық жасушасын берген және бала туғаннан кейін ана міндетін алуға келіскен адам;
- 3) суррогат ана - баланы генетикалық ата-аналардан ақылы немесе өтеусіз негізде шығаруға және тууға келіскен және осы баланың анасы рөліне үміткер емес бала туатын жастағы әйел. Бала туғаннан кейін генетикалық ата-аналар заңды ата-ана ретінде ресімделеді.

5 тақырып. Баланың шығу тегін анықтау. Суррогат ана болу және қосалқы репродуктивтік әдістер мен технологияларды қолдану

Сабақтың мақсаты: теориялық материалдарды бекіту

Семинар сабағы-1

сағат

ЖОСПАРЫ:

1. Әке болуды өз еркімен анықтау
2. Сот тәртібімен әке болуды анықтау.
3. Баланың ата-анасын тууды жазу кітабына жазу. Әке (ана) болуды даулау
4. Суррогат ана болу шарты.

Нормативтік құқықтық актілер [1,2,3,4, 5-21]

Негізгі әдебиеттер [22,23,24-41]

Қосымша әдебиеттер: [42-49]

Тапсырма: сабақ жоспары бойынша ауызша жауапқа дайындалу.

5 тақырып. Баланың шығу тегін анықтау. Суррогат ана болу және қосалқы репродуктивтік әдістер мен технологияларды қолдану

КОӨЖ - 2

сағ.

1 тапсырма

Баяндамаларды қорғау және оппоненттеу.

2 тапсырма

Тақырып бойынша теориялық мәселелерді талқылау.

Сұрақтар:

- ата-ана құқықтары мен міндеттерінің пайда болу негіздерін атаңыз;
- әке болуды анықтау тәртібін сот тәртібімен сипаттаңыз;
- баланың тууын тіркеудің заңдық мәні қандай?;
- баланы тәрбиелеу және күту бойынша ата-аналардың міндеттерін атаңыз;

2 тапсырма

Берілген тақырып бойынша ситуациялық есептерді шешу (есептер жинағы).

Өткізу түрі-ауызша.

Әдістемелік ұсыныстар.

1. Негізгі әдебиетті оқу.
2. Қосымша әдебиеттермен танысу.
3. Нормативтік актілердің негізгі ережелерін, лекциялық және семинарлық сабақтар мен т. б. мәселелерін жобалау.

Өткізу түрі-ауызша, аралас.

5 тақырып. Баланың шығу тегін анықтау. Суррогат ана болу және қосалқы репродуктивтік әдістер мен технологияларды қолдану

КӨЖ - 1 сағат.

Тапсырма

Ұсынылған тақырыптардың біріне реферат дайындау:

1. Баланың шығу тегін анықтаудың құқықтық мәселелері;
2. Әке болуды сот анықтау;
3. Балалардың шығу тегі туралы дауларды сот арқылы шешу;

Өзін-өзі бақылауға арналған материал.

Өзін-өзі бақылауға арналған тест тапсырмалары.

6 тақырып. Ата-аналар мен балалар арасындағы құқықтық қатынастар

Сабақтың мақсаты: теориялық материалдарды бекіту

Семинар сабағы-1 сағат

ЖОСПАРЫ:

1. Ата-аналар мен балалардың құқықтары мен міндеттері.
2. Ата-ана құқықтарынан айыру және шектеу. Ата-ана құқықтарын теріс пайдаланатын адамдарды анықтау бойынша ПО рөлі.
3. Ата-ана құқықтарынан айыру негіздері мен тәртібі.
4. Ата-ана құқықтарынан айырудың құқықтық салдары.
5. Ата-ана құқықтарын қалпына келтіру.
6. Құқықтық салдар және ата-ана құқықтарын шектеудің күшін жою.

Балалардың құқықтары:

Баланың өз ата-анасы тәрбиеленуіне, оның мүдделерін қамтамасыз етуіне, жан-жақты өсіп жетілуіне, оның адамдық қадір-қасиетінің құрметтелуіне құқығы бар.

Ата-анасы болмаған жағдайда, оларды ата-ана құқығына айырған жағдайда және ата-ана қамқорлығынан айырылудың басқа да жағдайларында баланың отбасында тәрбиелену құқығын қорғаншы және қамқоршы орган қамтамасыз етеді.

Баланың ата-анасының екеуімен де, аталарымен, әжелерімен, аға-інілерімен, апа-сіңлілерімен (қарындастарымен) және басқа да туыстарымен қарым-қатынас жасауға құқығы бар. Ата-анасының некесі бұзылуы, оның жарамсыз деп танылуы немесе ата-анасының бөлек тұруы баланың құқығына әсер етпеуге тиіс. Ата-анасы бөлек тұрған жағдайда баланың олардың әрқайсысымен қарым-қатынас жасауға құқығы бар. Ата-анасы әртүрлі мемлекеттерде тұрған жағдайда да баланың өз ата-анасымен қарым-қатынас жасауға құқығы бар.

Қысылтаяң жағдайға (ұсталу, тұтқындалу, қамауға алыну, емдеу мекемесінде болу және т.с.с.) ұшыраған баланың заңда белгіленген тәртіппен өзінің ата-анасымен және басқа да туыстарымен қарым-қатынас жасауға құқығы бар.

Бала отбасында өз мүддесін қозғайтын кез келген мәселені шешу кезінде өзінің пікірін білдіруге, сондай-ақ кез-келген сот немесе әкімшілік іс қарау барысында тыңдалуға құқылы. Он жасқа толған бала пікірі, егер бұл пікір оның мүдделеріне қайшы келмейтін болса, ескерілуге міндетті.

Баланың ат алуға, әкесінің атын және тегін алуға құқығы бар. Балаға ат ата-анасының (немесе олардың орнындағы адамдардың) келісімі бойынша қойылады, аты жөні әкесінің аты бойынша не ұлттық дәстүрлер ескеріле отырып беріледі. Әкесі атын өзгерткен жағдайда оның кәмелетке толмаған

балалардың әкесінің аты-жөні өзгереді, ал кәмелетке толған балалардың әкесінің аты-жөні бұл туралы өздері арыз берген жағдайда өзгертіледі.

Баланың тегі ата-анасының тегімен айқындалады. Ата-анасының тегі әртүрлі болған жағдайда балаға ата-анасының келісімі бойынша әкесінің немесе анасының тегі беріледі. Ата-анасының тілегі бойынша балалардың тегі ұлттық дәстүрлер ескеріле отырып, әкесінің немесе атасының атынан шығарылуы мүмкін.

Баланың атына және (немесе) тегіне қатысты ата-ананың арасында туындаған келіспеушілік сот тәртібімен шешіледі.

Егер әкесі белгіленбесе, баланың аты анасының көрсетуі бойынша қойылады, әкесінің аты-жөні баланың әкесі ретінде жазылған адамның аты бойынша, тегі – анасының тегі бойынша беріледі.

Егер ата-анасының екеуі де белгісіз болса, баланың тегін, атын, аты-жөнін қорғаншы және қамқоршы орган қояды.

Ата-анасының екеуі де тегін өзгерткен жағдайда кәмелетке толмаған балалардың тегі өзгереді.

Бала он алты жасқа толғанға дейін ата-анасының бірлескен өтініші бойынша азаматтық хал актілерін жазу органы баланың мүдделерін негізге ала отырып, баланың атын, сондай-ақ оған берілген текті басқа ата-ананың тегіне өзгертуге рұқсат беруге құқылы.

Неке тоқтатылған немесе неке жарамсыз деп танылған жағдайда балалар өздеріне туған кезде берілген тектерін сақтап қалады.

Егер ата-анасы бөлек тұрса және бала бірге тұратын ата-анасының біреуі оған өзінің тегін бергісі келсе, азаматтық хал актілерін тіркеу органы бұл мәселені баланың мүдделеріне қарай және ата-ананың екіншісінің пікірін ескере отырып шешеді. Ата-ананың тұратын жерін анықтау мүмкін болмаған, ол ата-ана құқығынан айрылған, әрекетке қабілетсіз деп танылған жағдайда, сондай-ақ ата-ана баланы асырап-бағу тәрбиелеуден дәлелді себептерсіз жалтарған ретте оның пікірін ескеру міндетті емес.

Егер бала бір-бірімен некеде тұрмайтын адамдардан туған болса және әкесі заңда тәртіппен белгіленбесе, азаматтық хал актілерін тіркеу органы, баланың мүдделерін негізге ала отырып, оның тегін анасының осындай өтініш жасаған кездегі соның тегіне өзгертуге рұқсат етуге құқылы.

Он жасқа толған баланың атын және (немесе) тегін оның келісімімен ғана өзгертуге болады.

Баланың ұлты оның ата-анасының ұлтымен айқындалады.

Егер ата-анасының ұлты әртүрлі болса, ол баланың қалауы бойынша оған жеке басының куәлігі немесе паспорт берілген кезде әкесінің немесе шешесінің ұлтымен айқындалады.

Одан әрі баланың ұлты оның өтініші бойынша басқа ата-анасының ұлтына өзгертілуі мүмкін.

Баланың ата-анасынан және отбасының басқа да мүшелерінен асырау қаражатын алуға құқығы бар. Балаға алименттер, зейнетақылар, жәрдемақылар ретінде тиесілі сомалар ата-анасының (олардың орнындағы

адамдардың) билік етуіне келіп түседі және оны олар баланы асырап-бағуға, оған білім беруге және оны тәрбиелеуге жұмсайды.

Баланың өзі сыйға немесе мұрагерлік тәртібімен алған кірістерді, мүлікті, сондай-ақ баланың қаражатына сатып алынған басқа да кез келген мүлікті меншіктенуге құқығы бар. Өз еңбегінен кіріс алған бала, егер ол ата-анасымен бірге тұрса, отбасын асырау жөніндегі шығыстарға қатысуға құқылы.

Баланың ата-ана мүлкіне меншік құқығы болмайды, ата-ананың баланың мүлкіне меншік құқығы болмайды. Бірге тұратын балалар мен ата-аналар бір-бірінің мүлкін өзара келісім бойынша иеленіп, пайдалана алады.

Баланың өз құқықтары мен заңды мүдделерін қорғауға құқығы бар. Баланың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғауды ата-анасы (олардың орнындағы адамдар), қорғаншы және қамқоршы орган, прокурор және сот жүзеге асырады.

Кәмелетке толғанға дейін заңға сәйкес әрекетке толық қабілетті деп танылған кәмелетке толмаған адамның өз құқықтары мен міндеттерін, оның ішінде қорғалу құқығын өз бетінше жүзеге асыруға құқығы бар.

Баланың ата-анасының (олардың орнындағы адамдардың) тарапынан жасалған қиянаттан қорғалуға құқығы бар.

Баланың құқықтары мен заңды мүдделері бұзылған кезде, оның ішінде ата-анасының (олардың біреуінің немесе олардың орнындағы адамдардың) баланы асырап-бағу, тәрбиелеу, оған білім беру жөніндегі міндеттерін орындамауы кезінде немесе тиісті дәрежеде орындамауы кезінде не ата-ана (қорғаншы, қамқоршы) құқығын теріс пайдалану кезінде бала қорғаншы және қамқоршы органға, ал он төрт жасқа толғанда – сотқа өзінің құқықтарын қорғау үшін өз бетінше өтініш жасауға құқылы.

Ата-аналардың құқықтары мен міндеттері:

Ата-аналардың өз балаларына қатысты құқықтары тең және міндеттері (ата-ана құқықтары) тең болады. Олар балалары он сегіз жасқа (кәмелетке) толғанда, сондай-ақ кәмелетке толмаған балалар некеге тұрған кезде тоқтатылады.

Кәмелетке толмаған ата-аналардың баласымен бірге тұруға және оны тәрбиелеуге қатысуға құқығы бар.

Кәмелетке толмаған ата-аналардың жалпы негіздерде өздерінің әке және ана болуын мойындауға және оған дау айтуға құқығы бар, сондай-ақ олардың он төрт жасқа толғаннан кейін сот тәртібімен өз балаларына қатысты әке болуын анықтауды талап етуге құқығы бар.

Ата-аналар өз балаларының денсаулығына қамқорлық жасауға міндетті.

Ата-аналардың өз балаларын тәрбиелеуге құқығы бар және оған міндетті.

Ата-аналардың басқа да барлық адамдарға қарағанда өз балаларын тәрбиелеуге басым құқығы бар.

Бала тәрбиелеуші ата-аналар өздерінің қабілеттері мен қаржылық мүмкіндіктерінің шегінде оның дене, психикалық, адамгершілік және рухани жағынан дамуына қажетті өмір сүру жағдайларын қамтамасыз ету үшін негізгі жауапкершілікте болады.

Ата-аналар балалардың орта білім алуын қамтамасыз етуге міндетті.

Ата-аналардың балалардың пікірін ескере отырып, орта білім алғанға дейін білім беру мекемесі мен балаларды оқыту нысанын таңдауға құқығы бар.

Балалардың тәрбиесі мен білім алуына қатысты барлық мәселелерді балалардың мүдделерін негізге алып және балалардың пікірін ескере отырып, өзара келісімі бойынша ата-аналар шешеді. Ата-аналардың арасында келіспеушілік болған жағдайда олар (олардың біреуі) бұл келіспеушіліктерді шешу үшін қорғаншы және қамқоршы органға немесе сотқа жүгінуге құқылы.

Ата-аналар өз балаларының заңды өкілі болып табылады және кез келген жеке және заңды тұлғаларға қатысты, оның ішінде соттарда арнаулы өкілеттіксіз олардың құқықтары мен мүдделерін қорғайды. Егер қорғаншы және қамқоршы орган ата-аналар мен балалар мүдделерінің арасында қайшылық барын анықтаса, ата-аналардың өз балаларының мүдделерін білдіруге құқығы жоқ. Ата-аналар мен балалардың арасында келіспеушілік болған жағдайда қорғаншы және қамқоршы орган балалардың құқықтары мен мүдделерін қорғау үшін өкіл тағайындауға міндетті.

Ата-ана құқықтарын балалардың мүдделеріне қарама-қайшы жүзеге асыруға болмайды. Балалардың мүдделерін қамтамасыз ету олардың ата-аналары қамқорлығының негізгі мәні болуға тиіс.

Ата-ана құқықтарын жүзеге асыру кезінде ата-аналар балалардың дене және психикалық денсаулығына, олардың адамгершілік жағынан дамуына зиян келтіруге құқығы жоқ. Балаларды тәрбиелеу әдістерінде адамның қадір-қасиетін кемсітетін, немқұрайлылық, қатыгездік, дөрекілік, балаларды қорлау немесе қанау болмауға тиіс.

Ата-ана құқықтарын балалардың құқықтары мен мүдделеріне нұқсан келтіре отырып жүзеге асыратын ата-аналар заңда белгіленген тәртіппен жауап береді.

Баласынан бөлек тұратын ата-ананың баласымен қарым-қатынас жасауға, оны тәрбиелеуге және баланың білім алуы мәселелерін шешуге қатысуға құқығы бар.

Бала бірге тұратын ата-ана, егер мұндай қарым-қатынас жасау баланың дене және психикалық денсаулығына, оның адамгершілік дамуына зиян келтірмесе, баланың екінші ата-анасымен қарым-қатынас жасауына кедергі кедергі болмауға тиіс.

Ата-аналары бөлек тұрып жатқан жағдайда балалардың тұратын жері ата-аналарының келісімімен белгіленеді.

Келісім болмаған жағдайда ата-аналардың арасындағы дауды балалардың мүдделерін негізге алып, және балалардың пікірін ескере отырып сот шешеді. Бұл орайда баланың ата-аналардың әрқайсысына, аға-інілері мен апа-сіңлілеріне (қарындастарына) үйірлігін, баланы жасын, ата-аналардың адамгершілік және өзге де жеке қасиеттерін, ата-аналардың әрқайсысы мен баланың арасында орын алған қатынастарды, олардың дамыту және тәрбиелеу үшін балаға жағдай жасау мүмкіндігін (ата-аналар қызметінің

түрі, жұмыс режимі, материалдық және отбасылық жағдайы және т.с.с.) ескереді.

Ата-аналар баладан бөлек тұратын ата-ананың ата-ана құқығын жүзеге асыру тәртібі туралы жазбаша түрде келісім жасасуға құқылы.

Егер ата-аналар келісімге келе алмаса, ата-аналардың (олардың біреуінің) талап етуі бойынша дауды қорғаншы және қамқоршы органның қатысуымен сот шешеді.

Баласынан бөлек тұратын ата-ананың өз баласы туралы тәрбие, емдеу мекемелері мен басқа да мекемелерден ақпарат алуға құқығы бар.

Ақпарат беруден ата-ана тарапынан баланың өмірі мен денсаулығына қатер болған жағдайларда ғана бас тартылуы мүмкін. Ақпарат беруден бас тартуға сот тәртібімен дау айтылуы мүмкін.

Ата-аналар заң немесе сот шешімі негізінсіз баланы өз қолында ұстап отырған кез келген адамнан оны қайтаруды талап етуге құқылы. Дау туындаған жағдайда ата-аналар өз құқықтарын қорғау үшін сотқа шағымдануға құқылы.

Бұл талаптарды қарау кезінде сот баланы ата-анасына беру баланың мүдделеріне сай келмейді деген қорытындыға келсе, баланың пікірін ескере отырып, ата-анасының талап-арызын қанағаттандырудан бас тартуға құқылы.

Егер сот ата-анасының да, бала қолындағы адамның да оның дұрыс тәрбие алуы мен дамуын қамтамасыз етуге жағдайы жоқ екендігін анықтаса, сот баланы қорғаншы және қамқоршы органның қамқорлығына береді.

Ата-ана құқығынан айыру және оны шектеу:

Егер ата-аналар (олардың біреуі):

- 1) ата-ана міндеттерін орындаудан, оның ішінде алимент төлеуден қасақана жалтаратын болса;
- 2) өз баласын перзентханадан (бөлімшесінен) не өзге де балаларды тәрбиелеу, емдеу немесе басқа да мекемелерден алудан дәлелді себептерсіз бас тартса;
- 3) өздерінің ата-ана құқықтарын пайдаланып қиянат жасаса;
- 4) балаларға қатыгездік көрсетсе, оның ішінде олардың денесіне немесе психикасына зорлық-зомбылық жасаса, олардың жыныстық пәктігіне қастандық жасаса;
- 5) заңдарда белгіленген тәртіппен маскүнемдікпен, нашакорлықпен және уытқұмарлықпен ауырады деп танылған болса, олар ата-ана құқығынан айырылуы мүмкін.

Өз балаларының не жұбайының өміріне немесе денсаулығына қарсы қасақана қылмыс жасаған жағдайда ата-аналар (олардың біреуі) ата-ана құқығынан айырылуы мүмкін.

Ата-ана құқығынан айыру сот тәртібімен жүргізіледі. Ата-ана құқығынан айыру туралы істер ата-аналардың біреуінің (олардың орнындағы адамдардың), кәмелетке толмаған балалардың құқықтарын қорғау жөніндегі міндеттер жүктелген органдардың немесе ұйымдардың (қорғаншы және

қамқоршы органдардың; кәмелетке толмағандардың істері жөніндегі комиссияның жетім балалар мен ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балаларға арналған мекемелердің және басқаларының) арызы бойынша, сондай-ақ прокурордың талабы бойынша қаралады.

Ата-ана құқығынан айыру туралы істер прокурор мен қорғаншы және қамқоршы органның қатысуымен қаралады.

Ата-ана құқығынан айыру туралы істі қараған кезінде сот ата-ана құқығынан айырылған ата-аналардан (олардың біреуінен) алимент өндіріп алу туралы мәселені шешеді.

Сот ата-ана құқығынан айыру туралы соттың шешімі заңды күшіне енген күннен бастап үш күннің ішінде бұл шешімнің көшірмесін баланың тууын мемлекеттік тіркеу орны бойынша азаматтық хал актілерін жазу органы мен қорғаншы және қамқоршы органға жолдауға міндетті.

Ата-ана құқықтарынан айыру балалармен туыстық фактісіне негізделген барлық құқықтардан, оның ішінде одан асырауға қаражат алу, сондай-ақ балалары бар азаматтар үшін белгіленген жеңілдіктер мен мемлекеттік жәрдемақылар алу құқықтарынан айырылуға әкеп соғады.

Ата-ана құқығынан айыру ата-аналарды өз баласын асырау міндетінен босатпайды, ол баланы асырап алу арқылы тоқтатылады.

Ата-анасы (олардың біреуі) ата-ана құқықтарынан айырылған бала ата-анасымен және басқа да туыстарымен туыстық фактісіне, оның ішінде мұра алу құқығына негізделген тұрғын үй-жайға меншік құқығы немесе тұрғын үй-жайды пайдалану құқығын, сондай-ақ мүліктік құқықтарын сақтап қалады.

Баланы басқа ата-анаға беру мүмкін болмаған кезде немесе ата-анасының екеуі де ата-ана құқықтарынан айырылған жағдайда бала қорғаншы және қамқоршы органның қамқорлығына беріледі.

Егер ата-аналар (олардың біреуі), мінез-құлқын, тұрмыс салтын және баланы тәрбиелеуге көзқарасын өзгертсе, олардың ата-ана құқықтары қалпына келтірілуі мүмкін. Он жасқа толған бала жөніндегі ата-ана құқықтарын қалпына келтіру баланың келісімімен ғана жасалуы мүмкін.

Егер бала асырап алынған болса және асырап алудың күші жойылмаса, ата-ана құқықтарын қалпына келтіруге жол берілмейді.

Сот баланың мүддесін ескере отырып, баланы ата-анадан (олардың біреуінен) оларды ата-ана құқықтарын айырмай алу жолымен ата-ана құқықтарын шектеу туралы шешім шығара алады.

Егер баланың ата-аналармен (олардың біреуімен) қалуы:

1) ата-аналарға (олардың біреуіне) байланысты емес мән-жайлар (психикасының бұзылуы немесе өзге де созылмалы ауру, ауыр мән-жайлардың және с.с. салдары) бойынша бала үшін қауіпті болса;

2) олардың мінез-құлқының салдары бала үшін қауіпті болса, алайда ата-аналарды (олардың біреуін) ата-ана құқықтарынан айыру үшін жеткілікті негіздер анықталмаған болса, ата-ана құқықтарын шектеуге жол беріледі.

Егер ата-аналар (олардың біреуі) өз мінез-құлқын өзгертпесе, қорғаншы және қамқоршы орган ата-ана құқықтарын шектеу туралы сот шешімі

шыққаннан кейін алты ай өткен соң оларды ата-ана құқықтарына айыру туралы талап қоюға міндетті. Баланың мүдделеріне сәйкес қорғаншы және қамқоршы орган осы мерзім аяқталғанға дейін ата-аналарды (олардың біреуін) ата-ана құқықтарынан айыру туралы талап қоюға құқылы.

Ата-ана құқықтарын сот шектеген ата-аналар баланы жеке өзі тәрбиелеу құқығынан айырылады, сондай-ақ балалары бар азаматтар үшін белгіленген жеңілдіктер мен мелекеттік жәрдемақылар алу құқығынан да айырылады.

Баланың өміріне немесе оның денсаулығына тікелей қатер төнген жағдайда қорғанша және қамқоршы орган баланы ата-аналардан (олардың біреуінен) немесе оны қамқоршылыққа алған басқа да адамдардан дереу айырып алуға құқылы.

Баланы дереу айырып алуды жергілікті атқарушы органның тиісті актісі негізінде қорғаншы және қамқоршы орган жүргізеді. Баланы айырып алу кезінде қорғаншы және қамқоршы орган прокурорға дереу хабарлауға, баланы уақытша орналастыруды қамтамасыз етуге және баланы айырып алу туралы жергілікті атқарушы органның актісі шыққаннан кейін жеті күн ішінде сотқа ата-аналарды ата-ана құқықтарынан айыру немесе олардың ата-ана құқықтарын шектеу туралы талап қоюға міндетті.

6 тақырып. Ата-аналар мен балалар арасындағы құқықтық қатынастар

КОӨЖ – 1

сағ.

1 тапсырма

Баяндамаларды қорғау және оппоненттеу.

2 тапсырма

Тақырып бойынша теориялық мәселелерді талқылау.

Сұрақтар:

- ата-ана құқықтары мен міндеттерінің пайда болу негіздерін атаңыз;
- баланы тәрбиелеу және күту бойынша ата-аналардың міндеттерін атаңыз;

- ата-ана міндеттерін тиісінше орындамағаны үшін ата-аналардың жауаптылығы неде?;
- ата-ана құқығынан айырудың негіздері мен салдарын атаңыз;
- ата-аналар мен балалардың алименттік құқықтық қатынастарын сипаттаңыз;

3 тапсырма

Берілген тақырып бойынша ситуациялық есептерді шешу (есептер жинағы).

Әдістемелік ұсыныстар.

Тапсырманың мәтінін мұқият оқыңыз-ұсынылған фабул. "Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы туралы" Қазақстан Республикасының Кодексіне

және өзге де нормативтік құқықтық актілерге сілтеме жасай отырып, қолданыстағы заңнамаға сәйкес қазус-қа рұқсат етіңіз.

Сұраққа жауап жазбаша түрде жазыңыз. Тараптар мен даулы субъектілердің ұстанымдарын теориялық негіздеңіз.

Өткізу түрі-ауызша, жазбаша

6 тақырып. Ата-аналар мен балалар арасындағы құқықтық қатынастар

КӨЖ - 1 сағат.

1 тапсырма

Берілген тақырып бойынша ситуациялық есептерді шешу /есептер жинағы /.

2 тапсырма

"Ата-аналардың негізгі құқықтары мен міндеттері" кестесін толтыру»

Ата-аналардың құқықтары мен міндеттері	Балалардың құқықтары мен міндеттері
--	-------------------------------------

Өзін-өзі бақылауға арналған материал

Өзін-өзі бақылауға арналған тест тапсырмалары

Тақырып 7. Отбасы мүшелерінің алименттік міндеттемелері.

Сабақ мақсаты: алименттік міндеттемелер ұғымын, алиментті өндіріп алу тәртібін, алимент төлеуден жалтару жауапкершілігін түсіндіру.

Дәріс – 1 сағат.

ЖОСПАР:

1. Отбасының басқа мүшелері арасындағы мүліктік емес құқықтық қатынастар.
2. Отбасының басқа мүшелері арасындағы алименттік құқықтық қатынастар.
3. Кәмелетке толмаған отбасы мүшелерінің пайдасына алимент түрлері.

1.Ата-аналар мен балалардың алименттік міндеттемелері.

Ата-аналар өздерінің кәмелетке толмаған балаларын асырап-бағуға міндетті. Кәмелетке толмаған балаларды асыраудың тәртібі мен нысанын ата-аналар дербес айқындайды.

Ата-аналар өздерінің кәмелетке толмаған балаларын асырап-бағу туралы келісім (алимент төлеу туралы келісім) жасауға құқылы.

Егер ата-аналар өздерінің кәмелетке толмаған балаларын асырап-бағуына алмаса, кәмелетке толмаған балаларды асырап-бағуға арналған қаражат (алимент) ата-аналардан сот тәртібімен өндіріп алынады.

Ата-аналардың алимент төлеу туралы келісімі болмағанда, кәмелетке толмаған балалар асырап-бағуға алынбағанда және сотқа талап-арыз берілмегенде қорғаншы және қамқоршы орган кәмелетке толмаған балаларға олардың ата-анасынан (олардың біреуінен) алимент өндіріп алу туралы талап қоюға құқылы.

Алимент төлеу туралы келісім болмаған жағдайда сот кәмелетке толмаған балаларға олардың ата-аналарынан алиментті ай сайын мынандай мөлшерде: бір балаға ата-анасы – табысының және (немесе) өзге де кірісінің – төрттен бірін; екі балаға – үштен бірін; үш және одан да көп балаға – тең жартысын өндіріп алады. Бұл үлестердің мөлшерін сот тарапардың материалдық немесе отбасылық жағдайларын және назар аударарлық өзге де мән-жайларды ескере отырып кемітуі немесе көбейтуі мүмкін.

Ата-аналардың кәмелетке толмаған балаларына алимент төлеу туралы келісімі болмаған жағдайда және ата-ананың табысына және (немесе) өзге де кірісіне үлестік қаынаста алимент өндіріп алу мүмкін болмаған, қиындық тудырған немесе тараптардың бірінің мүдделерін айтарлықтай бұзатын жағдайларда, сот тұрақты ақша сомасында немесе сонымен бірге үлесте және тұрақты ақша сомасында ай сайын өндіріп алынатын алимент мөлшерін белгілеуге құқылы.

Мұндай жағдайларға үнемі алынбайтын, өзгермелі табысы және (немесе) өзге де кірістері бар ата-аналарда не табысын және (немесе) өзге де кірістерін толығымен немесе ішінара заттай алатын ата-анадан алимент өндіріп алу жатады. Тұрақты ақша сомасының мөлшерін сот баланың бұрынғы қамтамасыз етілу деңгейін мүмкіндігінше барынша сақтауды негізге алып, тараптардың материалдық және отбасылық жағдайлары мен басқа да назар аударарлық мән-жайларды ескере отырып белгілейді.

Егер ата-аналардың әрқайсысының қолында балалар қалатын болса, алимент мөлшерін аз қамтамасыз етілген ата-ананың біреуінен екіншісінің пайдасына ай сайын өндіріп алынатын және сот белгілейтін тұрақты ақша сомасы белгіленеді.

Ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балаларға алимент балалардың қорғаншысына (қамқоршысына) немесе олардың патронат тәрбиешісіне төленеді.

Ата-анасының қамқорлығынсыз қалған және тәрбиелеу, емдеу мекемелері мен өзге де мекемелердегі балаларға ата-аналарынан өндіріп алынатын алимент сол мекемелердің шотына аударылады, онда әр балаға бөлек есептеледі. Аталған мекемелер бұл соманы банкілерге салуға құқылы. Келіп түскен алимент сомасының айналысынан түскен кірістің елу проценті аталған мекемелердегі балаларды асырап-бағуға пайдаланылады. Бала мұндай мекемеден кеткен кезде оған төленген алимент сомасы және оның айналасынан түскен кірістің елу проценті уәкілетті банкте баланың атына ашылған шотқа аударылады.

Ата-аналар өздерінің көмекке мұқтаж, еңбекке жарамсыз кәмелетке толған балаларын асырап-бағуға міндетті. Алимент төлеу туралы келісім болмаған жағдайда еңбекке жарамсыз кәмелетке толған балаларға алимент төлеу мөлшерін сот алимент төленетін кезде қолданылып жүрген айлық есептік көрсеткішке еселенген қатынасында, тараптардың материалдық және отбасылық жағдайлары мен назар аударарлық басқа да мүдделерін негізге ала отырып белгілейді.

Алимент төлеу туралы келісім болмағанда және ерекше мән-жайлар болғанда (кәмелетке толмаған балалардың немесе еңбекке жарамсыз кәмелетке толған көмекке мұқтаж балалардың ауыр науқастануы, мертігуі, оларға бөгде адамның бағып-күтуіне ақы төлеу қажеттігі және басқа да мән-жайлар) сот осы мән-жайлар туғызған қосымша шығындарды көтеруге әрбір ата-ананы қатысуға тартуы мүмкін.

Ата-аналардың қосымша шығындарды көтеруге қатыстырылу тәртібі мен бұл шығындардың мөлшерін сот ата-аналар мен балалардың материалдық және отбасылық жағдайлары мен тараптардың назар аударарлық басқа да мүдделерін негізге ала отырып ай сайын төленуге тиісті алимент төленетін кездегі айлық есептік көрсеткішке еселенген қатынасында белгілейді.

Сот ата-аналарды нақты шеккен қосымша шығындарды өтеуге де, балаларды асырап-бағуға болашақта жасалуға тиіс қосымша шығыстарды өтеуге де қатысуға міндеттеуге құқылы.

Еңбекке жарамды кәмелетке толған балалар өздерінің еңбекке жарамсыз көмекке мұқтаж ата-аналарын асырап бағуға және оларға қамқорлық жасауға міндетті. Алимент төлеу туралы келісім болмаған жағдайда еңбекке жарамсыз көмекке мұқтаж ата-аналарға алимент олардың еңбекке жарамды кәмелетке толған балаларынан сот тәртібімен өндіріп алынады.

Әрбір баладан алимент мөлшерін сот ата-аналары мен балаларының материалдық және отбасылық жағдайлары мен тараптардың назар аударарлық басқа да мүдделерін негізге ала отырып, алимент төлеу кезіндегі айлық есептік көрсеткішке еселенген қатынастарында белгілейді.

Алимент мөлшерін айқындау кезінде сот, балаларының бәріне, олардың біреуіне немесе олардың бірнешеуіне талап қойылғанына қарамастан, осы ата-ананың еңбекке жарамды, кәмелетке тоған балаларының бәрін ескеруге құқылы.

Егер сот ата-аналардың ата-ана міндеттерін орындаудан жалтарғанын анықтаса, балалардың өздерінің еңбекке жарамсыз, көмекке мұқтаж ата-аналарын асырап-бағу жөніндегі міндеттерінен босатылуы мүмкін.

Балалары ата-ана құқықтарынан айырылған ата-аналарына алимент төлеуден босатылады.

2. Ерлі-зайыптылардың және бұрынғы ерлі-зайыптылардың алименттік міндеттемелері

Ерлі-зайыптылар бір-бірін материалдық жағынан қолдауға міндетті. Мұндай қолдаудан бас тартқан және ерлі-зайыптылардың арасында алимент төлеу

туралы келісім болмаған жағдайда алимент төлеуге қажетті қаражаты бар жұбайдан:

- 1) еңбекке жарамсыз мұқтаж жұбайының;
- 2) жүкті кезінде және ортақ баласы туған күннен бастап үш жыл бойы әйелінің;
- 3) ортақ мүгедек баланы бағып отырған мұқтаж жұбайының бала он сегіз жасқа толғанға дейін;
- 4) ортақ мүгедек баланы 16 жасқа толғанға дейін бағып-күтіп отырған, сондай-ақ 16 жасқа толғаннан соң ортақ мүгедек балаға I-II топтағы мүгедектік белгіленген жағдайда мұқтаж жұбайының алимент төлеуді сот тәртібімен талап етуге құқығы бар.

Алимент төлеуге қажетті қаражаты бар бұрынғы жұбайынан алимент төлеуді сот тәртібімен талап етуге:

- 1) жүкті кезінде және ортақ баласы туған күннен бастап үш жыл бойы бұрынғы әйелінің;
- 2) ортақ мүгедек баланы 16 жасқа толғанға дейін бағып-күтіп отырған, сондай-ақ 16 жасқа толған соң ортақ мүгедек балаға I-II топтағы мүгедектік белгіленген жағдайда көмекке мұқтаж бұрынғы жұбайының
- 3) неке бұзылғанға дейін еңбекке жарамсыз болып қалған еңбекке жарамсыз көмекке мұқтаж бұрынғы жұбайының құқығы бар.

Алименттің мөлшері мен оны неке бұзылғаннан кейін бұрынғы жұбайына берудің тәртібі бұрынғы ерлі-зайыптылардың арасындағы келісім бойынша белгіленуі мүмкін.

Ерлі-зайыптылардың (бұрынғы ерлі-зайыптылардың) арасында алимент төлеу туралы келісім болмаған жағдайда жұбайдан (бұрынғы жұбайдан) сот тәртібімен өндіріп алынатын алименттің мөлшерін ерлі-зайыптылардың (бұрынғы ерлі-зайыптылардың) материалдық және отбасы жағдайын, тараптардың басқа да назар аударарлық мүдделерін негізге ала отырып, алимент төлеу кезіндегі қолданылып жүрген есептік көрсеткішке еселенген қатынаста сот белгілейді.

Сот жұбайдың еңбекке жарамсыз, көмекке мұқтаж екінші жұбайды асырап-бағу міндетінен босатуы немесе некеде тұрған кезеңде де, неке бұзылғаннан кейін де бұл міндетті белгілі бір мерзімге мына жағдайларда:

- 1) спирт ішімдіктеріне, есірткі заттарына, психотропты заттарға салынып кетуі салдарынан немесе қасақана қылмыс жасауы салдарынан көмекке мұқтаж жұбайы еңбекке жарамсыз болып қалған;
- 2) ерлі-зайыптылар некеде ұзақ тұрмаған;
- 3) алимент төлеуді талап ететін жұбайдың отбасында өзін лайықты ұстамаған жағдайларда шектеуі мүмкін.

Бұрынғы жұбайын асырап-бағу жөніндегі міндет мынадай жағдайларда:

- 1) көмек алуға құқығы бар жұбай жана некеге тұрғанда;
- 2) жоғарыда көрсетілген мән-жайлар жойылғанда сот шешімімен тоқтатылады.

3. Отбасының басқа мүшелерінің алименттік міндеттемелері

Кәмелетке толмаған көмекке мұқтаж інілері мен сіңлілерінің (қарындастарының) өз ата-аналарының қаражат алуға мүмкіндігі болмаған жағдайда өздерінің алимент төлеуге қажетті қаражаты бар еңбекке жарамды, кәмелетке толған ағалары мен апаларынан сот тәртібімен алимент алуға құқығы бар. Еңбекке жарамсыз көмекке мұқтаж кәмелетке толған ағалары мен апаларына да, егер олар өздерінің еңбекке жарамды, кәмелетке толған балаларынан, жұбайларынан (бұрынғы жұбайларынан) немесе ата-анасынан көмек ала алмаса, осындай құқық беріледі.

Өздерінің ата-аналарынан көмек алу мүмкін болмаған жағдайда, кәмелетке толмаған, көмекке мұқтаж немерелерінің өздерінің алимент төлеуге қажетті қаражаты бар әжесі мен ата-анасынан сот тәртібімен алимент алуға құқығы бар. Өздерінің жұбайларынан (бұрынғы жұбайларынан) немесе ата-анасынан көмек ала алмаса, еңбекке жарамсыз, көмекке мұқтаж кәмелетке толған немерелерге де осындай құқық беріледі.

Өздерінің кәмелетке толған еңбекке жарамды балаларынан немесе жұбайынан (бұрынғы жұбайынан) қажетті қаражат ала алмаған жағдайда, еңбекке жарамсыз, көмекке мұқтаж аталар мен әжелер өздерінің алимент төлеуге қажетті қаражаты бар кәмелетке толған немерелерінен сот тәртібімен алимент талап етуге құқылы.

Кәмелетке толмаған балаларға нақты тәрбие беруді, асырап-бағуды жүзеге асырушы, еңбекке жарамсыз, көмекке мұқтаж адамдар, егер олар өздерінің кәмелетке толған, еңбекке жарамды балаларынан немесе жұбайларынан (бұрынғы жұбайларынан) көмек ала алмаса, олар өздерінің кәмелетке толған, еңбекке жарамды тәрбиеленушілерінен көмек беруді сот тәртібімен талап етуге құқылы.

Егер тәрбиелеушілер тәрбиеленушілерді бес жылдан аз уақыт асырап-бағып, тәрбиелесе, сонда-ақ өздерінің тәрбиеленушілерін тиісті түрде асырап-бақпаған және тәрбиелемеген болса, сот тәрбиеленушілерді нақты тәрбиелеушілерін асырап-бағу жөніндегі міндеттен босатуға құқылы.

Өгей ұлдар мен өгей қыздарын тәрбиелеп, асырап-баққан, еңбекке жарамсыз, көмекке мұқтаж өгей әке өгей шешенің, егер өздерінің кәмелетке толған еңбекке жарамды балаларынан немесе жұбайларынан (бұрынғы жұбайларынан) көмек ала алмаса, оған қажетті қаражаты бар еңбекке жарамды, кәмелетке толған өгей ұлдарынан немесе өгей қыздарынан асырап-бағуды сот тәртібімен талап етуге құқылы.

Егер өгей әке мен өгей шеше өгей балалары мен өгей қыздарын бес жылдан аз уақыт тәрбиелеп, асырап-бақса, сондай-ақ олар өздерінің тәрбиелеу және асырау міндеттерін тиісті түрде атқармаса, сот өгей ұлдар мен өгей қыздарды өгей әкесі мен өгей шешесін асырап-бағу міндеттерінен босатуға құқылы.

Алименттің мөлшері мен оны төлеу тәртібі тараптардың келісімімен белгіленуі мүмкін. Тараптардың келісімі болмаған жағдайда сот тәртібімен өндіріп алынатын алименттің мөлшерін сот әрбір жеке жағдайда алимент төлеуші мен алушының материалдық және отбасы жағдайы мен тараптардың назар аударарлық басқа да мүдделерін ескере отырып, алимент

төлеген кезде қолданылып жүрген есептік көрсеткішке еселенген қатынаста белгілейді.

Алиментті өндіріп алу және төлеу тәртібі

Алимент төлеу (алименттің мөлшері, оны төлеудің шарттары мен тәртібі) туралы келісім алиментті төлеуге міндетті адам мен оны алушы адам арасында, ал алиментті төлеуге міндетті адам және (немесе) алимент алушы әрекетке қабілетсіз болған жағдайда осы адамдардың заңды өкілдері арасында жасалады. Алимент жасау туралы келісім жазбаша түрде жасалады және оны нотариат куәландыруға тиіс.

Алимент төлеу туралы нотариат куәландырған келісім атқару парағының күшіне ие болады. Алимент төлеу туралы келісім екі жақтың өзара келісімі бойынша кез келген уақытта өзгертілуі немесе бұзылуы мүмкін. Алимент төлеу туралы келісімді өзгерту немесе бұзу алимент төлеу туралы келісімнің өзі сияқты нысанда жасалуға тиіс. Алимент төлеу туралы келісімді орындауға біржақты бас тартуға немесе оның шарттарын біржақты өзгертуге жол берілмейді.

Тараптардың материалдық немесе отбасы жағдайлары елеулі өзгеріске ұшыраған жағдайда және алимент төлеу туралы келісімді өзгерту немесе бұзу жөніндегі келісімге қол жетпеген кезде мүдделі тарап осы келісімді өзгерту туралы немесе бұзу туралы сотқа талап арыз беруге құқылы. Алимент төлеу туралы келісімді өзгерту немесе бұзу туралы мәселені шешкен кезде сот тараптардың назар аударарлық кез келген мүддесін ескеруге құқылы.

Егер алимент төлеу туралы келісімде көзделген кәмелетке толмаған баланы немесе кәмелетке толған әрекетке қабілетсіз отбасы мүшесін асырап-бағу шарттары олардың мүдделерін айтарлықтай бұзатын болса, кәмелетке толмаған баланың немесе кәмелетке толған әрекетке қабілетсіз отбасы мүшесінің заңды өкілінің, сондай-ақ қорғаншы және қамқоршы органның немесе прокурордың талап етуі бойынша сот тәртібімен мұндай келісім жарамсыз деп танылуы мүмкін.

Алимент төлеу туралы келісім бойынша төленетін алименттің мөлшерін тараптар сол келісімде белгілейді.

Кәмелетке толмаған балаларға алимент төлеу жөніндегі келісім бойынша белгіленетін алименттің мөлшері олардың сот тәртібімен алимент өндіріп алған жағдайда алатын алиментінің мөлшерінен төмен болмауы керек.

Алимент төлеу туралы келісім бойынша алимент төлеудің әдістері мен тәртібі сол келісіммен белгіленеді. Алименттің алимент төлеуге міндетті адам табысына және (немесе) өзге де кірісіне үлес есебімен; дүркін-дүркін төленіп тұратын тұрақты ақша сомасымен; бір жолғы төленетін тұрақты ақша сомасымен; мүлік беру жолымен, сондай-ақ келісімде қол жеткеніне қарай өзге де әдістермен төленуі мүмкін. Алимент төлеу туралы келісімде алимент төлеудің түрлі әдістерін ұштастыру көзделуі мүмкін.

Отбасы мүшелері алимент төлеу туралы келісім болмаған жағдайда алимент өндіріп алу туралы талаппен сотқа жүгінуге құқылы. Алимент алуға құқығы бар адам, алимент алу құқығы туындаған кезден бастап өткен мерзімге

қарамастан, егер бұрын алимент төлеу туралы келісім бойынша алимент төленбеген болса, сотқа алимент өндіріп алу туралы арыз беруге құқылы.

Алимент сотқа өтініш жасалған кезден бастап беріледі.

Егер сотқа арыз беруден бұрын асырап-бағуға қаражат алу шаралары қолданылғанын, бірақ алиментті төлеуге міндетті адамның оны төлеуден жалтаруы салдарынан алимент алынбағанын сот анықтаса, сотқа өтініш жасалған кезден бастап үш жыл мерзім шегінде алимент өндіріп алынуы мүмкін.

Алимент төлеуге міндетті адамның жұмыс орны бойынша ұйымның әкімшілігі нотариат куәландырған алимент төлеу туралы келісімнің негізінде немесе атқару парағының негізінде алимент төлеуге міндетті адамның жалақысынан және өзге де кірісінен алимент алушы адам үшін ай сайын алимент ұстап қалуға және оны алимент төлеуге міндетті адамның есебінен алимент төлеуге міндетті адамға жалақының және өзге де кірістің төленген күнінен бастап үш күн мерзімінен кешіктірмей төлеуге немесе аударуға міндетті.

Алимент төлеуге міндетті адам сот орындаушысы белгілеген мерзімде соңғысына және алимент алушы адамға жұмыс орнының немесе тұратын жерінің өзгергені туралы, ал кәмелетке толмаған балаларға алимент төлеген жағдайда қосымша табысының немесе өзге де кірісінің болуы туралы хабарлауға тиіс.

Алимент төлеу туралы келісіммен немесе сот шешімімен белгіленген мөлшерде алимент, сондай-ақ алимент бойынша берешек алимент төлеуге міндетті адамның табысынан және өзге де кірісінен өндіріп алынады, табысы және өзге де кірісі жеткіліксіз болған жағдайда алимент сот алимент төлеуге міндетті адамның банктердегі шотындағы немесе банктік емес қаржы мекемелеріндегі ақша қаражатынан ұсталады. Бұл қаражат жеткіліксіз болған жағдайда ол алимент төлеуге міндетті адамның заң бойынша өндіріп алуға болатын кез келген мүлкінен өндіріліп алынады.

Алимент төлеуге міндетті адамның шотындағы ақша қаражатынан және оның өзге де мүлкінен алимент өндіріп алу заңдарда белгілінген тәртіппен жүргізіледі.

Алимент төлеу жөніндегі келісім негізінде немесе атқару парағының негізінде өткен кезең үшін алимент өндіріп алу атқару парағы немесе нотариат куәландырған алимент төлеу туралы келісім табыс етілгеннен бұрынғы үш жыл мерзім шегінде жүргізіледі. Атқару парағы негізінде немесе нотариат куәландырған келісім негізінде алимент ұстау алиментті төлеуге міндетті адамның іздестірілуіне байланысты жүргізілмеген жағдайда белгіленген мерзімге қарамастан және асырап-бағуға алимент төлеу белгіленген адамның кәмелетке толғанына қарамастан, алимент бүкіл кезең үшін өндіріп алынады.

Берешек мөлшерін сот шешімінде немесе алимент төлеу туралы келісімде белгіленген алимент мөлшерін негізге ала отырып, сот орындаушысы анықтайды.

Кәмелетке толмаған балаларға төленетін алимент бойынша берешектің мөлшері алимент төлеуге міндетті адамның алимент өндіріп алынбаған кезеңдегі табысы мен өзге де кірісі негізге алына отырып анықталады. Егер алимент төлеуге міндетті адам осы кезеңде жұмыс істемеген болса немесе оның табысы мен өзге де кірісін куәландыратын құжат тапсырылмаса, алимент бойынша берешек сол берешекті өндіріп алу кезіндегі Қазақстан Республикасындағы орташа жалақы мөлшері негізге алына отырып анықталады. Егер берешекті анықтау бұлайша анықтау тараптардың бірінің мүддесіне елеулі нұқсан келтірілген тарап сотқа жүгінуге құқылы, ол тараптардың материалдық және отбасы жағдайын, басқа да назар аударарлық мән-жайларды ескере отырып, берешекті тұрақты ақша сомасында анықтауы мүмкін.

Алимент төлеуден жалтарып жүрген ата-ананы іздестіру кезеңінде төленген, балаға заңдарда белгіленген ай сайынғы жәрдемақы сомалары сол ата-аналардан төленген сомалардың он процентін бюджет кірісіне есептеу арқылы өндіріп алынады.

Алимент төлеу бойынша берешекті төлеуден босату немесе тараптардың келісімі бойынша алимент төлеген кезде осы берешек, кәмелетке толмаған балаларға алимент төлейтін жағдайларды қоспағанда, тараптардың өзара келісуі бойынша азайтылуы мүмкін.

Алимент төлеуге міндетті адамның талап-арызы бойынша сот, егер алимент оның сырқаттануына байланысты немесе басқа да дәлелді себептер бойынша төленбегенін, оның материалдық және отбасы жағдайы алимент бойынша пайда болған берешекті өтеуге мүмкіндік бермейтінін анықтаса, она алимент бойынша берешекті төлеуден толық немесе ішінара босатуға құқылы.

Алимент төлеу туралы келісім бойынша алимент төлеуге міндетті адамның кінәсінен берешек пайда болған жағдайда кінәлі адам сол келісімде көзделген тәртіппен жауапты болады.

Сот шешімі бойынша алимент төлеуге міндетті адамның кінәсінен берешек пайда болған жағдайда кінәлі адам алимент алушыға кешіктірген әр күні үшін төленбеген алимент сомасының оннан бір проценті мөлшерінде тұрақсыздық айыбын төлейді.

Алимент алушы алимент төлеуге міндетті, алименттің уақтылы төленбегеніне кінәлі адамнан алименттік міндеттемелерді орындауды кешіктіруден келтірілген бүкіл залалының тұрақсыздық айыбымен жабылмаған бөлігін де өндіріп алуға құқылы.

Алиментті басқа қарсы талаптармен есептеуге болмайды.

Төленген алимент сомасын:

- 1) алимент алушының жалған мәліметтер хабарлауына байланысты немесе оның қолдан жасалған құжаттар беруіне байланысты алимент өндіріп алу туралы сот шешімінің күші жойылған;
- 2) алимент алушы тарапынан алдау, қорқыту немесе күш көрсетіп ықпал жасау салдарынан алименті төлеу жөніндегі келісім жарамсыз деп танылған;

3) сот шешімінің, алимент төлеу туралы немесе атқару парағының қолдау жасау фактісі негізінде алимент төленгені сот үкімімен анықталған жағдайларды қоспағанда, кері талап етуге болмайды.

Сот шешімі бойынша тұрақты ақша сомасымен өндіріп алынатын алименттің индекстелуін алиментті ұстайтын орын бойынша ұйымның әкімшілігі заңда белгіленген айлық есептік көрсеткіштің өсуіне бара-бар жүргізеді.

Алимент төлеуге міндетті адам шет мемлекетке тұрақты тұруға кеткен жағдайда ол заң бойынша қаражат беруге міндетті отбасы мүшелерімен алимент төлеу туралы келісім жасауға құқылы. Келісімге қол жетпеген жағдайда мүдделі адам алименттің мөлшерін тұрақты ақша сомасында белгілеу туралы немесе алиментті бір жолғы төлеу туралы не алимент есебіне белгілі бір мүлікті беру туралы немесе алиментті өзге бір жолмен төлеу туралы талап етіп сотқа жүгінуге құқылы.

Егер алимент төлеу туралы келісім болмаған жағдайда алимент мөлшері сот тәртібімен белгіленгеннен кейін тараптардың бірінің материалдық немесе отбасылық жағдайы өзгерсе, сот кез келген тараптың талап етуі бойынша белгіленген алимент мөлшерін өзгертуге немесе алимент төлеуге міндетті адамды оны төлеуден босатуға құқылы. Алимент мөлшері өзгертілген немесе оны төлеуден босатылған жағдайда сот тараптардың назар аударарлық мүддесін ескеруге құқылы.

Егер кәмелетке толған әрекетке қабілетті адам алиментті төлеуге міндетті адамға қатысты қасақана қылмыс жасағаны немесе кәмелетке толған әрекетке қабілетті адам отбасында лайықсыз мінез-құлық көрсеткен жағдайы анықталса, сот оған алимент өндіріп беруден бас тартуға құқылы.

Алимент төлеу туралы келісіммен белгіленген алименттік міндеттемелер осы келісімнің күшінде болу мерзімі біткенде немесе осы келісімде көзделген негіздер бойынша, сондай-ақ тараптардың бірі қайтыс болғанда тоқтатылады.

Сот тәртібімен өндіріп алынатын алиментті төлеу:

- 1) бала кәмелетке толғанан кейін немесе кәмелетке толмаған балалар кәмелетке толғанға дейін толық әрекетке қабілетін алған жағдайларда;
- 2) асырап-бағу үшін алимент өндіріп алынған бала асырап алынғанда;
- 3) сот алимент алушының еңбекке жарамдылығы қалпына келтірілген немесе көмекке мұқтаждығы тоқтатылған деп танығанда;
- 4) еңбекке жарамсыз бұрынғы жұбайының көмегін мұқтаж болып келген алимент алушы жаңа некеге тұрғанда;
- 5) алимент алушы адам немесе алимент төлеуге міндетті адам қайтыс болғанда тоқтатылады.

Бақылау сұрақтары:

1. Ата-аналар мен балалардың алименттік міндеттемелері
2. Ерлі-зайыптылардың және бұрынғы ерлі-зайыптылардың алименттік міндеттемелері
3. Отбасының басқа мүшелерінің алименттік міндеттемелері

4. Алиментті өндіріп алу және оны төлеу тәртібі
Нормативтік құқықтық актілер [1,2,3,4, 5-21]
Негізгі әдебиеттер [22,23,24-41]
Қосымша әдебиеттер: [42-49]

Тақырып 7. Отбасы мүшелерінің алименттік міндеттемелері

Сабақтың мақсаты: теориялық материалдарды бекіту

Семинар сабағы-1 сағат

ЖОСПАРЫ:

1. Сот шешімі бойынша алимент өндіріп алу. Алимент төлеу тәртібі.
2. Алимент төлеу туралы келісім.
3. Алимент бойынша берешекті анықтау. Алимент бойынша берешекті төлеуден босату.
4. Алиментті уақтылы төлемегені үшін жауапкершілік
5. Кәмелетке толған отбасы мүшелерінен алименттік міндеттемелерді, алименттік құқықтарды тоқтату.

Тақырып 7. Отбасы мүшелерінің алименттік міндеттемелері

КОӨЖ-2 сағат.

1 сабақ

1 тапсырма

Баяндамаларды қорғау және оппоненттеу.

2 тапсырма

Тақырып бойынша теориялық мәселелерді талқылау.

Сұрақтар:

- отбасының басқа мүшелері арасындағы мүліктік емес құқықтық қатынастарды атаңыз;
- отбасының басқа мүшелерінің алименттік міндеттемелерінің түрлерін сипаттаңыз;
- немерелерді күтіп-бағу бойынша аталар мен әжелердің міндеттері қандай?;
- міндеттері қандай немерелерін күтіп-бағу жөніндегі атасы мен әжесінің;
- өзінің кәмелетке толмаған және еңбекке жарамсыз аға-інілері мен апа-қарындастарын күтіп-бағу жөніндегі аға-інілері мен апа-қарындастарының міндеттерін атаңыз.;
- ата-ана құқығынан айырудың негіздері мен салдарын атаңыз;
- отбасының басқа мүшелеріне алынатын алимент мөлшері қандай?

Тақырып 7. Отбасы мүшелерінің алименттік міндеттемелері

КӨЖ - 3 сағат.

1 тапсырма.

Алимент төлеу және өндіріп алу тәртібі»;

2 тапсырма.

Ұсынылған тақырыптардың біріне реферат дайындау:

1. ҚР Заңнамасы бойынша алименттер ұғымы және түрлері;
2. Алименттік міндеттемелердің туындау шарттары;
3. Алименттің мөлшері мен төлеу тәртібі;
4. Алимент төлеу туралы келісімді құқықтық реттеу.

Өзін-өзі бақылауға арналған материал.

Тақырып 8. Бала асырап алуды құқықтық реттеу.

Сабақтың мақсаты: курсанттарға балаларды асырап алудың түсінігі мен тәртібін түсіндіру, шетел элементтерімен асырап алуға ерекше назар аудару.

Дәріс — 1 сағат.

ЖОСПАРЫ:

1. Бала асырап алу ұғымы, шарттары мен тәртібі.
2. Бала асырап алуды жарамсыз деп тану. Бала асырап алудың күшін жою.

Бала асырап алу:

Тууы неке және отбасы Кодексінде белгіленген тәртіппен тіркелген және толық тән саулығы, психикалық, рухани және адамгершілік жағынан дамуын қамтамасыз ету мүмкіндіктері ескеріле отырып, кәмелетке толмаған балаларға қатысты тек қана солардың мүддесінде асырап алуға жол беріледі. Бұл ретте баланың жас мөлшері, естиярлық дәрежесі және өзін асырап алуға келісімі ескеріледі.

Жалғыз ата-анасы немесе екеуі де:

- 1) қайтыс болған;
- 2) баладан бас тартқан;
- 3) ата-ана құқықтарынан айрылған және олар қалпына келтірілмеген;
- 4) баланы асырап алуға келісім берген;
- 5) сот тәртібімен әрекетке қабілетсіз, хабар-ошарсыз кеткен деп танылған немесе қайтыс болған деп жарияланған;
- 6) белгісіз болған жағдайда, балалар асырап алуға жатады.

Қазақстан Республикасының азаматтары болып табылатын жетім балалардың, ата-аналарының қамқорлығынсыз қалған балалардың орталықтандырылған есебінде тұрған балалар Қазақстан Республикасынан тыс жерде тұрақты тұратын Қазақстан Республикасының азаматтарына және азаматтығына қарамастан балалардың туыстарына асырап алуға берілуі мүмкін. Қазақстан Республикасының азаматтары болып табылатын, жетім балалардың, ата-аналарының қамқорлығынсыз қалған балалардың орталықтандырылған есебінде тұрған, егер туыстары, Қазақстан Республикасының аумағында және одан тыс жерде тұратын Қазақстан Республикасының азаматтары баланы асырап алуы мүмкін болмаса ғана шетелдіктердің асырап алуына берілуі мүмкін.

Шетелдіктердің бала асырап алуы туралы істерді қараған кезде сот азаматтығы мен тұрғылықты жеріне қарамастан баланың туыстарының не Қазақстан Республикасы азаматтарының осы баланы бірінші кезекте асырап алу құқығын Қазақстан Республикасының балалардың құқықтарын қорғау саласындағы уәкілетті органының іске асырғанын анықтауға міндетті.

Қазақстан Республикасының аумағында тұрақты тұратын, балаларды асырап алуға тілек білдірген Қазақстан Республикасының азаматтары баланы жеке өзі таңдауға, онымен кемінде екі апта тікелей қатынасуға, баланың тұратын жері бойынша қорғаншылық немесе қамқоршылық жөніндегі функцияларды жүзеге асыратын органға баланы асырап алуға тілек білдіргені туралы жазбаша өтініш беруге, сондай-ақ тұрғын үй жағдайларын тексеріп-қарау актісін, жиынтық табыс мөлшері, отбасы жағдайы, денсаулық жағдайы туралы, сотталмағандығы туралы анықтамалар ұсынуға міндетті.

Қазақстан Республикасының аумағында тұрақты тұратын, жетім-балаларды, ата-аналарының қамқорлығынсыз қалған бір жасқа дейінгі балаларды асырап алуға тілек білдірген Қазақстан Республикасы азаматтарының бала асырап алудың рәсімдері аяқталғанға дейін балаларды қорғаншылыққа немесе патронатқа алуға құқығы бар.

Бала асырап алуды бала асырап алуға тілек білдірген адамдардың (адамның) өтініші бойынша сот жүргізеді. Бала асырап алу туралы істерді сот Қазақстан Республикасының Азаматтық іс жүргізу кодексінде көзделген ерекше іс жүргізу тәртібімен жүргізеді.

Сот балаларды асырап алу туралы істерді бала асырап алушылардың өздерінің, қорғаншылық немесе қамқоршылық жөніндегі функцияларды жүзеге асыратын орган өкілінің, сондай-ақ прокурордың міндетті түрде қатысуымен қарайды. Қазақстан Республикасының азаматтары Қазақстан Республикасының аумағында шетелдік болып табылатын баланы асырап алған кезде баланың заңды өкілінің және бала азаматы болып табылатын мемлекеттің құзыретті органының келісімін, сондай-ақ бұл аталған мемлекеттің заңнамасына сәйкес қажет болса, асырап алуға баланың келісімін алуы қажет. Бала асырап алушы азаматы болып табылатын шет мемлекеттің құзыретті органы Қазақстан Республикасының азаматы болып

табылатын және Қазақстан Республикасының шегінен тыс жерде тұратын баланы асырап алуды жүргізуі оның тұратын жері бойынша жергілікті атқарушы органнан немесе Қазақстан Республикасының аумағынан тыс жерге кеткенге дейін оның ата-аналарынан асырап алуға алдын ала рұқсат алған жағдайда Қазақстан Республикасында жарамды деп танылады.

Бала асырап алушы адамның отбасында баланың қалыпты дене бітімі, психикалық, рухани және адамгершілік жағынан дамуы, тәрбиеленуі және білім алуы үшін жағдайлар болған кезде бала асырап алуға рұқсат етіледі.

Бала асырап алушы мен асырап алынушы баланың жас айырмасы кем дегенде он алты жас болуға және ол қырық бес жастан аспауға тиіс. Сот дәлелді деп таныған себептер бойынша жас айырмасы қысқартылуы мүмкін.

Егер ата-аналар:

1) белгісіз болған немесе сот оларды қайтыс болған деп жариялаған, хабар-ошарсыз кеткен деп таныған;

2) сот оларды әрекетке қабілетсіз деп таныған;

3) сот оларды ата-ана құқықтарынан айырған;

4) баламен бірге тұрмаған және сот дәлелсіз деп таныған себептер бойынша алты айдан астам уақыт бойы оны тәрбиелеу мен күтіп-бағудан жалтарған жағдайларда, олардың баланы асырап алуға келісімі талап етілмейді.

Некеде тұрмаған (ерлі-зайыпты болмаған) ананың Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген тәртіппен ресімделген, медициналық ұйымдағы баладан бас тарту туралы жазбаша өтініші болған кезде сот ата-аналардың баланы асырап алуға келісімін растайтын басқа да құжаттарды талап етуге құқылы емес.

Он жасқа толған баланы асырап алу үшін оның келісімі қажет.

Баланың асырап алуға келісімін ата-аналарының не баланың басқа да заңды өкілдерінің, прокурордың қатысуымен сот анықтайды.

Бала асырап алудың құқықтық салдары:

Асырап алынған бала және оның ұрпағы - бала асырап алушылар мен олардың туыстарына қатысы бойынша, ал бала асырап алушылар мен олардың туыстары асырап алынған бала мен оның ұрпағына қатысы бойынша жеке мүліктік емес және мүліктік құқықтары мен міндеттерінде шыққан тегі бойынша туыстарына теңестіріледі.

Асырап алынған бала жеке мүліктік емес және мүліктік құқықтарынан айрылады және өзінің туған ата-аналарына қатысты міндеттерден босатылады. Баланы бір адам асырап алған кезде, егер бала асырап алушы ер адам болса - анасының тілегі бойынша немесе, егер бала асырап алушы әйел болса - әкесінің тілегі бойынша жеке мүліктік емес және мүліктік құқықтар мен міндеттердің сақталуы мүмкін. Бала асырап алушы асырап алынған баланың меншігіндегі мүліктің сақталуы үшін жауаптылықта

болады. Бала асырап алудан бас тартылған жағдайда, осы мүлікті қайтару жөніндегі міндет те бала асырап алушыға жүктеледі.

Асырап алынған баланың ата-аналардың біреуімен немесе қайтыс болған ата-анасының туыстарымен қарым-қатынастарының сақталуы туралы бала асырап алу туралы сот шешімінде көрсетіледі.

Бала асырап алу құпиясы заңмен қорғалады. Ата-аналары, туыстары, баланың құқықтарын қорғау жөніндегі функцияларды жүзеге асырған ұйымдардың және (немесе) бала асырап алуды мемлекеттік тіркеуді жүзеге асырған мемлекеттік органдардың лауазымды адамдары, бала асырап алу туралы шешім шығарған судьялар, сондай-ақ бала асырап алу туралы өзгедей түрде хабардар болған басқа да адамдар бала асырап алу құпиясын сақтауға міндетті.

Бала асырап алуды жарамсыз деп тану

1. Бала асырап алу:

- 1) бала асырап алу туралы сот шешімі жалған құжаттар негізінде қабылданған
- 2) Неке және отбасы Кодексінің 93-бабында аталған адамдардың келісімінсіз бала асырап алынған;
- 3) некеде тұрған (ерлі-зайыпты болған) адам басқа жұбайының жазбаша келісімінсіз бала асырап алған;
- 4) Кодекстің 91-бабының 2-тармағында көзделген ережелер бұзылған жағдайларда жарамсыз деп танылады.

Бала асырап алуды жарамсыз деп тану сот тәртібімен жүргізіледі. Бала асырап алуды жарамсыз деп тану туралы істі асырап алушылардың, прокурордың және қорғаншылық немесе қамқоршылық жөніндегі функцияларды жүзеге асыратын орган өкілінің міндетті түрде қатысуымен сот қарайды.

Асырап алынған баланың ата-аналары, бала асырап алушының жұбайы, бала асырап алуға байланысты құқықтары бұзылған адамдар, прокурор, қорғаншылық немесе қамқоршылық жөніндегі функцияларды жүзеге асыратын орган бала асырап алуды жарамсыз деп тану туралы талап қоюға құқылы. Бала асырап алу туралы сот шешімі шыққан кезден бастап бала асырап алу жарамсыз деп танылады.

Бала асырап алу жарамсыз деп танылған жағдайда, егер бұл баланың мүдделері үшін қажет болса, асырап алынған баланың және бала асырап алушылардың, бала асырап алушылардың туыстарының өзара құқықтары мен міндеттері тоқтатылады және бала мен оның ата-аналарының (оның туыстарының) өзара құқықтары мен міндеттері қалпына келтіріледі. Егер олар асырап алу кезінде өзгерсе, ата-аналардың талап етуі бойынша балаға бұрынғы аты, әкесінің аты (егер бар болса) және тегі беріледі, сол сияқты бұрынғы туған күні, айы, жылы мен туған жері қалпына келтіріледі.

Егер бала асырап алушы:

- 1) өзіне жүктелген ата-аналар міндеттерін атқарудан жалтарған;
- 2) ата-ана құқықтарын теріс пайдаланған;
- 3) асырап алынған балаға қатігездік көрсеткен;

- 4) асырап алынған балаға күш қолданған немесе психикалық зорлық жасаған;
- 5) асырап алынған баланың жыныстық тиіспеушілігіне қастандық жасаған;
- 6) маскүнемдікпен, нашақорлықпен және (немесе) уытқұмарлықпен ауырады деп танылған;
- 7) Қазақстан Республикасының заңнамасында және Қазақстан Республикасы қатысушысы болып табылатын халықаралық шарттарда белгіленген бала құқықтарын бұзған жағдайда бала асырап алудың күші жойылады. Сот баланың мүдделерін негізге алып және оның пікірін ескере отырып, басқа негіздер бойынша да баланы асырап алудың күшін жоюға құқылы.

Бақылау сұрақтары:

1. Балалардың туған тегін анықтау.
2. Ата-аналардың құқықтары мен міндеттері
3. Ата-ана құқығынан айыру және оны шектеу
4. Бала асырап алу тәртібі

Нормативтік құқықтық актілер [1,2,3,4, 5-21]

Негізгі әдебиеттер [22,23,24-41]

Қосымша әдебиеттер: [42-49]

Тақырып 8. Бала асырап алуды құқықтық реттеу.

КОӨЖ 2 сағат.

1 сабақ

1 тапсырма

Баяндамаларды қорғау және оппоненттеу.

2 тапсырма

Тақырып бойынша теориялық мәселелерді талқылау.

Сұрақтар:

- бала асырап алу туралы түсінік беріңіз;
- бала асырап алу шарттарын атаңыз;
- бала асырап алудың құқықтық салдары қандай ? ;
- бала асырап алуды жарамсыз деп тану тәртібі қандай?;
- бала асырап алу кезінде кәмелетке толмағандардың құқықтары мен мүдделерін қорғау қалай жүзеге асырылады;
- бала асырап алу құпиясы қалай қамтамасыз етіледі;

3 тапсырма

Берілген тақырып бойынша ситуациялық есептерді шешу (есептер жинағы).

2 сабақ

1 тапсырма

Бақылау жұмысы.

Өткізу түрі-жазбаша, ауызша.

Әдістемелік ұсыныстар.

1. Ұсынылған фабуланың мәтінін мұқият оқыңыз.
2. Қолданыстағы заңнамаға сәйкес қазусты шешу.
3. Тараптар мен даулы субъектілердің ұстанымдарын теориялық негіздеу.

Жауапты жазбаша ресімдеу.

Тақырып 8. Бала асырап алуды құқықтық реттеу

КӨЖ— 2 сағат.

1 тапсырма.

Дәрістерге және ұсынылған әдебиетке дайындық.

2 тапсырма.

Ұсынылған тақырыптардың біріне реферат дайындау:

1. Бала асырап алудың шарттары мен құқықтық салдары;.
2. Ата-ана қамқорлығынсыз қалған балаларды анықтау және орналастыру.
3. Бала асырап алу, қорғаншылықсыз қалған балаларды тәрбиелеудің басым нысаны.
4. Бала асырап алу құпиясы: адамгершілік және құқықтық мәселелер.

Өзін-өзі бақылауға арналған материал.

Өзін-өзі бақылауға арналған тест тапсырмалары.

Тақырып 9. Қорғаншылық немесе қамқоршылық. Балаларды анықтау және орналастыру ата-анасының қамқорлығынсыз қалған.

Сабақтың мақсаты: ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балаларды анықтау және орналастыру тәртібін түсіндіру.

Дәріс — 1 сағат.

ЖОСПАР:

1. Қамқоршылық және қорғаншылық.
2. Патронат

3. Асырауға алған отбасы. Қонақ отбасы

4. Отбасы үлгісіндегі балалар ауылдары және жасөспірімдер үйлері

1. Қорғаншылық және қамқоршылық тағайындау: түсінігі, мақсаты, тәртібі: Ата-анасының қайтыс болуы, олардың ата-ана құқықтарынан айырылуы, олардың ата-ана құқықтарының шектелуі, ата-анасының әрекетке қабілетсіз деп танылуы, ата-анасының сырқаттылығы, ата-аналарының ұзақ уақыт болмауы, ата-аналардың балаларын тәрбиелеуден немесе олардың құқықтары мен мүдделерін қорғаудан жалтаруы, соның ішінде ата-аналардың тәрбиелеу, емдеу және басқа да осыған ұқсас мекемелерден өз балаларын алудан бас тартуы, сондай-ақ ата-аналардың қамқорлығы болмаған өзге де жағдайларда, балалардың құқықтары мен мүдделерін қорғау қорғаншы және қамқоршы органдарға жүктеледі.

Қорғаншы және қамқоршы органдар ата-аналарының қамқорлығынсыз қалған балаларды анықтайды, осындай балалардың есебін алуды жүргізеді және ата-анасының қамқорлығынсыз қалудың нақты мән-жайларын негізге ала отырып, балаларды орналастырудың нысандарын таңдайды, сондай-ақ оларды асырау, тәрбиелеу және білімі беру жағдайларына одан әрі бақылау жасауды жүзеге асырады.

Қорғаншы және қамқоршы органдардан басқа, ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балаларды орналастыру жөніндегі заңды және жеке тұлғалардың қызметіне жол берілмейді.

Қорғаншылық және қамқоршылық ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балаларға оларды асырау, тәрбиелеу және білім беру мақсатында, сондай-ақ олардың мүліктік және мүліктік емес құқықтары мен мүдделерін қорғау үшін белгіленеді.

Қорғаншылық және қамқоршылық әрекетке қабілетсіз немесе әрекет қабілеті шектеулі кәмелетке толған адамдардың мүліктік және жеке мүліктік емес құқықтары мен мүдделерін қорғау үшін де белгіленеді.

Қорғаншылық он төрт жасқа толмаған балаларға, сондай-ақ психикалық аурудың салдарынан немесе ақыл-есінің кемдігінен сот әрекетке қабілетсіз деп таныған адамдарға белгіленеді. Қорғаншылық қайтыс болған немесе соттың шешімімен өлді немесе хабар-ошарсыз кеткен деп танылған кәмелетке толмаған адамның, әрекетке қабілетсіз немесе әрекет қабілеті шектеулі кәмелетке толған адамның мүлкіне тағайындалады.

Егер қорғаншылық және қамқоршылық белгіленген адамның басқа жерде мүлкі болса, онда осы мүлікті басқару үшін қорғаншы және қамқоршы органдар мүліктің тұрған жерінде қорғаншы тағайындай алады.

Қамқоршылық он төрттен он сегіз жасқа дейінгі кәмелетке толмағандарға, сондай-ақ спиртті ішімдіктерге немесе есірткі заттарға салынуы салдарынан сот әрекет қабілеттілігі шектеулі деп таныған адамдарға белгіленеді.

Денсаулығының жай-күйіне байланысты өзінің құқықтарын өз бетінше жүзеге асыра алмайтын және міндеттерді орындай алмайтын кәмелетке толған әрекетке қабілетті адамдардың арызы бойынша оларға қамқоршылық белгіленуі мүмкін.

Қорғаншы және қамқоршы органдар баланы және оны тәрбиелеуге үміткер адамның (адамдардың) тұрмыс жағдайларына зерттеу актісін сотқа табыс етуге міндетті.

Мыналарды:

- 1) сот әрекетке қабілетсіз немесе әрекет қабілеттілігі шектеулі деп таныған адамдарды;
- 2) сот бойынша ата-ана құқықтарынан айырылған немесе ата-ана құқықтарын сот шектеген адамдарды;
- 3) өзіне заңмен жүктелген міндеттерді тиісінше орындамағаны үшін қорғаншылық (қамқоршылық) міндеттерден шеттетілген адамдарды;
- 4) егер сот олардың кінәсінен бала асырап алудың күшін жойған болса, бұрын бала асырап алушыларды;
- 5) денсаулығының жай-күйіне байланысты баланы тәрбиелеу жөніндегі міндеттерін жүзеге асыра алмайтын адамдарды қоспағанда екі жыныстың да кәмелетке толған адамдары қорғаншылар (қамқоршылар) бола алады.

Қорғаншы немесе қамқоршы тек оның келісімімен ғана тағайындалуы мүмкін.

Егер бұл қорғаншылыққа алынушының мүдделеріне қайшы келмесе, қорғаншыны немесе қамқоршыны тағайындауда жұбайының, ата-анасының, туыстарының немесе қорғаншылыққа алынушыға жақын басқа да адамдардың басым құқығы болады. Егер қамқоршылыққа алынушылардың мүдделерінің арасында қайшылық болмаса, бір қорғаншы немесе қамқоршыны бірнеше адамға тағайындауға жол беріледі.

Балаға қорғаншы (қамқоршы) тағайындау кезінде қорғаншының (қамқоршының) адамгершілік және өзге де жеке қасиеттері, оның қорғаншылық (қамқоршылық) міндеттерді орындау қабілеті, қорғаншы (қамқоршы) мен баланың арасындағы қатынастар, қорғаншы (қамқоршы) отбасы мүшелерінің балаға деген көзқарасы, сондай-ақ, егер бұл мүмкін болса, баланың өз тілегі ескеріледі.

Егер кәмелетке толмаған балаға қорғаншы немесе қамқоршы етіп тағайындалатын адам некеде тұрса, оның жұбайының келісімі талап етіледі.

Қорғаншылықты немесе қамқоршылықты қажет ететін және тиісті тәрбие, емдеу мекемелерінде, халықты әлеуметтік қорғау мекемелерінде тұрып жатқан адамдардың қорғаншылары мен қамқоршылары осы мекемелердің әкімшілігі болып табылады.

Қорғаншының (қамқоршының) осындай мекемелерге баланы уақытша орналастыруы қорғаншының (қамқоршының) осы балаға қатысты қорғаншылық (қамқоршылық) құқықтары мен міндеттерін тоқтатпайды.

Қорғаншылар мен қамқоршылар өз қамқорындағылардың құқықтары мен мүдделерін қорғауды кез келген адамдарға қатысты, соның ішінде сотта арнайы өкілеттісіз қорғай алады.

Қорғаншылыққа (қамқоршылыққа) алынған адамдардың құқықтары:

- 1) өздерінің қадір-қасиеттерінің құрметтелуіне;
- 2) қорғаншы (қамқоршы) тарапынан қамқорлық көруге;
- 3) онымен бірге тұруға;

- 4) өздерінің тиісті алименттерін, зейнетақыларын, жәрдемақыларын және басқа да әлеуметтік төлемдерін алуға;
- 5) тұрғын меншік құқығын немесе тұрғын үйді пайдалану құқығын сақтауға;
- 6) қорғаншы (қамқоршы) тарапынан қиянат етушіліктен қорғану.

Қорғаншылыққа (қамқоршылыққа) алынған балалар келтірілген құқықтардан басқа:

- 1) қорғаншының (қамқоршының) отбасында тәрбиелену;
- 2) оларды асырап-бағу, тәрбиелеу, білім беру және, жан-жақты дамыту үшін жағдайлардың қамтамасыз етілуі;
- 3) тұрғын үй-жайы болмаған жағдайда тұрғын үй заңдарына сәйкес оны алу құқықтарына да ие болады.

Ата-аналарының қамқорлығынсыз қалған, тәрбие, емдеу және басқа да мекемелеріндегі балалардың:

- 1) асырап-бағылуға, тәрбиеленуге, білім алуға, жан-жақты дамуға, өздерінің адамгершілік қадір-қасиеттерінің, өз мүдделерінің қамтамасыз етілуіне;
- 2) өздеріне тиесілі алименттерді, зейнетақыларды, жәрдемақыларды және басқа да әлеуметтік төлемдерді алуға;
- 3) тұрғын үй-жайға меншік құқығын немесе тұрғын үй-жайды пайдалану құқығын сақтауға, ал тұрғын үй-жайы болмаған жағдайда тұрғын үй заңдарына сәйкес тұрғын үй-жай алу құқығына ие болуға;
- 4) аталған мекемелерде тұруы аяқталған соң еңбек туралы заңдарда көзделген жұмысқа орналасу кезіндегі жеңілдіктерге ие болуға құқығы бар.

Қорғаншы және қамқоршы органдар аталған мекемелерде тұрып жатқан балаларды асырау, тәрбиелеу, оларға білім беру жағдайларын бақылауды жүзеге асырады.

Қорғаншылар заң жүзінде қамқоршылыққа алынғандардың өкілдері болып табылады және барлық қажетті мәмілелерді олардың мүдделерін көздеп жасайды.

Қамқоршылар өздерінің қамқоршылығындағы адамдардың өз бетінше жасауға құқығы жоқ мәмілелерді жасауға келісімі береді, қамқоршылығындағылардың өз құқықтарын жүзеге асыруына және міндеттерін атқаруына жәрдем көрсетеді, сондай-ақ оларды үшінші бір тұлғалардың тарапынан ықтимал қиянаттардан қорғайды.

Қорғаншы (қамқоршы) қамқоршылығына алынғандарды өз есебінен асырап-бағуға міндетті емес. Қамқоршылыққа алынушыны асырап-бағу қамқоршылыққа алынушының алатын жалақысы, алименті, зейнетақысы және басқа да әлеуметтік төлемдері есебінен, сондай-ақ оған тиесілі мүліктер есебінен жүзеге асырылады.

Қамқоршылыққа алынушыны асырап-бағуға жеткілікті қаражат болмаған кезде, қорғаншы және қамқоршы органдар оны асырап-бағуға жәрдемақы тағайындайды.

Баланың қорғаншысы (қамқоршысы) қорғаншылығындағы (қамқоршылығындағы) баланы тәрбиелеуге, оның денсаулығына, дене, психикалық, адамгершілік және рухани дамуына қамқорлық жасауға құқылы және міндетті.

Қорғаншы (қамқоршы) баланың пікірі мен қорғаншы және қамқоршы органның ұсыныстарын ескере отырып қорғаншылығындағы (қамқоршылығындағы) баланы тәрбиелеудің әдістерін дербес белгілеуге құқылы.

Қорғаншы (қамқоршы) баланың пікірін ескере отырып, ол орта білім алғанға дейін балаға білім беру мекемесі мен оқытудың нысанын таңдауға құқылы және баланың орта білім алуын қамтамасыз етуге міндетті.

Қорғаншы (қамқоршы) қамқоршылығындағы (қорғаншылығындағы) баланы өздерінде заңды негіздерсіз ұстап отырған кез кеген адамның, соның ішінде баланың жақын туыстарынан қайтарып беруді сот арқылы талап етуге құқылы.

Баланың өз ата-аналарымен және басқа да жақын туыстарымен қарым-қатынас жасауына, мұндай қарым-қатынас баланың мүдделеріне сай келмеген жағдайларды қоспағанда, бөгет болуға қорғаншының (қамқоршының) құқығы жоқ.

Қамқорлыққа алынушылар, балалар немесе емдеу мекемелерінде тәрбиеленуде немесе емделуде болған жағдайларды қоспағанда, кәмелетке толмағандардың қорғаншылары мен қамқоршылары өздері қамқорлыққа алынғандармен бірге тұруға міндетті. Қамқоршының он алты жасқа толған қамқоршылыққа алынушыдан бөлек тұруына, бұл қамқоршылыққа алынушының тәрбиесіне және оның құқықтары мен мүдделерін қорғауға қолайсыздық туғызбайтын жағдайда, қорғаншы және қамқоршы органның рұқсатымен жол беріледі.

Қорғаншылар мен қамқоршылар тұрлылықты жерінің өзгеруі туралы қорғаншы және қамқоршы органдарға хабарлап отыруға міндетті.

Қорғаншы кемінде жылына бір рет қорғаншы және қамқоршы органға қамқоршылыққа алынушының денсаулық жағдайы туралы және оны тәрбиелеу жөніндегі, сондай-ақ оның мүлкін басқару жөніндегі жұмыс туралы есеп беріп отыруға міндетті.

Қорғаншы және қамқоршы органның алдын ала берген рұқсатынсыз қорғаншының иеліктен алу жөніндегі мәмілелер жасауға келісім беруге, соның ішінде қамқоршылыққа алынушының мүлкін айырбастауға немесе сыйға тартуға немесе оның атынан кепіл болу шартын жасасуға, оны жалға (жалдауға), тегін пайдалануға немесе кепілге беруге, қамқорлыққа алынушының заң бойынша және өсиет бойынша мұрагерліктен тиесілі құқықтарынан бас тартқызуға әкеп соғатын мәмілелер жасауға, оның мүлкін бөлуге немесе одан үлес бөлуге, сондай-ақ қамқоршылыққа алынушының мүлкін азайтуға әкеп соғатын басқа да кез келген мәмілелер жасауға құқығы жоқ. Аталған мәмілелер нәтижесінде қорғаншы алған қаражаттың қалай жұмсалуға тиіс екенін қорғаншы және қамқоршы орган белгілейді.

2. Қамқоршылықты (қорғаншылықты) тоқтату

Қорғаншы және қамқоршы орган кәмелетке толмаған қамқоршылыққа алынушы өз ата-анасына қайтып оралған немесе ол асырап алушыға

қайтарылған жағдайларда, қорғаншы немесе қамқоршыны өз міндеттерін атқарудан босатады.

Қамқоршылыққа алушыны тәрбие, емдеу мекемесіне, халықты әлеуметтік қорғау мекемесіне немесе басқа да мекемеге орналастыру кезінде, егер бұл қамқоршылыққа алынушының мүдделеріне қайшы келмесе, қорғаншы және қамқоршы орган бұрын тағайындалған қорғаншыны немесе қамқоршыны олардың өз міндеттерін атқарудан босатады.

Қорғаншы немесе қамқоршы өзінің тиісті міндеттерін тиісінше атқармаған жағдайда, соның ішінде өзінің қорғаншылығын жеке басының пайдасы мақсатында пайдаланған кезде немесе қамқоршылыққа алынушыны қадағалаусыз және қажетті көмексіз қалдырған жағдайда, қорғаншы және қамқоршы орган қорғаншыны немесе қамқоршыны осы міндеттері атқарудан шеттетугі және кінәлі адамды заңмен белгіленген жауапқа тарту үшін қажетті шаралар қолдануы мүмкін.

Жасөспірім қамқоршылыққа алынушы он төрт жасқа жеткен соң оған қорғаншылық тоқтатылады, ал қорғаншылық міндетін жүзеге асыратын адам бұл туралы қосымша шешімсіз кәмелетке толмаған баланың қамқоршысы болады.

Кәмелетке толмаған балаға қамқоршылық он сегіз жасқа жеткен кезде арнайы рұқсатсыз, сондай-ақ ол некеге отырған кезде және кәмелетке толғанға дейін ол әрекетке толық қабілетті болған басқа да жағдайларда қамқоршылық тоқтатылады.

3. Патронат. Баланы тәрбиелеуге беру туралы шарт түсінігі, мазмұны

Патронаттың тоқтатылу негіздері мен тәртібі

Қорғаншылық және қамқоршылық нысанындағы патронат ата-анасының қамқорлығынсыз қалған, соның ішінде тәрбиелеу, емдеу немесе осы тәрізді басқа да мекемелердегі кәмелетке толмаған балаларға белгіленеді.

Баланы тәрбиелеуге алуға тілек білдіруші адам (патронат тәрбиеші) мен қорғаншы және қамқоршы орган арасында жасалған баланы баланы (балаларды) тәрбиелеуге беру туралы шарт патронаттың туындау негізі болып табылады. Баланы тәрбиелеуге беру туралы шарт баланы асырап-бағу, тәрбиелеу және білім беру жағдайларын, патронат тәрбиешінің құқықтары мен міндеттерін, патронат тәрбиешіге қатысты қорғаншы және қамқоршы органдардың міндеттерін, сондай-ақ мұндай шарттың тоқтатылу негіздері мен салдарларын көздеуі тиіс.

Бала патронат тәрбиешіге аталған шартпен белгіленген мерзімге тәрбиелеуге беріледі.

Патронат тәрбиешілердің еңбегіне ақы төлеу және тәрбиелеуге алынған балалар санына қарай берілетін жеңілдіктер Қазақстан Республикасының заңдарымен белгіленеді.

Баланы тәрбиелеуге беру туралы шарт:

1) дәлелді себептері (сырқаттану, отбасылық немесе материалдық жағдайдың өзгеруі, баламен өзара түсіністіктің болмауы, балалар

арасындағы жанжалдар және басқалар) болған кезде патронат тәрбиешілердің бастамасы бойынша;

2) баланы асырап-бағу, тәрбиелеу және білім беруде қолайсыз жағдайлар туған кезде қорғаншы және қамқоршы органның бастамасы бойынша;

3) бала ата-анасына қайтарып берілген немесе бала асырап алынған жағдайларда мерзімінен бұрын бұзылуы мүмкін.

Патронат тәрбиешілер тәрбиеге алынған балаға қатысты қорғаншылар мен қамқоршылар сияқты құқықтар мен міндеттерге ие болады. Патронат тәрбиешілерді іріктеп алуды қорғаншы және қамқоршы органдар жүзеге асырады.

Шарт бойынша оны патронат тәрбиешілерге беру үшін баланы (балаларды) алдын ала таңдауды қорғаншы және қамқоршы органмен келісім бойынша баланы (балаларды) отбасына қабылдауға тілек білдірген адамдар жүзеге асырады. Ағалы-інілілерді, апалы-сіңілілерді (қарындастарын) ажыратуға жол берілмейді, бұған олардың мүдделеріне сай келетін жағдайлар қосылмайды. Баланы (балаларды) патронат тәрбиешілерге беру оның пікірі ескеріле отырып жүзеге асырылады. Он жасқа толған бала (балалар) оның келісімімен ғана берілуі мүмкін.

Патронат тәрбиешілерге берілген бала (балалар) өзіне тиесілі алименттерге, зейнетақыға, жәрдемақыға және басқа да әлеуметтік төлемдерге құқығын, сондай-ақ тұрғын үй-жайға меншік құқығын немесе тұрғын үй-жайды пайдалану құқығын сақтайды. Тұрғын үй-жайы болмаған кезде, тұрғын үй заңдарына сәйкес оған тұрғын үй-жай берілуіне құқығы бар.

Әр баланы асырап-бағуға Қазақстан Республикасының Үкіметі белгілеген тәртіппен және мөлшерде ай сайын ақшалай қаражат төленеді.

Қорғаншы және қамқоршы орган патронат тәрбиешілерге қажетті көмек көрсетуге, баланың (балалардың) өмірі мен тәрбиесіне қалыпты жағдай туғызуға жәрдемдесуге міндетті, сондай-ақ патронат тәрбиешілерге жүктелген баланы (балаларды) асырап-бағу, тәрбиелеу және оған білім беру міндеттерін орындауға бақылауды жүзеге асыруға құқылы.

Бақылау сұрақтары:

1. Қорғаншылық және қамқоршылық тағайындау: түсінігі, мақсаты, тәртібі
2. Қамқоршылықты (қорғаншылықты) тоқтату
3. Патронат. Баланы тәрбиелеуге беру туралы шарт түсінігі, мазмұны
4. Патронаттың тоқтатылу негіздері мен тәртібі

Нормативтік құқықтық актілер [1,2,3,4, 5-21]

Негізгі әдебиеттер [22,23,24-41]

Қосымша әдебиеттер: [42-49]

Тақырып 9. Қорғаншылық немесе қамқоршылық. Ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балаларды анықтау және орналастыру.

Сабақтың мақсаты: теориялық материалдарды бекіту.

ЖОСПАРЫ:

1. Қорғаншылардың немесе қамқоршылардың және қамқорлыққа алынушылардың құқықтық жағдайы
2. Жетім балаларды, ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балаларды асырап алушы отбасына беру туралы шарт
3. Баланы патронаттық тәрбиелеуге беру туралы шарт
4. Баланы қонақ үй отбасына беру туралы шарт
5. Отбасы үлгісіндегі балалар ауылдары және жасөспірімдер үйлері»

Тақырып 9. Қорғаншылық немесе қамқоршылық. Ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балаларды анықтау және орналастыру.

КОӨЖ 2 сағат.

1 тапсырма

Баяндамаларды қорғау және оппоненттеу.

2 тапсырма

Тақырып бойынша теориялық мәселелерді талқылау.

Сұрақтар:

- ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балаларды әлеуметтік қорғауды жүзеге асыру тәртібін сипаттаңыз;
- қамқорлық тағайындау негіздерін атаңыз;
- қамқоршының құқықтары мен міндеттерін атаңыз;
- қорғаншылық тағайындау негіздерін сипаттаңыз;
- патронат түсінігін беріңіз;

3 тапсырма

Сабақта оқытушы ұсынған тест сұрақтарына жауап беру.

Өткізу түрі-жазбаша, ауызша.

3 тапсырма

Сабақта оқытушы ұсынған тест сұрақтарына жауап беру.

Өткізу түрі-жазбаша, ауызша.

4-тапсырма

Берілген тақырып бойынша ситуациялық есептерді шешу /есептер жинағы /.

Әдістемелік ұсыныстар.

1. Ұсынылған фабуланың мәтінін мұқият оқыңыз.
2. Қолданыстағы заңнамаға сәйкес қазус жасау.
3. Тараптар мен даулы субъектілердің ұстанымдарын теориялық негіздеу.

Тақырып 9. Қорғаншылық немесе қамқоршылық. Ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балаларды анықтау және орналастыру.

КӨЖ 2 сағат.

1 тапсырма

Ұсынылған тақырыптардың біріне реферат дайындау:

1. Қорғаншылық (қамқоршылық) түсінігі және түрлері.
2. Балаға қорғаншылық (қамқоршылық) белгілеу негіздері, тәртібі және құқықтық салдары.
3. Қорғаншылықтағы (қамқоршылықтағы) балалардың құқықтары.
4. Асырауға алған отбасы: түсінігі, ерекшеліктері, құқықтық табиғаты.
5. Асырауға алу туралы шарт.
6. Патронаттық отбасы.

Өзін-өзі бақылауға арналған Материал.

Өзін-өзі бақылауға арналған тест тапсырмалары.

БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ БІЛІМІН БАҒАЛАУ МЕН ӨЛШЕУДІҢ ӨЛШЕМДЕРІ. БІЛІМДІ БАҚЫЛАУ МЕН БАҒАЛАУ ЖҮЙЕСІ

«Қазақстан Республикасының еңбек құқығы» пәні «Құқыққорғау қызметі» мамандығының білім алушылары үшін міндетті түрде оқытылатын пән болып табылады.

Білім алушыларға білімді бағалаудың технологиясын анық түсіндіру–пәнді меңгеруге курсанттың тиімді және тиісті қатысуының кепілі.

Білім алушының білімін бағалау 2 кезеңде жүргізіледі:

1 кезең–тәжірибелік (семинарлық) сабақтарға қатысуды, БОӨЖ тапсырмаларын орындауды, ағымдағы межелік бақылауларды өтуді қамтитын семестр бойы курсанттың жұмысын бағалау.

2 кезең–барлық «Отбасы құқығының негіздері» пәнін аяқтағаннан кейін жүргізілетін 60 сұрақтан тұратын емтихан (тестілеу) нысанындағы қорытынды бақылау.

Қорытынды баға қойған кезде бұл кезеңдердің ара-қатынасы 60% -тан 40% дейін құрайды, яғни, бірінші кезеңнің бағасы жалпы бағаның 60 % құрайды, ал екінші кезеңдікі түпкілікті бағаның 40% құрайды.

Сонымен, бірінші кезеңнен бастайық. Семестр бойы жұмыс «Отбасы құқығының негіздері» пәнін меңгеруде мынандай қатысулардың нысанында бағаланады:

1. Тәжірибелік (семинарлық) сабақтарға қатысу;
2. БОӨЖ тапсырмаларын орындау және ол бойынша есеп беру;

3. БӨЖ тапсырмаларын орындау;
4. Курстың блоктары бойынша ағымдағы межелік бақылауларды өту;
5. Дәріс материалын талқылауға белсенді қатысу.

«А», «А-» (**өте жақсы**) – егер білім алушы барлық бағдарлама материал терең және нақты игерсе, оны толық, жүйелі, сауатты және ой тізбегін бұзбай баяндаса, тапсырмалардың түрін өзгерткенде жауап беруге қиналмаса, қойылған міндеттерді еркін орындаса, монографиялық материалдың білімін көрсетсе, қабылданатын шешімдерді дұрыс негіздесе, тәжірибелік жұмыстарды орындаудың түрлі тәсілдері мен дағдыларын білсе, материалды өз бетімен қатесіз жалпылау мен баяндай алуды байқатса;

«В+», «В», «В-», «С+» (**«жақсы»**) - егер білім алушы бағдарлама материалын анық білсе, оны сауатты да негізден баяндаса, сұраққа жауап беруде елеулі қателіктер жібермесе, теориялық ережелерді дұрыс қолдана алса, сонымен қатар тәжірибелік міндеттерді орындауға қажетті дағдылары болса;

«С», «С-», «D+», «D» (**«қанағаттанарлық»**) - деген баға егер білім алушы негізгі материалды ғана игеріп, бірақ жекелеген тұстарын білмей қателіктер жіберсе, егер білім алушы негізгі материалды ғана меңгерген болса, бағдарлама материалдарын таныстырудағы дәйектілікті бұзады және практикалық тапсырмаларды орындауға қиындық туғызады;

«F» (**«қанағаттанарлықсыз»**) - егер білім алушы бағдарлама материалының елеулі бөлігін білмесе.

Дәстүрлі шкалаға ауыстырылған білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалау балдық-рейтингтік әріптік жүйесі/Балльно-рейтинговая буквенная система оценки учебных достижений обучающихся с переводом в традиционную шкалу оценок

Әріптік жүйе бойынша бағалар/ Оценка по буквенной системе	Балдардың сандық эквиваленті /Цифровой эквивалент баллов	Пайыздық құрамы /Процентное содержание	Дәстүрлі жүйе бойынша бағалар /Оценка по традиционной системе
A	4,0	95-100	Өте жақсы/Отлично
A-	3,67	90-94	
B+	3,33	85-89	Жақсы/Хорошо
B	3,0	80-84	
B-	2,67	75-79	
C+	2,33	70-74	
C	2,0	65-69	Қанағаттанарлық /Удовлетворительно
C-	1,67	60-64	
D+	1,33	55-59	

D	1,0	50-54	
F	0	0-49	Қанағаттанарлықсыз /Неудовлетворительно

2.7. Пәннің оқу-әдістемелік қамтылуының картасы

Ұсыныл а тын оқу әдебиет і нің түрі (оқулық , оқу құралы және т.б..)	Оқу әдебиетіні ң атауы	Автор	Шығарылған орны (баспа, жылы, көлемі)	Кітапханадағы экземпляр саны
Оқулық	Отбасы құқығы	Айтжан Б. Е., Шіркінбаев Т. Б.	Алматы: Жеті Жарғы 2006. - Б.	30
Оқулық	Лекции по семейному праву	Антокольская М.В.	Москва, 1996 г.	20

2.8 Пән бойынша жазбаша жұмыстардың тақырыптары

Рефераттардың тақырыптары:

1. Отбасы құқығының түсінігі және пәні
2. Отбасы құқықтық қатынастарын реттеу әдісі
3. Отбасылық заңдар
4. Отбасы құқығының субъектілері
5. Отбасы құқығындағы құқық қабілеттілік және әрекет қабілеттілік
6. Отбасы құқығының қағидалары
7. Некенің түсінігі және құқықтық табиғаты
8. Некеге тұрудың шарттары. Неке қию
9. Некені тоқтату. Некені бұзу
10. Некенің жарамсыздығы
11. Ерлі-зайыптылардың жеке мүліктік емес құқықтары мен міндеттері
12. Ерлі-зайыптылардың мүліктік қатынастары
13. Неке шарты. Неке шарты бойынша құқықтар мен міндеттер
14. Баланың тегін анықтау. Әкелікті сот тәртібімен анықтау
15. Баланың құқықтары
16. Бала асырап алу

17. Ата-аналардың құқықтары мен міндеттері. Кәмелетке толмаған ата-аналардың ата-ана құқықтарын жүзеге асыруы
18. Ата-ана құқықтарынан айыру және шектеу
19. Ата-ананың қамқорлығынсыз қалған балаларды орналастырудың нысандары
20. Ата-ананың қамқорлығынсыз қалған балаларды анықтау және орналастыру
21. Қорғаншылық және қамқоршылықты белгілеу тәртібі
22. Қорғаншылардың (қамқоршылардың) және қамқорлыққа алынғандардың құқықтық жағдайы
23. Патронат
24. Ата-аналар мен балалардың алименттік міндеттемелері
25. Ерлі-зайыптылар және бұрынғы ерлі-зайыптылардың алименттік міндеттемелері
26. Отбасының басқа мүшелерінің алименттік міндеттемелері
27. Алиментті сот тәртібімен төлеттіру және өндіріп алу тәртібі
28. Азаматтық хал актілері. Жалпы ережелер
29. Неке-отбасы заңдары нормаларының шетелдіктер мен азаматтығы жоқ адамдарға қолданылуы
30. Шетел элементінің қатысуымен некені және ажырасуды құқықтық реттеу.
31. Елшіліктер мен консулдық мекемелерде неке қию

2.9 Емтихандық материалдар

Емтиханға дайындық сұрақтары

1. Отбасы құқығының түсінігі және пәні
2. Отбасы құқықтық қатынастарын реттеу әдісі
3. Отбасылық заңдар
4. Отбасы құқығының субъектілері
5. Отбасы құқығындағы құқық қабілеттілік және әрекет қабілеттілік
6. Заңды фактілер
7. Отбасы құқығының қағидалары
8. Некенің түсінігі және құқықтық табиғаты
9. Некеге тұрудың шарттары. Неке қию
10. Некені тоқтату. Некені бұзу
11. Некенің жарамсыздығы
12. Ерлі-зайыптылардың жеке мүліктік емес құқықтары мен міндеттері
13. Ерлі-зайыптылардың мүліктік қатынастары
14. Неке шарты. Неке шарты бойынша құқықтар мен міндеттер
15. Баланың тегін анықтау. Әкелікті сот тәртібімен анықтау
16. Баланың құқықтары
17. Бала асырап алу

18. Ата-аналардың құқықтары мен міндеттері. Кәмелетке толмаған ата-аналардың ата-ана құқықтарын жүзеге асыруы
19. Ата-ана құқықтарынан айыру және шектеу
20. Ата-ананың қамқорлығынсыз қалған балаларды орналастырудың нысандары
21. Ата-ананың қамқорлығынсыз қалған балаларды анықтау және орналастыру
22. Қорғаншылық және қамқоршылықты белгілеу тәртібі
23. Қорғаншылардың (қамқоршылардың) және қамқорлыққа алынғандардың құқықтық жағдайы
24. Патронат
25. Ата-аналар мен балалардың алименттік міндеттемелері
26. Ерлі-зайыптылар және бұрынғы ерлі-зайыптылардың алименттік міндеттемелері
27. Отбасының басқа мүшелерінің алименттік міндеттемелері
28. Алимент төлеу туралы келісім
29. Алиментті сот тәртібімен төлеттіру және өндіріп алу тәртібі
30. Азаматтық хал актілері. Жалпы ережелер
31. Тууды тіркеу
32. Әке болуды тіркеу
33. Некені тіркеу
34. Некенің бұзылуын тіркеу
35. Бала асырап алуды тіркеу
36. Атын, әкесінің атын және тегін өзгертуді тіркеу
37. Қайтыс болуды тіркеу
38. Неке-отбасы заңдары нормаларының шетелдіктер мен азаматтығы жоқ адамдарға қолданылуы
39. Шетел элементінің қатысуымен некені және ажырасуды құқықтық реттеу
40. Елшіліктер мен консулдық мекемелерде неке қию

Тест тапсырмалары

1. Әйелдер үшін неке жасы белгіленеді:

- а) 14 жас;
- б) 15 жас;
- в) 16 жас;
- г) 17 жас;
- д) 18 жас.

2. Неке АХАЖ органдарында мына жағдайда бұзыла алады:

- а) барлық жағдайларда;
- б) мүліктік дау болған жағдайда;
- в) кәмелетке толмаған балалар болған жағдайда;
- г) соттың ерлі-зайыптылардың біреуін әрекетке қабілетсіз деп тануы;

д) ерлі-зайыптылардың біреуінің неке бұзудан бас тартуы.

3. Екі баланы асырауға алимент мөлшері кем бола алмайды:

а) табыстың жартысынан;

б) табыстың $\frac{1}{3}$ -нен;

в) табыстың $\frac{1}{4}$ -нен;

г) табыстың $\frac{1}{5}$ -нен;

д) ең аз мөлшері ерлі-зайыптылардың келісімімен белгіленеді.

4. Оның мүдделерін қозғайтын мәселені шешу кезінде баланың пікірі ескеріледі:

а) 7 жастан;

б) 10 жастан;

в) 12 жастан;

г) 14 жастан;

д) 16 жастан.

5. Ерлі-зайыптылар ата-аналық құқықтардан айырылуы мүмкін, егер:

а) бала қылмыстық жазаланатын әрекет жасаса;

б) бала басқа адамға елеулі зиян келтірсе;

в) ата-анасы баламен тұрақты бірге тұрмайды;

г) ата-анасы алимент төлеуден қасақана жалтарса;

д) ерлі-зайыптылар некені бұзды.

6. Орынды себептер бар кезде неке жасын барынша азайту мерзімі құрайды:

а) 3 ай;

б) 6 ай;

в) 1 жыл;

г) 2 жыл;

д) 3 жыл.

7. Некені тек соттық тәртіппен бұзу мына жағдайларда орын алады:

а) ерлі-зайыптылардың ортақ кәмелетке толмаған балаларының болуы;

б) ерлі-зайыптылардың ортақ кәмелетке толмаған балаларының жоқ болуы;

в) ерлі-зайыптылардың біреуінде алғашқы некеден кәмелетке толмаған баланың (балалардың) бар болуы;

г) соттың ерлі-зайыптылардың біреуін әрекетке қабілетсіз деп тануы;

д) соттың ерлі-зайыптылардың біреуін хабар-ошарсыз кетті деп тануы.

8. Некені соттық тәртіппен бұзу кезінде неке бұзылған болып есептеледі:

а) сотқа некені бұзу туралы арыз берген күннен бастап;

б) соттың некені бұзу туралы шешім шығарған күннен бастап;

в) соттың некені бұзу туралы шешімінің заңды күшіне ие болу күнінен бастап;

г) соттың шешімі негізінде ерлі-зайыптылардың кем дегенде біреуінің неке бұзуын АХАЖ органдарында тіркеу;

д) соттың шешімі негізінде ерлі-зайыптылардың екеуінің неке бұзуын АХАЖ органдарында тіркеу.

9. Неке жарамсыз болып танылады:

а) некені қиған күннен бастап;

б) некені жарамсыз деп тану туралы арызды берген күннен бастап;

в) некені жарамсыз деп тану туралы шешімді шығарған күннен бастап;

г) некені жарамсыз деп тану туралы шешімінің күшіне енген күнінен бастап;

д) некені жарамсыз деп тануды АХАЖ органдарында тіркеу күнінен бастап.

10. Некені жарамсыз деп тануға негіз болып табылмайды:

а) басқа бұзылмаған некенің бар болуы;

б) некені қиюға ерлі-зайыптылардың біреуінің келісімінің болмау жағдайында некені қию;

в) жалған неке қиылған жағдайда;

г) неке жасына жетпеу;

д) кәмелетке толмаған балалардың бар болуы.

11. Ерлі-зайыптылардың ортақ мүлкіне жатпайды:

а) бірлескен некеде жиналған мүлік;

б) жігіт пен қалыңдықтың ата-анасы тойда сыйлаған мүлік;

в) ерлі-зайыптылардың біреуінің неке кезінде алатын зейнетақысы;

г) ерлі-зайыптылардың біреуінің кәсіпкерлік қызметтен табатын кірісі;

д) ерлі-зайыптылардың біреуіне сыйға тартылған мүлік.

12. Босанғанға және босанғаннан кейінгі кезеңдерде ананы ұстап-тұтуға кететін ақша қаражатының мөлшері анықталады:

а) айлық есептік көрсеткішке еселенген мөлшерде;

б) нақты сомада;

в) баланың әкесінің жалпы табыстарына үлес мөлшерінде;

г) баланың әкесінің жалақысына пайыз түрінде;

д) ең төменгі жалақының мөлшеріне пайыз түрінде.

13. Баланың тегін өзгерткен жағдайда ата-ананың пікірі назарға алынбайды:

а) барлық жағдайда;

б) оның тұрғылықты жерін анықтау мүмкін болмаған жағдайда;

в) баланың ата-анасымен бірге тұрмауы;

г) егер ата-ана баланың тәрбиесін жүзеге асырмайтын болса;

д) егер ата-ана некені бұзған болса.

14. Ата-ана балаларының алуын қамтамасыз етуге міндетті:

а) бастауыш білімді;

- б) орта білімді;
- в) кәсіби-техникалық білімді;
- г) жоғары білімді;
- д) жұмыс орнын.

15. Ата-аналық құқықтарды қалпына келтіруге жол берілмейді:

- а) ата-ананың жүріс-тұрысының өзгеруі;
- б) баланың тәрбиесіне басқаша қарау;
- в) ата-ананың өмір сүру жағдайының өзгеруі;
- г) баланы басқа адамның асырап алуы;
- д) барлық жағдайларда.

16. Асырап алушылар бола алмайды:

- а) біреуі әрекетке қабілеттілігі шектеулі деп танылған ерлі-зайыптылар;
- б) Қазақстан Республикасының азаматтары;
- в) Қазақстан Республикасының шетелде тұратын азаматтары;
- г) шетелдіктер;
- д) басқа діни сенімі бар азаматтар.

17. Асырап алынған баланың туған күнін өзгертуге жол беріледі:

- а) 6 айға дейінгі жаста;
- б) 1 жылға дейінгі жаста;
- в) 2 жылға дейінгі жаста;
- г) 3 жылға дейінгі жаста;
- д) кез келген жаста.

18. Қорғаншы ретінде тағайындала алатын адамдар:

- а) бұрынғы асырап алушылар, егер асырап алудың күші сотпен жойылған болса;
- б) ата-аналық құқықтардан айырылған адамдар;
- в) әрекет қабілеттілігі шектеулі азаматтар;
- г) кәмелетке толған азаматтар;
- д) отбасы үшін қауіпті аурумен ауыратын азаматтар.

19. Еңбекке жарамсыз кәмелетке толған балаларды ұстап-күтуге алименттердің мөлшері сотпен анықталады:

- а) нақты сомада;
- б) айлық есептік көрсеткішке еселенген мөлшерде;
- в) табыстың үлесінде;
- г) жалақының ең төменгі мөлшеріне еселенген қатынаста;
- д) табыс мөлшеріне пайыз түрінде.

20. Бұрынғы әйелі бұрынғы жұбайының өзін ұстап-күтуге құқылы болатын мерзім:

- а) бала 1 жасқа толғанша;

- б) бала 1,5 жасқа толғанша;
- в) бала 3 жасқа толғанша;
- г) бала 7 жасқа толғанша;
- д) бала 10 жасқа толғанша.

ПӘН БОЙЫНША ЕСЕПТЕР

1-есеп.

Азаматша Бекова А. азамат Көккөзовпен Б. некесін жарамсыз деп тану туралы талап арызымен Алматы қ. сотына барады. Оның айтуынша, Көккөзовтың жанұя құруға ешбір ниеті жоқ, ол тек Бекованың пәтеріне құқық алғысы келді. Бұдан ерлі-зайыптылар арасында бір бірін жақтырмаушылық пайда болады және жауапкертаяу маңда сот арқылы пәтерді бөліп алуға ниет білдірді.

Көккөзов неке бұзылу керек деп айтып, талапқа қарсылығын білдіреді. Некені жарамсыз деп тануға негіздер жоқ, өйткені белгілі бір уақыт аралығында олардың арасында ерлі-зайыптылардың қатынастары болды: ол жалақысын үйге әкеліп отырды, әйелін күтіп ұстады, тек соңғы кезде ғана ерлі-зайыптылар арасында келіспеушіліетер пайда болды.

Бекованың талабы бойынша сот қандай шешім шағарғаны жөн? Некені жарамсыз деп тану негіздерін атаңыз. Некені жарамсыз деп танудың салдары қандай?

2-есеп.

Н.К. Зорина алимент төлеу туралы талабымен асырап алынған М.Е. Зубинаға жолданады. Талап арызында талапкер Зубинаның әкесімен тіркелген некеде тұрғандығын және ол кәмелетке толғанша 4 жыл бойы жауапкерді тәрбиелегіндігін айтады. Одан кейін, асыранды қыз киім тігу ательесіне оқушы ретінде барып, көп ұзамай жұмыс істеп, өз бетімен тұра бастайды. Қазіргі кезде талапкердің күйеуі қайтыс болған, өзі болса, материалдық жағдайы нашар, өйткені зейнетақысы аз, ал басқа табыс көздері жоқ.

Зубина соттың Зорина талабына қарсы болуын сұрайды, өйткені өгей шешесі оны тек 4 жыл бойы тәрбиеледі.

Сот Зоринаның талабы бойынша қандай шешім шағрағаны дұрыс?

3-есеп.

2001 ж. 15 наурызында Алматы қ. Бостандық ауданының АХАЖ бөліміне 1985 ж. туған Михайлова неке жасын азайту туралы өтінішімен барады. Өз өтінішінде Михайлова 2000 ж. қаңтарынан бастап Дубровинмен іс жүзіндегі неке қатынастарында тұратындығын айтты, одан 2001 ж. 10 ақпанында туған қызы бар. Осы уақыт аралығында олармен бірлесіп пәтер, автомобиль және өзге де мүлік алынған.

АХАЖ бөлімінің әрекеттері қандай болу керек, қандай құқықтық нормаларды қолданған жөн? Неке жасын азайтуға қандай себептер орынды болып табылады?

4-есеп.

Мазурова А.М. неке бұзу туралы өтінішімен сотқа барады, оның айтуынша, бес айдан астам уақыт ішінде ерлі-зайыптылар бірге тұрмайды, бірлесіп ортақ шаруашылық етпейді, ал баланы тәрбиелейтін өзі. Бұнымен бірге, ол 7 жастағы баланы асыпа-күтуге және өзінің өміріне алимент өндіріп алуды сұрайды, өйткені ол баламен отырғандықтан ешбір жерде жұмыс істемейді.

Сот некені бұзу туралы іс қозғауға құқылы ма? Баламен отырған бұрынғы әйелі алимент алуға құқығы бар ма?

5-есеп.

Алматы қ. тұрғыны әскери-медициналық Академияның курсанты Николай Шмидт эстрада-цирк колледжінің төртінші бағам студенті Ксения Лазаревамен неке қияды. Ашық мінезді әрі ақ көңіл Ксения тұрмысқа шыққаннан кейін де уақытының басым бөлігін достарының арасында өткізеді, ол бірде бір көңіл кешін қалдырмайды және онда әрқашан Николайсыз баратын, әйелінің бұндай іс-қимылдары жұбайына ұнамаған соң, ол Ксениядан қыдыруды тоқтатуды талап етеді. Бірақ Ксения достарымен уақытын қалай өткізетінін өзі шешетіндігін айтты. Николай болса, ксеия оның әйелі болғандықтан, қонаққа тек күйеуімен баруы керек дегенді айтады.

Бұл дауда кімдікі дұрыс? Ерлі-зайыптылардың айтқандарына құқықтық баға беріңіз

6-есеп.

Бекболатова Гүлнар мүлікті бөлу туралы талабымен сотқа барады. Жауапкер ретінде Бекболатов Рауан болады. олардың арасында неке 2000 ж. 10 қарашасында бұзылған болатын. Талапкер талап арызында некеге тұрғанға дейін автомобиль сатып алғандығын, ал Бекболатов Р. Д. Ата-анасы қайтыс болғаннан кейін пәтердің жартысын мұраға алғандығын айтты.

Бірге тұрған кезде ерлі-зайыптылар екі бөлмелі пәтерге, тоңазытқышқа, кір жуу машинасына, түрлі түсті теледидарға, жиһазға ие болған. Бекболатова пәтердің жартысы, жиһаздың бар екендігін айтып, Бекболатова Гүлнар екі бөлмелі пәтердің өз меншігінде қалуын талап етеді.

Сот қандай шешім шағаруы тиіс?

7-есеп.

Арман Әлібек пен Әлия Садықова неке қиғаннан кейін үш жыл өткен соң неке шартын жасасады да, оны нотариусте куәландырады. Онда үй мен автомобильге дербес (дара) меншіктің режимін белгілейді. “Вольво” автомашинасына күйеуінің, ал үйге әйелдің, меншік құқығы жазылады. Қалған заттарға ерлі-зайыптылар ортақ меншік құқығын қалдырады.

Неке шарты жасалған соң, бір жыл өткеннен кейін өрт өршіп, нәтижесінде үйдің жартысы мен басқа мүліктің кейбір түрлері жойылады. Осыған

байланысты күрделі жөндеу жұмыстарын жүргізу қажеттігі туындайды. Арман өзіне тиесілі автомашинаны сатқанды жөн көреді. Тиген ақша үйді жөндеуге және тұрмыстық техниканы: теледидарды, тоңазытқышты және бірлесіп жинағна мүлікті бөлу дауларын шешу туралы талап арызымын сотқа жолданады.

Істі шешіңіз. Мүлікті бөлу қалай жүргізілуі тиіс? қандай жағдайда осы мүлікті ортақ бірлескен меншікке жатқызуға болады?

8-есеп.

Ерлі-зайыпты Ахметовтар арасында 7 жастағы Әлия деген қыздарын оқыту жөнінде дау пайда болады. әкесі қызының тереңдетілген білім беретін гимназияға түсуін қалайды, ал анасы болса, бұған қарсы болады, оның айтуынша, Әлияның денсаулығы нашар, ал гимназиядағы оқу жүктемесі ол үшін ауыр әрі ауқымды болуы мүмкін. Ахметовтармен бірге тұратын Әлияның атасы мен әжесі дауда ұлын қолдайды.

Баланы тәрбиелеуге қатысты ерлі-зайыптылар арасында дау туған жағдайда осы заң тұрғысына қалай шешуге болады?

9-есеп.

Некеде тұрмайтын Жиленкова С.К. ұл туады, оның әкесі Воеводин Г.С. болып табылады, онымен Жиленкова кезінде ұзақ уақыт бойы бірге тұрған. Баланың тууын мемлекеттік тіркеуден өткізген кезде Воеводин өзінің әке болуын ауызша мойындайды да, өзін баланың әкесі ретінде жазуды сұрайды. Воеводиннің өтінішін растаған Жиленкова оның айтқанына қосылады. Бірақ АХАЖ органының меңгерушісі Жиленкова мен Воеводин арасында неке тіркелмегеніне көзі жеткен соң, әке болу туралы мәліметтерді енгізу негізі ретінде соттың тиісті шешімін ұсынуды талап етіп, мұндай жазба жасаудан бас тартады.

АХАЖ органы меңгерушісінің әрекеттері заңды ма? Баланың ата-анасы некеде тұрмаған жағдайда баланың туу туралы құжаттарға ата-ана жайындағы мәліметтерді жазу тәртібі мен негіздері сипаттап беріңіз.

10-есеп.

Никифоровтың Олег деген ұлына өзінің әке болуын ерікті түрде мойындауы туралы арызын Нартова және Никифоров өз қолдарымен куәландырған соң, Нартова бұл арызды АХАЖ органына береді. Нартова Никифоровтың АХАЖ органына келе алмағандығын оның Қиыр Солтүстікке ұзақ іс-сапармен кеткендігімен түсіндіреді, бірақ оның арыздағы қолы ол жұмыс істейтін кәсіпорын жетекшісімен расталған.

Балаға әке болуды ата-ананың ортақ бірлескен арызы негізінде белгілеуді тіркеу үшін ата-ананың біреуінің АХАЖ органына келмеуіне болады ма? Егер бұған рұқсат етілсе, келмеген ата-ананың қолы кіммен расталуы керек? Әке болуды баланың әкесі мен анасының ортақ бірлескен арызы бойынша АХАЖ органында белгілеудің құқықтық салдарын атаңыз.

11-есеп.

Ерлі-зайыпты Борисовтар арасындағы неке бұзылған соң, олардың ұлы анасымен бірге тұруға қалады. Баланы тәрбиелеу жөнінде оның ата-анасы келісімге келмейді, сондықтан Борисов сотқа арызбен жолданды. Арызда ол соттан өзінің ата-аналық құқықтарын жүзеге асыру тәртібін белгілеуді сұрайды. Сот, баланың ата-анасы оны қалай тәрбиелейтіндігімен байланысты мәселелер қорғаншылық пен қамқоршылық органының айрықша құзыретіне жатады дегенді айтып, бұл даудың сотта қаралмайтындығын ескертеді.

Соттыкі дұрыс па?

12-есеп.

1994 ж. М.К. Бастенова үш ай бойы құрбы қызының ағасы – Акишевпен кездесіп жүреді, онан соң олар жыныстық қатынасқа түседі. Акишевті әскерге шақырған соң, Бастеновада 1995 ж. қыз туады. Бастеноваға жазған екі хатында, қарындасына жазған бір хатында ол қызының денсаулығын сұрайды және өзінің Бастеновамен қатынастарын үйге оралған соң бірден рәсімдеуге уәде береді. Бірақ үйге ол үйленген болып келеді және біраздан соң жол апатынан мерт болады. 1998 ж. Бастенова Акишевтің әке болуын белгілеу туралы арызымен сотқа барады, өйткені оның хаттарында баланы мойындағаны нақты дәлелденеді.

Акишевтің әке болуын сот тәртібімен белгілеуге негіздер бар ма? Баланың болжамды әкесі қайтыс болса, әке болуды сотпен белгілеу қандай тәртіппен жүргізіледі?

13-есеп.

Н.К. Малькова өзін кәмелетке толмаған апасы туған қыздың анасы деп атап, баланың туу туралы куәлігінде жазбаны түзеу туралы өтінішімен АХАЖ органына жолданады, өйткені ол некеге тұрған, өз балалары бар және өзі тумаған қыздың анасы болғысы келмейді.

Малькованың өтінішімен АХАЖ органы туу туралы жазбаны өзгертуге құқылы ма? Азаматтық хал актілер жазбаларын даулау тәртібі қандай?

14-есеп.

Коваленко туған апасы қайтыс болған соң, оның екі жастағы қызын қасына алады. Қыздың әкесі қарсы болмайды. Бір жылдан кейін Коваленко үшжасар қызды асырап алу жөнінде ақыл-кеңес алу үшін қорғаншылық пен қамқоршылық органдарына жолданады, өйткені ол қызға үйреніп қалды, ал қыз өз кезегінде оны “мама” деп атап кеткен. Ленаның әкесі бұл арада қызына келмейді, материалдық ешбір көмек көрсетпейді. Оның үстіне, Ленаның әкесі үйленіп, басқа қалаға көшу ойы бар.

Коваленкоға қандай жауап берген дұрыс? Бала асырап алудың тәртібі қандай?

15-есеп.

АҚШ-тан келген отбасылық жұп ҚР азаматы болып табылатын баланы асырап алу мәселелері бойынша тиісті түсінік алу мақсатымен, қорғаншылық пен қамқоршылық органына барады. Олар жасы екіден аспайтын және мүмкіндігінше ұлты славян ұл баланы асырап алу жолдары туралы ақпарат алғысы келеді. Ерлі-зайыпты Тимсондар Қазақстанға тек қана үш аптаға келгендерін айтады, сол себепті олар осы мерзім ішінде бар мәселені шешіп, Америкаға баламен бірге оралуды қалайтындарын білдіреді. Осыған сәйкес оларды бала асырап алу рәсімі қанша уақыт алатындығы және бұл үшін қандай құжаттар керектігі қызықтырды.

Ерлі-зайыпты Тимсондарға қандай түсініктеме берген жөн? Баланы шет ел азаматтарының асырап алу тәртібі қандай?

16-есеп.

Кезекші полицейский Шаяхметов 2000 ж. 20 қазанында орталық автовокзал ауданында кішкентай баланы көріп қалады. Бала күтілмеген әрі орысша сөйлей алмайды, оның үстіне өте жүдеу киінген. Біраздан соң бұл баланың ұлты тәжік екендігі анықталды. Бала көйлегінің қалтасында аты “Шахрух” жазылған қағаз табылды.

Дәл сол күні Шахрухты Алматы қ. балалық ауруханасына жеткізеді, ал тексерістен кейін балалар үйіне жібереді.

Ерлі-зайыпты Николаевтар Шахрухты асырап алуға рұқсат беру өтінішімен Алматы қ. қорғаншылық пен қамқоршылық органына барады.

Қорғаншылық пен қамқоршылық органының қызметкері өтінішті қанағаттандырудың мүмкін еместігін айтады, өйткені бала ұлты бойынша тәжік, орысша сөйлемейді және діні мен мәдениеті де бөлек. Асырап алу кезінде бұл мән-жайларды ескеру міндетті.

Қорғаншылық пен қамқоршылық органы қызметкерінің айтқандарына баға беріңіз. Бала асырап алу кезінде оның ұлты, діні мен мәдениеті, тілі ескеріле ме? Ерлі-зайыпты Николаевтарға қандай ақыл-кеңес берген жөн?

17-есеп.

Қапшағай қ. тұрғыны Фазылова бас бостандығынан айыруға алты жыл мерзімге сотталады. Артында 12 жасар Расул деге ұлы қалды, ол әкесіз өскен болатын.

Қорғаншылық пен қамқоршылық органы Расулдың қорғаншысы ретінде оның нағашысын – Фазылов Мамедті тағайындайды. Фазыловтың өз кафесі болатын, уақыттың басым бөлігін сонда өткізіп, ол баланы тәрбиелеумен айналыса алмайтын. Расул нағашысының пәтерінде жалғыз тұрды. Қорғаншысы тек тамақ әкелу үшін Расулға өте сирек келіп тұрған.

Әр жыл сайын көктемнен жаз соңына дейін Фазылов Расулды кафеге жұмыс істеуге алып кетіп жүрген. Осының салдарынан бала мектепке дұрыс бармайды, сабақты жиі өткізіп алады.

Расул 14-ге толғанда, Фазылов оның қамқоршысына айналады.

Жаздың бір күнінде Расул нағашысының дөрекі әрекетіне шыдамай, одан қашады да, қамқоршылықтың күшін жою туралы талабымен сотқа жолданады.

Істі шешіңіз. Қандай орган қамқоршылық күшін жоюға құқылы? Фазылов баланың қандай құқығын бұзды? Расулдың талабы қанағаттандыруға жатады ма?

18-есеп.

К.Ахметов ұлы кәмелетке толғанша оған асырау мақсатында сот шешімімен ай сайын еңбек ақысының $\frac{1}{4}$ бөлігінде алимент төлеп отырады. Ауыр дертке байланысты ұлы ауруханаға түскен болатын, онда ол алты ай бойы жатады.

Ұлдың анасы Ахметовтан қосымша бес мың теңге өндіріп алу туралы өтінішімен сотқа барады, өйткені ұлы күшейтілген тамақтануды, арнайы қарауды қажет етеді. Оның үстіне, емді жалғастыру үшін балаға санаторийге жолдама алу керек. Ахметовтың балаға қосымша шығын жұмсауы туралы келісім жасалмаған.

Балаға қосымша алимент төлеп жүрген ата-ана болатын асырап-бағуға арналған қосымша шығындарға қатысуға тартылуы мүмкін бе? Қандай жағдайларда? Ұлдың анасының талабы қанағаттандырылуға жатады ма? Егер қағаттандырылса, сот, Ахметовтың баланы асырап-бағуға қосымша шығындарға қатысуының мөлшерін қалай анықтайды?

19-есеп.

Н.К. Ленц екі баласын асырап-бағуға еңбек ақысының $\frac{1}{3}$ бөлігінде алимент төлеп жүрді. Шетелге жұмыс бабаымен маман ретінде жіберілгендіктен, Ленц өзінен алимент қандай көлемде және қандай валютада өндіріледі деген асуалмен сот орындаушысына барады.

Сот орындаушысы Ленцке қандай түсініктеме бергені дүріс?

20-есеп.

И.С. Жакупова М.К. Жакуповқа екі балаға, ұлы мен қызына алимент өндіріп алу туралы талабымен сотқа жолданады, өйткені оның ұлы кәмелетке толған жоқ – ол әлі 16 жаста, ал қызы 19 жаста болғанымен, алатын стипендиясы өте аз. Оған, ана ретінде екі баланы асырап-бағу қиынға соғады, алимент төлеу туралы келісім Жакуповпен жасалмаған.

Жауапкер талапты мойындамайды, оның айтуынша, ұлы жұмыс істейді, айына 10-11 мың теңге ақша табады, ал қызы кәмелетке толғандықтан, оған алимент төлеуге міндетті емес.

Кәмелетке толмаған, бірақ жалақысы бар балаларға ата-аналары алимент төлеуге міндетті ме? Кәмелетке толған, өмір сүруге тиісті қаржысы жоқ балаларға

алимент төленуі мүмкін бе? Сот Жакупованың талабы бойынша қандай шешім шағаруы тиіс?

21-есеп.

В. Еремина Н.Ереминге некені бұзу және баланы асырап-бағуға алимент өндіріп алу туралы талабымен сотқа жолданады. Оның үстіне, Еремина бала үш жасқа толғанша өзін асырап-бағуға жауапкер жалақысынан 1/6 бөлігінде қаражат өндіруді соттан сұрайды. Тараптар арасында алимент төлеу жөнінде келісім орнамаған.

Сот Ереминаның талбы бойынша қандай шешім шығару керек?

22-есеп.

23-жасар Ахмад Садуов пен 20-жасар Анастасия андреева неке қию өтінішімен АХАЖ бөліміне барады. Олар некенің тіркелуін тездеткісі келді, өйткені Ахмадтың әке-шешесі олардың некесіне қарсы болды. Әке-шешесінің қарсылығы Ахмадтың мұсылман қызына үйленбейтіндігімен байланысты. Онымен қоса, Ахмадтың ағалары үйленушілерді дәл неке қиылатын күні өлтіруге уәде берді.

Ахмадтың ата-анасы мен ағаларының пікірлері есекеріледі ме? ҚР отбасылық заңнамасы бойынша қандай жағдайларда некені бір ай өткенге дейін немесе өтінішіт берген күні тіркеуге рұқсат етіледі?

23-есеп.

Неке бұзылғаннан кейін Ивановтар арасында Ивановтың кішкентай Вадимға ай сайын 5 мың теңге көлемінде алимент төлеуі туралы нотариалды куәландырылған келісім жасалған болатын. Жарты жылдан кейін В.К. Иванованың анасы (Вадимнің әжесі) – Зиновьева М.Я. өзінің бұрынғы күйеу баласы коммерциялық банкте ай сайын 35 мың теңге көлемінде табатындығын кездейсоқ біліп қалды. Осыған орай, Зиновьева баланы асырап-бағуға Ивановпен төленетін алимент мөлшерін көбейтуді ақыл-кеңес ретінде қызына айтады. Бірақ Иванова алимент төлеу туралы келісімнің өзін қанағаттандыратындығын айтып, анасының ұсынысын қабылдамайды.

Қыздың шешіміне наразы болған Зиновьева Ивановтар арасындағы алимент төлеу туралы келісімді жарамсыз деп тану туралы арызды сотқа жіберу өтінішімен қорғаншылық және қамқоршылық органына жолданды. Бұған негіз ретінде ол немересі құқықтарының бұзылатындығына сілтеме жасайды, өйткені сот шешімімен оны (баланы) асырап-бағуға алименттер едәуір көп мөлшерде төленер еді.

Зиновьеваның шағымы бойынша қорғаншылық және қамқоршылық органы қандай шешім қабылдауы тиіс? Кәмелетке толмаған балаларға алимент төлеу туралы келісімді жарамсыз деп танудың негіздері мен тәртібі қандай?

24-есеп.

Горбунова Морозовқа некені бұзу туралы өтінішімен сотқа барады. Оның айтуынша, ол Морозовпен тіркелген некеде 1984 жылдан бастап тұрып келеді. Некеде туған 1987 жылғы Вера деген қыздары бар. Неке кезінде Морозов спирт ішімдіктеріне салынып, қызының көзінше ұрыс ашады, оның арты төбелеске ұласқан кездер де аз емес. Ұрыс пен төбелестің ақыры Морозовты наркологиялық диспансерде емдеумен бітетін, бірақ бұның оңды нәтижесі болмайтын. Горбунованың айтуынша, Морозовпен әрі қарай бірге тұру мүмкін емес, өйткені тұрақты ұрыс-керістер баланың жүйкесіне әсер етеді. Сот отырысында Морозов, жұбайының айтқанымен келіспейді, ол әйелін де, қызын да жақсы көретіндігін айтады, ал спирт ішімдіктеріне салыну некені бұзуға негіз болмайтындығын түсіндіреді. Бұнымен қоса, ол арақты қою үшін емдеу курсына өтуді сұрайды. Морозов татуласу үшін соттан емдеу мерзімін тағайындауды сұрайды.

Сот қандай шешім шығаруы керек? Ерлі-зайыптыларды татуластыру үшін сот қандай жағдайларда мерзім тағайындалады?

1.12. Құрастырған: азаматтық-құқықтық пәндер кафедрасының аға оқытушысы полиция подполковнигі Рахимберлин Ойрат Нурашович.